

การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

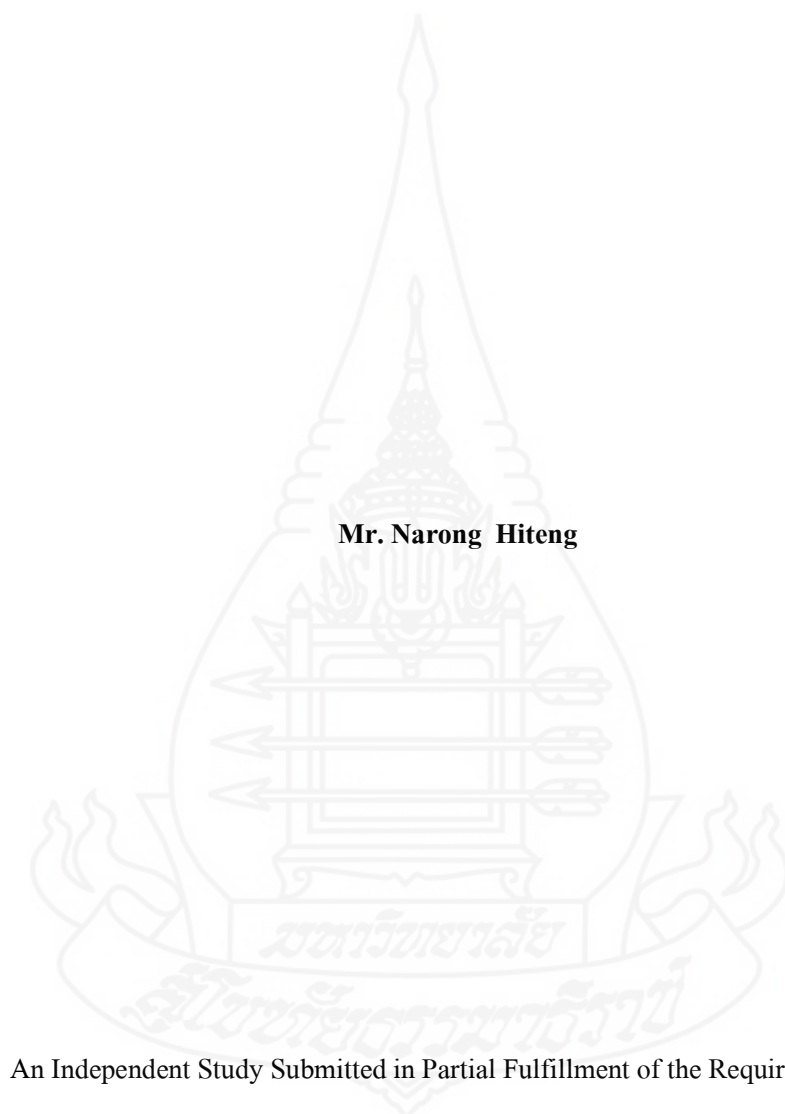
นายณรงค์ อีเพ็ง

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2560

Trial in Absentia in Criminal Case of the Persons Holding Political Positions

Mr. Narong Hiteng

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2017

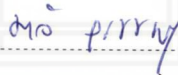
หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง
ทางการเมือง
ชื่อและนามสกุล นายณรงค์ ฮีเท็ง
วิชาเอก กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2561

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์มาลี สุรเชษฐ)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ชัดเงางาม)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
ผู้ศึกษา นายณรงค์ อีเท่ง รหัสนักศึกษา 2584002287 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ **ปีการศึกษา** 2560

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปด้วยความเป็นธรรม สะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และมีความรอบคอบเที่ยงธรรมตามหลักสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง โดยเฉพาะการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยรวมทั้งให้ทราบถึงหลักแนวคิด ทฤษฎี นิติรัฐ นิติธรรม หลักการดำเนินคดีอาญา หลักรัฐธรรมนูญ หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศ หลักสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เพื่อวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศกับประเทศไทย และเสนอแนวคิดการแก้ไขกฎหมายและข้อกำหนดของประเทศไทยให้เป็นธรรมตามหลักสากล

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาจากเอกสารทางนิติศาสตร์ ตำราทางวิชาการ กฎหมายรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติต่าง ๆ วิทยานิพนธ์ทางกฎหมาย บทความทางวิชาการกฎหมาย และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการศึกษา พบว่า การใช้หลักการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีความแตกต่างกัน ควรนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้ในการพิจารณาคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกรณีที่มีจำเลยหลบหนีไม่ยอมมาศาล เพราะถือว่าจำเลยปฏิเสธหรือละสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าตน สิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเป็นผู้เลือก รวมทั้งสิทธิในการเผชิญหน้าและถามค้านพยาน ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาตามหลักการสากลว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองยอมรับให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในฐานะเป็นข้อยกเว้น โดยต้องมีหลักประกันสิทธิในการต่อสู้ได้แย้งของจำเลยไว้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกันทางกฎหมายด้วย

คำสำคัญ การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

Independent Study title: Trial in Absentia in Criminal Case of the Persons Holding Political Positions

Author: Mr. Narong Hiteng; **ID:** 25840022877; **Degree:** Master of Laws;

Independent Study advisor: Lawan Hornopparat, Associate Professor;

Academic year: 2017

Abstract

The objective of this independent study is to promote the fairness, convenience, rapid, efficiency, circumspection and justice of the trial in Criminal Case of the Persons Holding Political Positions in accordance with International principle of Civil right and Political right, particularly in trial in absentia. To study the conceptual principle, theory, state of law, jurisprudence, principle of criminal proceedings, principle of constitution, principle of trial in absentia in criminal case of the foreign court, and principle of civil right and political right, in order to analysis on the problems of trial in absentia in criminal case of the persons holding political positions in both Foreign and Thai system. To suggest the revision concept of laws and requirements of Thailand to be justified in accordance with International principle.

This independent study is qualitative research being conducted from jurisprudential documents, academic textbooks, constitution law, acts, legal thesis, articles of legal academic matters, and printing media related to both Thai and foreign laws.

The study indicated that the application of law in general criminal trial and in persons holding political positions criminal trial were different. The principle of trial in absentia should be applied in trial with the political office holder in case of the defendant's escape and denial to appear before court since it is deemed that the defendant refuses or waives his/her right to be on trial before himself/herself, right of self-defense or defended by legal assistant selected by himself/herself, and right to confront and cross-examine witness. According to the International principle of civil right and political right, the trial in absentia is accepted as exception under the requirement to assure the right of the defendant to defend himself/herself fully equally and legally.

Keywords: Trial in Absentia, Criminal Case of Political Office Holder

กิตติกรรมประกาศ

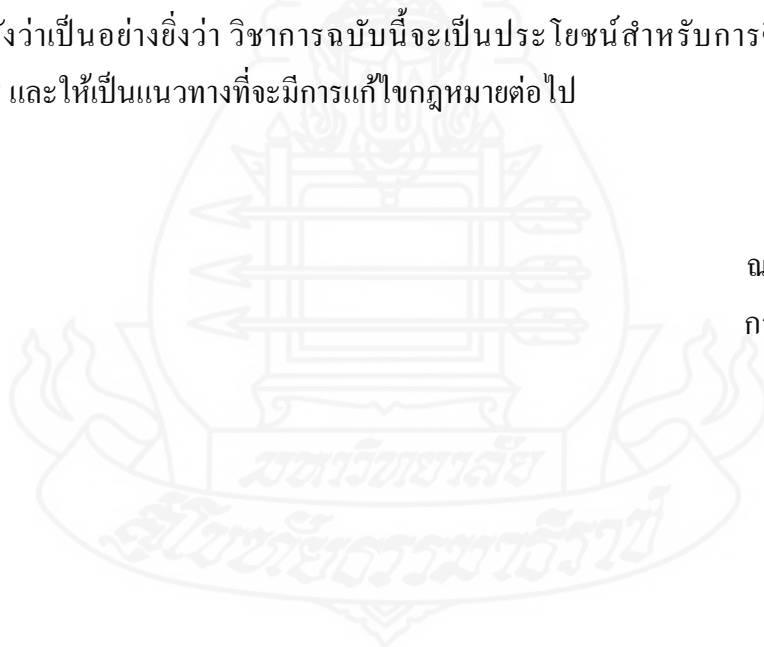
การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” สำเร็จได้ด้วยความเมตตากรุณาของท่านรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ ที่ได้ให้ความเมตตารับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา โดยท่านได้ช่วยชี้แนะแนวทางและหลักแนวความคิดทางวิชาการ รวมทั้งแหล่งข้อมูลการศึกษาจนกระทั่งสำเร็จลุล่วงด้วยดี

ผู้เขียนขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ลาวัลย์ หอนพรัตน์ ที่รับเป็นประธานกรรมการสอบ และท่านรองศาสตราจารย์มาลี สุรเชษฐ ที่กรุณาได้รับเป็นกรรมการสอบครั้งนี้ และช่วยกรุณาชี้แนะแนวทางและท้วงติงให้ข้อมูลที่ถูกต้องในการจัดทำการศึกษาค้นคว้าอิสระ ผู้เขียนจึงขอแสดงความขอบพระคุณทั้งสองท่านมา ณ โอกาสนี้อีกครั้ง

นอกจากนี้ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ ดร.ประพันธ์ ทรัพย์แสง อดีตประธานแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ที่ให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้เขียน และขอบพระคุณ ดร.จรัญญา พงษ์สุทธิรักษ์ บิฑามารดา และครอบครัว ที่ให้กำลังใจผู้เขียนหวังว่าเป็นอย่างยิ่งว่า วิชาการฉบับนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาวิชากฎหมายพอสมควร และให้เป็นแนวทางที่จะมีการแก้ไขกฎหมายต่อไป

ณรงค์ ฮีเทิง

กรกฎาคม 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย.....	4
3. กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	5
4. ขอบเขตการวิจัย.....	5
5. วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง.....	8
1. แนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	8
1.1 หลักนิติรัฐ.....	8
1.2 หลักนิติธรรม.....	10
1.3 หลักความชอบด้วยกฎหมาย.....	12
1.4 แนวคิดการตรวจสอบ.....	12
1.5 แนวคิดเรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ.....	13
1.6 หลักการแบ่งแยกอำนาจ.....	13
1.7 หลักการดำเนินคดีอาญา.....	14
1.8 หลักการพิจารณาคดีอาญา.....	16
1.9 หลักฟังความทุกฝ่าย.....	17
1.10 หลักความเสมอภาค.....	18
1.11 หลักการต่อสู้โต้แย้ง.....	19

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.12 หลักรัฐธรรมนูญ.....	19
1.13 สนธิสัญญาหรือหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิ ทางการเมือง.....	19
2. หลักทั่วไปเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญา.....	21
2.1 กระทำโดยเปิดเผย.....	21
2.2 กระทำต่อหน้าจำเลย.....	22
3. ความสำคัญของการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย.....	23
4. การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายต่างประเทศ.....	24
4.1 การพิจารณาลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของประเทศฝรั่งเศส.....	24
4.2 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ของประเทศสหรัฐอเมริกา.....	30
บทที่ 3 วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย.....	36
1. การค้นหาความจริงในคดีอาญา.....	37
1.1 ระบบกล่าวหา.....	37
1.2 ระบบไต่สวน.....	38
2. ความเป็นมาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	39
2.1 จัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ.....	39
2.2 องค์คณะผู้พิพากษา.....	40
2.3 อำนาจพิจารณาคดี.....	40
2.4 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	41

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

2.5	ลักษณะพิเศษของแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	42
2.6	พัฒนาการภายหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540.....	43
2.7	คดีที่อยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	44
2.8	ผู้มีอำนาจฟ้องคดี.....	46
3.	การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย.....	46
3.1	กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	46
3.2	กฎหมายอื่น.....	48
3.3	การพิจารณากรณีจำเลยไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา.....	51
4.	การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	53
4.1	พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560.....	53
4.2	หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	56
บทที่ 4	วิเคราะห์การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	60
1.	ปัญหาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย.....	61
2.	เหตุผลที่ควรพิจารณาคดีลับหลังจำเลย.....	66
2.1	การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนไม่ใช่ระบบกล่าวหา.....	66
2.2	ระบบกล่าวหายอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้บางกรณี.....	67
2.3	เมื่อจำเลยไม่มาสู้คดีเท่ากับสละสิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย.....	71
2.4	หลักกติการะหว่างประเทศมีข้อยกเว้นให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้.....	72
2.5	การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเพื่อทำความจริงให้ปรากฏแก่สังคม.....	73
2.6	ไม่ขัดกับหลักสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์.....	74

สารบัญ (ต่อ)

3. ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	75
3.1 ทுகองค์กรที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการต่อไป.....	75
3.2 กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลย.....	77
3.3 ผลกระทบต่ออายุความทางอาญาในกรณีจำเลยหลบหนี.....	78
3.4 ผลกระทบต่อสิทธิทางการเมือง.....	79
3.5 ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีมีความผิดอาญาฐานหนีประกัน.....	79
3.6 จำเลยที่หลบหนีอาจขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่.....	81
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	83
1. บทสรุป.....	83
2. ข้อเสนอแนะ.....	87
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก.....	94
ก. เฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.....	95
ข. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.....	105
(International Covenant on Civil and Political Rights) (เฉพาะส่วนภาค 3 ข้อ 14 วรรค 5)	
ค. พ.ร.ป.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 (หมวด 2 การดำเนินคดีอาญา).....	108
ง. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	116
(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย)	
จ. พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559.....	121
ฉ. พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559.....	123
ช. พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ.2542.....	125

ฉ

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๗. พ.ร.บ. ศาสนาและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 (เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาลับหลังจำเลย).....	127
ประวัติผู้ศึกษา.....	129

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยประสบปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตและประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและข้าราชการระดับสูง เป็นอุปสรรคต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย แต่กระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ทุจริต และประพฤติมิชอบแต่เดิมนั้นล่าช้าและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาจึงกำหนดให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ทำหน้าที่ไต่สวนข้อเท็จจริงในกรณีที่มีผู้กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อัน ได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือข้าราชการการเมืองอื่น รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแต่ได้เป็นตุลาการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังกล่าว กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ หรือร้ายแรงผิดปกติ รวมตลอดทั้งผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน และเจ้าหน้าที่ของรัฐจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สิน อันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบและมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สินนั้น โดยอนุโลม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 235 เพื่อส่งสำนวนการไต่สวนให้อัยการสูงสุดฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา หรือร้องขอให้ทรัพย์สินของบุคคลดังกล่าวตกเป็นของแผ่นดินแล้วแต่กรณี โดยทำหน้าที่เป็นเสมือนศาลไต่สวนแทนพนักงานสอบสวนในระบบสอบสวนเดิม

เพื่อให้การดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในชั้นศาลเป็นไปด้วยความรวดเร็วและเที่ยงธรรมมากกว่าเดิม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว โดยผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวน 9 คน ที่ได้รับเลือกด้วยวิธีลงคะแนนลับจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นรายคดี เป็นองค์คณะผู้พิพากษาและจะต้องออกนั่งพิจารณาคดีเช่นเดียวกับผู้พิพากษาในศาลชั้นต้น การพิจารณาคดีดังกล่าวองค์คณะผู้พิพากษาต้องใช้ระบบไต่สวนแทนระบบกล่าวหา

และต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณาและอาจได้สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ศาลต้องทำหน้าที่ในการถามพยานเองแล้วจึงจะให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมก็ได้¹

การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยนั้นมีความเคร่งครัดมากคือจะดำเนินการได้เฉพาะกรณีมีข้อยกเว้นซึ่งกฎหมายบัญญัติให้กระทำได้เท่านั้น หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักทั่วไปที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยให้มีโอกาสทราบข้อเท็จจริงเพื่อต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และการที่ต้องสืบพยานต่อหน้าจำเลยนั้นเพื่อให้จำเลยได้เผชิญหน้ากับพยานบุคคลที่เบิกความถึงการกระทำผิดของจำเลยเพื่อจำเลยจะได้มีโอกาสถามพยาน ทำให้พยานบุคคลไม่กล้าเบิกความใส่ร้ายจำเลย² ข้อยกเว้นการสืบพยานลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ กรณีดังนี้ เมื่อศาลได้อ่านและอธิบายฟ้องและถามคำให้การจำเลย เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรและเพื่อให้การพิจารณาคดีไม่ชักช้าศาลจะพิจารณาสืบพยานลับหลังจำเลยก็ได้ ตามมาตรา 172 ทวิ หากจำเลยขัดขวางการพิจารณาศาลสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาได้ ตามมาตรา 180 การส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลอื่นหรือการเดินทางสืบแล้วจำเลยแถลงไม่คิดจะไปฟังการพิจารณา ตามมาตรา 230 มีเหตุอันควรเชื่อว่าพยานบุคคลจะเดินทางไปต่างประเทศ ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งเป็นบุคคลที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานสามารถขอให้ศาลทำการสืบพยานไว้ก่อนได้ ตามมาตรา 237 ทวิ จะเห็นได้ว่าการสืบพยานลับหลังจำเลยนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามกฎหมาย

แต่ว่าการคัดค้านอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นต่างออกไปโดยยินยอมให้มีการดำเนินคดีลับหลังจำเลยได้ ซึ่งข้อกำหนดของศาลฎีกา ปี พ.ศ.2543 ข้อ 10 กำหนดว่าให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยมีเงื่อนไขว่าการพิจารณาคดีนัดแรกต้องให้จำเลยมาปรากฏตัวในศาลก่อน หากจำเลยไม่มาศาลในนัดแรกศาลจะพิจารณาคดีต่อไม่ได้ ถ้าหากมานัดแรกแล้วนัดถัด ๆ มาจำเลยไม่มาหรือหลบหนีไปศาลมีอำนาจพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยศาลเห็นว่าการที่จำเลยมาศาลนัดแรกยอมแสดงให้เห็นว่าจำเลยยอมรับอำนาจของศาลแล้ว หากต่อมาปรากฏว่าจำเลยหลบหนีไปศาลสามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้

ที่ผ่านมามีคดีที่ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลย เช่น คดีทุจริตคล้ายตามคดีหมายเลขดำที่ อม.4/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.7/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิด

¹ <http://www.supremecourt.or.th/file/criminal>.

² ธานี สิงหนาท ก. พยานหลักฐานคดีแพ่งและคดีอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 3). 2548, หน้า 296

ความเสียหายแก่รัฐ โดย คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ที่ 1 กับพวกรวม 44 คน จำเลย คดีนี้มีจำเลยมาบางคนมาบางคนไม่มา และคดีที่ดิน รัชดา คดีหมายเลขคำที่ อม.1/2550 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2550 ระหว่างอัยการสูงสุด โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1, คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ 2 จำเลย แต่ก็มีอีกหลายคดีที่ศาล พิเคราะห์คดีลับหลังจำเลยต่อไปไม่ได้เพราะจำเลยไม่มาศาลตั้งแต่นัดแรก ได้แก่ คดีห้วยบนดิน คดีหมายเลขคำที่ อม.1/2551 คดีหมายเลขแดงที่ 10/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการ กระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แห่งชาติ โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1 กับพวกรวม 47 คน จำเลย คดีนี้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำสั่งจำหน่ายคดีจำเลยที่ 1 ไว้ชั่วคราวเนื่องจากหลบหนี คดีเอ็ก ซิมเบงค์ คดีหมายเลขคำที่ อม.3/2551 คดีหมายเลขแดงที่ 4/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบ การกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จำเลย ศาลฎีกาแผนก คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำสั่งจำหน่ายคดีชั่วคราวเนื่องจากหลบหนี และออก หมายจับจำเลยเลขที่ 5/2551 ลงวันที่ 16 กันยายน 2551 อายุความ 10 ปี

ปัจจุบันพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 ได้เปลี่ยนแปลงแก้ไขเกี่ยวกับหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย กล่าวคือ จากเดิมที่ต้องนำจำเลยมาศาลในนัดแรกครั้งหนึ่งก่อนเป็นว่าหากไม่สามารถนำจำเลยมา ศาลได้ ศาลก็ประทับฟ้องได้เลยแล้วออกหมายจับเมื่อผ่านไปสามเดือนยังจับไม่ได้ศาลก็พิจารณา คดีลับหลังจำเลยได้ทันที ตามมาตรา 27 และมาตรา 28 ซึ่งระบุว่าให้สามารถพิจารณาคดีลับหลัง กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลจากการประวิงคดี หรือไม่มาศาลตามนัดโดยไม่มีเหตุแก้ตัวอันควร ซึ่งศาลประทับฟ้องไว้พิจารณาได้ แม้จะไม่ปรากฏตัวผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล อีกทั้งเมื่อศาล ได้ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับ จำเลย และให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลการจับกุมเป็นระยะ ตามที่ศาลกำหนด³ เมื่อศาลออกหมายจับแต่ไม่สามารถจับจำเลยได้ภายในสามเดือนให้ศาลพิจารณาคดี โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย แต่ไม่ตัดสิทธิจำเลยที่จะตั้งทนายความมาดำเนินการแทนได้

การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนี้อาจขัด ต่อหลักการต่อสู้โต้แย้งและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ขณะเดียวกันระบบวิธี พิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอย่างจำกัดมาก แต่วิธี พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยอมให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เพราะการ

³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560, ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 134 ตอนที่ 99 ก, วันที่ 28 กันยายน 2560, หน้า 8

พิจารณาคดีชี้ตัดสินจำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ซึ่งเป็นการพิจารณาในทางเอกสารเป็นหลักแม้ไม่มีตัวจำเลยอยู่ก็สามารถพิจารณาได้ เพราะศาลแทบไม่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีก เนื่องจากใช้จำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติพบว่าเกือบทุกคดีศาลได้สวนแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมโดยเรียกบุคคลหรือเอกสารใหม่มาไต่สวน เมื่อจำเลยไม่อยู่ก็น่าคิดว่าการพิจารณาคดีต่อไปจะกระทบสิทธิในการต่อสู้คดีหรือไม่ อย่างไรก็ตามการยอมให้มีการพิจารณาคดีอาญาหลังจำเลยนั้นอาจขัดกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) หรือไม่ ซึ่งในการพิจารณาคดีอาญานั้นบุคคลทุกคน ซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง ซึ่งเป็นหลักประกันขั้นต่ำ โดยแนวคำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติตาม ICCPR ยอมรับให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ ในฐานะเป็นข้อยกเว้นแต่ต้องมีมาตรการที่สร้างหลักประกันสิทธิในการต่อสู้ได้แย้งของจำเลยไว้ด้วย

นอกจากนี้เมื่อมีการพิจารณาลับหลังจำเลยแล้วมีผลทางกฎหมายที่ตามมา เช่น หลบหนีประกัน การหยุดนับอายุความระหว่างหลบหนี การขอพิจารณาคดีใหม่ ฯลฯ เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นรัฐจึงจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินการตามกฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์ ระยะเวลา ขั้นตอนต่าง ๆ ตามหลักนิติรัฐ

ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นไปโดยสะดวกรวดเร็วเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย และไม่ขัดต่อสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ICCPR ผู้เขียนจึงสนใจทำการศึกษาวิเคราะห์วิธีพิจารณาความอาญาตามระบบไต่สวนของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในการนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่อำนวยความสะดวกและบังคับใช้กฎหมายจึงจำเป็นต้องบัญญัติกฎหมายให้มีหลักประกันสิทธิในการต่อสู้ได้แย้งของจำเลยไว้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมตามหลักนิติรัฐอันเป็นหลักกฎหมายสากล

2. วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย

2.1 เพื่อศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป และวิธีพิจารณาคดีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

2.2 เพื่อศึกษาถึงข้อจำกัดของหลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.3 เพื่อทราบถึงหลักเกณฑ์ แนวคิด ทฤษฎี นิติรัฐ นิติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการดำเนินคดีอาญา หลักการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศ

2.4 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศกับของประเทศไทย และศึกษาผลกระทบของการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

2.5 เสนอแนวทางการแก้ไขกฎหมายและการปฏิบัติของประเทศไทยให้เป็นธรรมตามหลักสากล

3. กรอบแนวคิดของการวิจัย

การยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยไม่ต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา มาศาลในวันฟ้องคดีและการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยกรณีที่หลบหนี ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 27 มาตรา 28 ควรกำหนดมาตรการให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้โต้แย้งของจำเลยอย่างเต็มที่และเท่าเทียม เพื่อให้เข้าหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ว่าในการพิจารณาคดีอาญานั้นบุคคลทุกคนซึ่งต้องหว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองซึ่งเป็นหลักประกันขั้นต่ำ⁴ ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติยอมรับให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ต่อเมื่อต้องมีการให้หลักประกันสิทธิในการต่อสู้โต้แย้งของจำเลยอย่างเต็มที่และเท่าเทียม ทั้งผลจากการพิจารณาลับหลังจำเลยควรได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมจากศาล

4. ขอบเขตการวิจัย

ศึกษาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560

⁴ หลักกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เฉพาะส่วนภาค 3 ข้อ 14 วรรค 3

หลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights) และการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามกฎหมายต่างประเทศ ตลอดจนกฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อันเป็นกฎหมายหลัก และวิธีพิจารณาความอาญาตามกฎหมายอื่น เช่น พ.ร.บ.วิธีพิจารณาค้างมนุษย์ พ.ศ. 2559 พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 พ.ร.บ. ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 นำมาเปรียบเทียบกัน

5. วิธีดำเนินการศึกษา

ศึกษาจากเอกสาร (Legal Documentary Research) และค้นคว้าจากห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ และจากเอกสาร หนังสือ บทความ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ หลักกฎหมายและสนธิสัญญา หรือกติการะหว่างประเทศ นำมาวิเคราะห์สังเคราะห์เปรียบเทียบวิธีพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทยกับต่างประเทศ และเปรียบเทียบกับกฎหมายภายในแล้วนำข้อมูลทั้งหมดมารวบรวมวิเคราะห์ และนำเสนออย่างเป็นระบบและให้ความเห็นต่อข้อเสนอแนะตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทราบถึง แนวคิด ทฤษฎี หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง วิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป และวิธีพิจารณาคดีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

6.2 ทราบถึง ข้อจำกัดของหลักการสืบพยานต่อหน้าจำเลยในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

6.3 ทราบถึง หลักเกณฑ์ แนวคิด ทฤษฎี นิติรัฐ นิติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการดำเนินคดีอาญา หลักการสืบพยานลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศ

6.4 ทราบถึงปัญหาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศกับของประเทศไทย และผลกระทบของการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

6.5 ทราบถึงแนวทางการแก้ไขกฎหมาย และการปฏิบัติของประเทศไทยให้เป็นธรรม
ตามหลักสากล

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

กระบวนการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นเป็นเครื่องมือสำหรับควบคุมตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง รวมถึงบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งมีแนวคิด ทฤษฎีการควบคุมและตรวจสอบนักการเมือง โดยมีทฤษฎีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการค้นหาคความเป็นจริง หลักการดำเนินคดีอาญา รัฐธรรมนูญ ข้อกฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ หลักสนธิสัญญา หรือ กติการะหว่างประเทศ จึงจำเป็นต้องใช้ทฤษฎีหลายทฤษฎีในการศึกษาวิจัย เพื่อให้ทราบถึงแนวคิดในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1. แนวคิดการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1.1 หลักนิติรัฐ (Rechtsstaat)

นิติรัฐ คือ การปกครองโดยใช้กฎหมายเป็นหลักการ โดยการใช้อำนาจรัฐต้องชอบด้วยกฎหมาย และคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพรวมถึงความเสมอภาคโดยไม่เลือกปฏิบัติ หรือ รัฐที่กำหนดเป้าหมายที่จะคุ้มครองเสรีภาพและประกันความเป็นธรรม ประชาชนภายในรัฐและขอบเขตที่รัฐสามารถแผ่อิทธิพลเข้าไปได้ถึง โดยรัฐจะใช้อำนาจกระทำการใด ๆ กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้โดยอาศัยกฎหมายหรืออำนาจตามกฎหมายเท่านั้น เรียกได้ว่าหลักการปกครองที่ถือกฎหมายเป็นใหญ่ หลักนิติรัฐ ประกอบด้วยแนวคิดที่สำคัญ 2 ประการ คือ

ก. สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ รัฐจะต้องให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพโดยกำหนดในรัฐธรรมนูญ อันถือเป็นแนวคิดหลักความชอบด้วยกฎหมายของรัฐธรรมนูญ โดยมีองค์กรตุลาการเป็นผู้ควบคุมตรวจสอบ หรือ มนุษย์ทุกคนมีสิทธิขั้นพื้นฐานอันเป็นสิทธิเด็ดขาด รัฐจะต้องยอมรับและรับรองโดยให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎรเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งแนวคิดนี้นำไปสู่หลักความชอบด้วยกฎหมาย และกลไกการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรตุลาการ

ข. สิทธิโต้แย้งของราษฎรที่เห็นว่าเจ้าหน้าที่รัฐกระทำการขัดต่อกฎหมายที่นำไปสู่หลักความชอบด้วยกฎหมายในการกระทำทางปกครองหรือ รัฐให้สิทธิแก่ราษฎรในการโต้แย้งคัดค้าน

การกระทำขององค์กรเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตนเห็นว่าขัดกับกฎหมาย ซึ่งนำไปสู่หลักความชอบด้วยกฎหมายของกระทำทางปกครอง

หลักการปกครองในระบอบประชาธิปไตยยึดหลักนิติรัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งกฎหมายต้องมาจากประชาชน ไม่ใช่มาจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีหลักว่า

1) กฎหมายที่รัฐใช้ปกครองประชาชนจะต้องใช้กฎหมายที่ประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนบัญญัติเป็นหลักในการปกครอง

2) รัฐและฝ่ายปกครองจะต้องดำเนินไปตามกฎหมายและตามหลักแห่งความยุติธรรม

3) รัฐและฝ่ายปกครองจะกระทำการใดนอกเหนือที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้

4) การใช้อำนาจรัฐและฝ่ายปกครองต้องตรวจสอบควบคุมได้

การปกครองโดยหลักนิติรัฐในระบอบประชาธิปไตยนั้น คือหลักการปกครองที่ให้ทุกคนมีความเท่าเทียมเสมอภาคกัน ผู้ปกครองเป็นเพียงตัวแทนของประชาชนที่กฎหมายให้อำนาจหน้าที่ไว้ การใช้อำนาจของฝ่ายปกครองจะต้องเป็นไปด้วยความยุติธรรม และประชาชนต้องมีสิทธิตรวจสอบการใช้อำนาจได้

การปกครองโดยใช้หลักนิติรัฐ เป็นหลักการปกครองเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยขาดความเป็นธรรม ดังนั้นรัฐธรรมนูญจึงต้องบัญญัติอำนาจในการปกครองประเทศไว้ จากแนวคิดดังกล่าวการปกครองที่ถือกฎหมายเป็นสำคัญ หรือการปกครองโดยหลักนิติรัฐนั้น ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ประการ ดังนี้⁵

1) รัฐมีความชอบธรรมที่จะบัญญัติกฎหมาย และเปลี่ยนแปลงกฎหมาย เพื่อบังคับใช้กับพลเมือง

2) ระเบียบสูงสุดของรัฐ หรือโครงสร้างของรัฐธรรมนูญต้องมีการแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ ออกจากกัน อำนาจนิติบัญญัตินั้นเป็นเจตน์เจานงของประชาชน ส่วนฝ่ายบริหาร และตุลาการเป็นองค์กรที่ปฏิบัติตามกฎหมายซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติออกมาเท่านั้น

3) การใช้อำนาจปกครองของเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีขอบเขต ดังนั้น ภายใต้กฎหมายมหาชนจะต้องกำหนดตำแหน่งอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างชัดเจน โดยจะต้องอยู่ในกรอบ และขั้นตอนที่ถูกต้อง

⁵ ปรีดี เกษมทรัพย์, *นิติปรัชญา* (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพฯ: โครงการตำราและวารสารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546, หน้า 294-295

4) กฎหมายวิธีสบัญญัติรวมทั้งกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐว่าจะเป็นตำแหน่งใดก็ตามจะต้องกำหนดโดยชัดแจ้งเป็น “กฎหมายลายลักษณ์อักษร” ทั้งนี้ โดยถือแบบพิธีเป็นสำคัญเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความผิดพลาดในการนำไปใช้

ทั้งนี้ “ทฤษฎีนิติรัฐ” ได้สรุปสาระสำคัญของกฎหมายมหาชนไว้ว่ารัฐและหน่วยงานของรัฐมีฐานะเหนือเอกชนมีอำนาจก่อให้เกิดการใช้สิทธิกับเอกชนฝ่ายเดียวโดยที่ปัจเจกชนไม่สมัครใจก็ได้ เนื่องจากหน่วยงานของรัฐมีอำนาจหน้าที่ต้องดำเนินการเพื่อประโยชน์สาธารณะ แต่ในการใช้อำนาจที่เหนือกว่านั้น มีการจำกัดอำนาจรัฐหรือหน่วยงานของรัฐไม่ให้ใช้อำนาจนอกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้พร้อมๆ กัน สรุปได้ว่า ภายใต้หลักนิติรัฐนั้น ฝ่ายปกครองไม่อาจกระทำการใดๆ ที่เป็นการบังคับปัจเจกชน เว้นแต่กฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นจะให้อำนาจไว้เท่านั้น⁶

1.2 หลักนิติธรรม⁷

หลักนิติธรรม หมายถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมายกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัดหรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยอาจจำแนกได้ 2 ประการ คือ

1) หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึงหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย ที่กฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรมหรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกถ่วงละเมิดได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม ย่อมไม่มีผลใช้บังคับ สาระสำคัญของหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด ได้แก่

- (1) หลักความเป็นอิสระและความเป็นกลางของผู้พิพากษาและตุลาการ
- (2) กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป
- (3) กฎหมายต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ
- (4) กฎหมายต้องไม่มีผลย้อนหลังในทางที่เป็นโทษ
- (5) ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดี
- (6) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจได้เท่าที่กฎหมายให้อำนาจ
- (7) กฎหมายจะยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่การกระทำที่ยังไม่เกิดขึ้นไม่ได้

⁶บวรศักดิ์ อูวรรณโณ, *กฎหมายมหาชน เล่ม 3*, กรุงเทพฯ: นิติวิธี, 2538, หน้า 279

⁷ คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ, *หลักนิติธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, 2558, หน้า 1-9

2) หลักนิติธรรมโดยทั่วไป หรือหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง

หมายถึง ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะมีลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมที่ดี หรือขาดตกบกพร่องไปบ้าง ก็ตามกฎหมาย กระบวนการยุติธรรมหรือการกระทำใด ๆ ยังใช้บังคับอยู่ ตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรมโดยเคร่งครัด สาระสำคัญของหลักนิติธรรมในความหมายอย่างกว้าง ได้แก่

- (1) กฎหมายที่ดีต้องมีความชัดเจน
- (2) กฎหมายที่ดีต้องไม่ขัดแย้งกันเอง
- (3) กฎหมายที่ดีต้องมีเหตุผล
- (4) กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม
- (5) กฎหมายที่ดีต้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน
- (6) กฎหมายที่ดีต้องทันสมัย และสามารถรับต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม
- (7) กฎหมายที่ดีต้องบัญญัติตามกระบวนการและขั้นตอนที่กฎหมายบัญญัติไว้
- (8) กฎหมายที่ดีต้องไม่มีผลย้อนหลังเป็นผลร้ายหรือกระทบต่อสิทธิหน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล
- (9) กฎหมายที่ดีต้องมีบทลงโทษที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับความผิด
- (10) กฎหมายที่ดีต้องมีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย
- (11) กระบวนการนิติบัญญัติต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้
- (12) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้มีการอุทธรณ์
- (13) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้ โดยสะดวกไม่ชักช้า ด้วยค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม
- (14) กระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องส่งเสริมให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือก
- (15) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ดีต้องมีความเป็นอิสระและความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

(16) นักกฎหมาย ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ที่ติดต่อสื่อสารคดีคดี ศีลหลักธรรม เมตตากรุณา และสันติธรรม

1.3 หลักความชอบด้วยกฎหมาย

หลักความชอบด้วยกฎหมาย เป็นแนวคิดที่พัฒนามาจากหลักปัจเจกชนนิยมที่ถือว่า มนุษย์มีศักดิ์ศรี มีเหตุผล รัฐเป็นสิ่งประดิษฐ์ของมนุษย์ มนุษย์จัดตั้งรัฐขึ้นเพื่อคุ้มครองชีวิตเสรีภาพ และทรัพย์สินของบรรดาสมาชิกของรัฐภายใต้แนวความคิดดังกล่าว รัฐมีอำนาจจำกัดมีหน้าที่ต้องรับใช้ ปังเจกบุคคลและส่งเสริมศักยภาพของบุคคลให้ได้รับการพัฒนา การเกิดรัฐสมัยใหม่และการปกครอง ระบอบประชาธิปไตยผลักดันให้ข้าราชการต้องทำงานเพื่อรับใช้ประชาชน โดยตรง จึงต้องให้ความสำคัญกับการดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย ทั้งนี้ องค์กฤษฎีกา ธรรมนูญ บริหาร ตุลาการ รวมทั้ง องค์กอื่น ๆ ของรัฐต่างก็ต้องกระทำการใด ๆ ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายโดยเฉพาะอย่างยิ่ง “รัฐธรรมนูญ” การตรากฎหมายหรือการกระทำใด ๆ ก็ตามหากขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญจะต้องถูก ศาลซึ่งอาจเป็นศาลรัฐธรรมนูญพิพากษาว่ากฎหมายหรือการกระทำนั้นไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ และเป็นที่สังเกตว่า หลักความชอบด้วยกฎหมายนี้ปัจจุบันได้ขยายออกไปเป็นหลักสากลระหว่างประเทศ เช่น คณะกรรมการนักนิติศาสตร์ระหว่างประเทศ UNESCO ได้ให้ความหมายของ “หลักความชอบด้วย กฎหมายของสังคมเสรี” หมายถึงหลักและกระบวนการที่มีจุดร่วมกันคือเพื่อการคุ้มครองปัจเจกชนจาก การกระทำของรัฐบาลที่อาจใช้อำนาจตามอำเภอใจเพื่อให้ปัจเจกชนนั้นสามารถมีศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์ได้อย่างเต็มเปี่ยม⁸

1.4 แนวคิดการตรวจสอบ

ประเทศไทยมีระบบการตรวจสอบนักการเมืองโดยรัฐสภา โดยวิธีตั้งกระทู้ถาม จากการยื่นญัตติและขอเปิดอภิปรายเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจ รวมทั้งการตั้งกรรมการสอบสวน และถอดถอนออกจากตำแหน่ง กระบวนการนี้นำไปสู่การยุบสภา หรือลาออกของรัฐบาล อย่างไรก็ ตามวิธีการดังกล่าวบรรดาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่มีพฤติการณ์ประพฤตินิยมมิชอบมีต้องรับโทษ ทางกฎหมายในการทำความผิดของตนแต่อย่างใด ในปี พ.ศ. 2518 ได้มีการตราพระราชบัญญัติ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤตินิยมมิชอบในวงราชการ พ.ศ.2518 มีการตรวจสอบโดย คณะกรรมการ ป.ป.ป. แต่ก็ยังไม่เป็นผลเท่าที่ควร กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติให้มีองค์กรอิสระคือคณะกรรมการ ป.ป.ช. เพื่อทำหน้าที่ตรวจสอบการ ทุจริต และมีการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกาเพื่อพิจารณา คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะ เนื่องจากมีการอธิบายเหตุผลว่าผู้ดำรง

⁸ บวรศักดิ์ อุวรรณโน, ที่มาของกฎหมายและความชอบของกฎหมาย ในคู่มือการศึกษาวิชากฎหมาย ปกครอง, 2545, หน้า 96-97

ตำแหน่งทางการเมืองทุจริตคอร์รัปชันจำนวนมาก เป็นผู้มีอิทธิพลจับไม่ได้ ลงโทษไม่ได้ จึงต้องสร้างระบบพิเศษให้กับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

1.5 แนวคิดเรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ (Auto-Limitation)

หลักทฤษฎีว่าด้วยการจำกัดอำนาจตนเองของรัฐด้วยความสมัครใจนี้ อยู่ภายใต้แนวคิดที่ว่าหลักกฎหมายไม่สามารถจำกัดอำนาจได้ เว้นแต่รัฐจะสมัครใจผูกมัดตนเองด้วยกฎหมายที่ตนเองสร้างขึ้น โดยกฎหมายหลักที่รัฐสร้างขึ้นก็คือ รัฐธรรมนูญ ซึ่งจะกำหนดสถานะของอำนาจการเมืองในรัฐว่าอยู่ที่องค์กรใด ต้องใช้อย่างไร มีเงื่อนไขและข้อจำกัดอย่างไร ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจของ "มองเตสกีเออ" (Montesquieu ค.ศ.1689 – ค.ศ.1755) เป็นเทคนิคทางกฎหมายอันสำคัญที่สนับสนุนแนวคิด เรื่องการจำกัดตนเองของรัฐ ซึ่งเสนอว่าอำนาจที่รวมอยู่ในมือของผู้ปกครองเพียงคนเดียวหรือกลุ่มเดียวนั้นต้องแยกออกมาเป็นหลายอำนาจ และใช้โดยองค์กรที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ เพื่อให้อำนาจสามารถยับยั้งอำนาจด้วยกันได้ เพื่อให้แต่ละอำนาจอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย⁹ ดังนั้น รัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะกระทำการใดต้องอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมาย

1.6 หลักแบ่งแยกอำนาจ (Saparation of Powers)

คือการกระจายการใช้อำนาจไม่รวมศูนย์อยู่ที่ใดที่หนึ่ง แต่เป็นการแบ่งอำนาจออกไปเป็นนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ แต่ละองค์กรมีอำนาจแตกต่างกันอย่างเป็นอิสระตามรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เพื่อไม่ต้องการให้มีการรวมศูนย์อำนาจอยู่ที่องค์ใดองค์หนึ่งเป็นการเฉพาะ และเป็นการถ่วงดุลการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร หลักการแบ่งแยกอำนาจถือเป็นหลักสำคัญของนิติรัฐ หากไม่มีการแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจธิปไตยทั้งสามอำนาจให้แยกออกจากกัน โดยแต่ให้องค์กรเหล่านั้นสามารถควบคุมตรวจสอบถ่วงดุลการใช้อำนาจซึ่งกันและกันได้ หลักการแบ่งแยกอำนาจจึงเป็นหลักอันแสดงให้เห็นถึงการอยู่ร่วมกันของการแบ่งแยกอำนาจ การตรวจสอบอำนาจ และการถ่วงดุลอำนาจ ในสภาวะการณ์เช่นนี้ทำให้สิทธิเสรีภาพของประชาชนได้รับความคุ้มครอง ซึ่งเป็นความมุ่งหมายประการสำคัญของหลักนิติรัฐ ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจแนวคิดของมองเตสกีเออ (Montesquieu) ไม่ต้องการให้องค์กรหรือบุคคลใดมีอำนาจผูกขาดโดยไม่มีองค์กรใดมาตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจ ทำให้เกิดการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ทำให้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองย่อมถูกกดขี่ หากมีการใช้อำนาจโดยไม่ชอบแล้วย่อมส่งผลให้เสรีภาพของผู้อยู่ใต้ปกครองได้รับผลกระทบ

มองเตสกีเออ (Montesquieu) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส กล่าวว่า “ไม่มีอิสรภาพเมื่อใดที่อำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหารรวมอยู่ที่คนคนเดียวหรือบางคณะ เช่นเดียวกับเมื่ออำนาจตุลาการผนึกตัวกับอำนาจนิติบัญญัติและอำนาจบริหาร ยิ่งหากอำนาจตุลาการกับอำนาจ

⁹ โภคิน พลกุล, เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาหลักกฎหมายมหาชน, ม.ป.ป., หน้า 86

นิติบัญญัติเป็นพวกเดียวกัน ความหวาดกลัวจะเกิดขึ้น ชีวิตและอิสรภาพของประชาชนจะถูกควบคุมโดยพลการ”¹⁰

มองเตสกีเออ (Montesquieu) ยังกล่าวไว้ว่า “ไม่มีความเลวร้ายใดที่จะยิ่งไปกว่าความเลวร้ายที่ได้กระทำโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายหรือในนามของกระบวนการยุติธรรม” (Montesquieu once said “There is no crueller tyranny than that which is perpetuated under the shield of law and in the name of the justice”)

มองเตสกีเออ (Montesquieu) เสนอแนวคิดแบ่งแยกอำนาจออกเป็น 3 อำนาจ คือ นิติบัญญัติ บริหาร ตุลาการ และยังเรียกร้องให้มีการแบ่งอำนาจและแยกคนใช้อำนาจคนละคนด้วย ซึ่งเป็นหลักสำคัญของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่ เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ปกครองระบอบประชาธิปไตย แนวความคิดของมองเตสกีเออ อยู่ในปณิญาสาทว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศส ลงวันที่ 26 สิงหาคม ค.ศ.1789 มาตรา 16 ว่า “สังคมใดไม่มีหลักประชาธิปไตยโดยแท้จริงและไม่มีการแบ่งแยกอำนาจโดยชัดเจนสังคมนั้นไม่มีรัฐธรรมนูญ”

ทฤษฎีมองเตสกีเออ แบ่งแยกอำนาจ 3 ประการ คือ

- 1) อำนาจนิติบัญญัติ รัฐมีอำนาจออกกฎหมาย แก้ไขกฎหมาย ยกเลิกกฎหมาย
- 2) อำนาจบริหาร รัฐใช้อำนาจให้ประชาชนเคารพกฎหมาย ดูแลความปลอดภัยในและนอกประเทศ
- 3) อำนาจตุลาการ รัฐต้องดำเนินการลงโทษบุคคลที่กระทำผิดกฎหมายจัดให้มีการพิพากษาวินิจฉัยข้อพิพาทระหว่างเอกชน ประเทศต่าง ๆ ที่ใช้ระบอบประชาธิปไตยมีสองระบบใหญ่ ๆ คือ

- (1) ระบบใช้อำนาจเด็ดขาด
- (2) ระบบใช้อำนาจไม่เด็ดขาด

รัฐสภาพึงเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจทางนิติบัญญัติ รัฐบาลใช้อำนาจในทางฝ่ายบริหาร และศาลใช้อำนาจตุลาการ รัฐธรรมนูญกำหนดให้องค์กรต่าง ๆ ใช้อำนาจโดยในลักษณะปฏิสัมพันธ์ถ่วงดุลกัน ทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจไม่ต้องการให้ไปรวมศูนย์อำนาจองค์กรใดโดยเฉพาะ

1.7 หลักการดำเนินคดีอาญา ภายใต้การปกครองของรัฐที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประชาชนย่อมมีสิทธิเสรีภาพของการดำเนินชีวิตอย่างเสรี การจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนรัฐจะต้องมีกฎหมายให้อำนาจไว้ เมื่อมีการละเมิดกฎหมายรัฐมีหน้าที่นำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเพื่อคุ้มครองประชาชนให้ปลอดภัยโดยมีหลักการค้นหาความจริง คือ

¹⁰มองเตสกีเออ, เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย, แปลโดย, วิจารณ์ธรรม คุวานนท์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์, 2528

1.7.1 ระบบไต่สวน

ระบบไต่สวน (Inquisitorial System/Le système inquisitoire) ในคริสตศาสนจักร ได้มีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสตั้งแต่ยุคกลางเป็นต้นมา เนื่องจากประเทศฝรั่งเศสได้ชื่อว่า เป็น ประเทศแม่ของคริสต์ศาสนานิกายคาทอลิก ด้วยเหตุนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสจึงได้นำ รูปแบบของระบบไต่สวนที่พระในคริสต์ศาสนามีอำนาจดำเนินคดี ตั้งแต่ต้นจนจบมาใช้ในการดำเนินคดี อาญากับผู้กระทำผิดทั่วไป จนกระทั่งเมื่อครั้งมีการปฏิวัติใหญ่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบ สมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบสาธารณรัฐ เมื่อ ค.ศ.1789 ก็ได้มีการปฏิรูประบบการดำเนินคดีอาญาใน ประเทศฝรั่งเศสครั้งใหญ่โดยมีการนำ ระบบลูกขุนของประเทศอังกฤษมาใช้ในการดำเนินคดีที่เป็นความผิด ที่มีลักษณะร้ายแรง และนับแต่นั้นเป็นต้นมากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของฝรั่งเศสก็มีวิวัฒนาการและ การเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ระบบไต่สวนมีลักษณะวิธีพิจารณาคดีซึ่งตรงกันข้ามกับระบบกล่าวหา ดังต่อไปนี้¹¹

1. บทบาทนำของศาลในการดำเนินคดี (Importance du rôle du juge)
2. วิธีพิจารณาเป็นปรปักษ์กันเพียงเล็กน้อย (Procédure faiblement contradictoire)
3. วิธีพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษร (Procédure écrite)
4. การไต่สวนเป็นความลับ (Secret de l'instruction)

ความรวดเร็วของขั้นตอนต่าง ๆ ในการหาความจริงคือความยุติธรรม การปฏิบัติหน้าที่ของศาลที่กำหนดสิทธิหน้าที่ในการพิจารณาคดีจึงเป็นการเรียกว่าวิธีพิจารณาความที่ต้องการหาความจริง ระบบไต่สวนถือเป็นระบบค้นหาความจริงตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) เป็นเรื่องของศาลกับจำเลยที่ศาลมีบทบาทมากในการค้นหาความจริง โจทก์ และ ทนายจำเลยมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลเท่านั้น ศาลมีอำนาจเต็มในการค้นหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้เองเพราะถือว่าภาระการพิสูจน์อยู่กับศาล แม้คู่ความจะไม่ได้นำเสนอพยานหลักฐานต่อศาล ศาลสามารถซักถามพยานที่คู่ความนำมาด้วยตนเอง และจะพิจารณาตามหลักฐานไม่มีการยก ประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย ดังนั้นระบบไต่สวนได้เน้นบทบาทของศาลในการพิจารณา ควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีเป็นสำคัญ ไม่ถูกจำกัดสิทธิในการแสวงหาข้อเท็จจริงเอง แม้คู่ความ จะได้นำพยานหลักฐานเสนอต่อศาลแล้วก็ตาม ศาลสามารถกำหนดทิศทางการพิจารณาคดีได้เอง และสามารถยกประเด็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยขึ้นพิจารณาเองได้อีกด้วย

¹¹ อุทัย อาทิวา, “ระบบการดำเนินคดีอาญา:ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน”, ใน *ประมวลสาระวิชา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง*. (หน่วยที่ 2), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี, 2555

1.7.2 ระบบกล่าวหา

ตามระบบคอมมอนลอว์ (Common Law System) ที่คู่ความ พนักงานอัยการ โจทก์ และจำเลยต่อสู้กัน ศาลมีหน้าที่เป็นคนกลางในการให้ทั้งสองฝ่ายปฏิบัติตามกฎหมาย กติกา โดยจำเลยจะมีทนายความช่วยเหลือ ศาลจะพิจารณาหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนเท่านั้น โจทก์มีหน้าที่หาพยานหลักฐานพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องโดยถือว่าภาระการพิสูจน์ตกอยู่กับโจทก์ ถ้าโจทก์หาพยานหลักฐานไม่ได้หรือพิสูจน์ได้แต่พยานหลักฐานเป็นที่น่าสงสัยศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลยโดยจะพิพากษายกฟ้อง ดังนั้นระบบกล่าวหาจึงเน้นบทบาทหน้าที่ของคู่ความในการพิจารณาในศาลเป็นสำคัญทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

ในการพิจารณาความอาญาของประเทศไทยใช้ระบบกล่าวหาเป็นแนวทางปฏิบัติเพราะได้รับอิทธิพลระบบกล่าวหาจากประเทศอังกฤษ ด้วยการที่ประเทศไทยมีผู้ที่จบการศึกษาจากประเทศอังกฤษ อาทิ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ทำให้วงการศาลไทยได้รับระบบกล่าวหาใช้ตลอดมา ซึ่งจะเห็นว่าตามระบบกล่าวหาศาลไทยจะวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดทำให้คดีล่าช้าเพราะคู่ความต่างอ้างพยานมาสู้กันจำนวนมากซึ่งต่างกับระบบไต่สวนที่ศาลจะเป็นผู้ค้นหาความจริงทั้งหมด ทนายโจทก์ จำเลยทำหน้าที่เพียงถามความเล็กน้อยเท่านั้นเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล จึงกล่าวได้ว่าศาลไทยใช้ระบบกล่าวหาตามแม้จะมีบทกฎหมายบางมาตราที่ใช้ระบบไต่สวนแต่ก็ยังไม่ได้นำดำเนินการเต็มที่เพราะยังติดอยู่กับระบบกล่าวหา ซึ่งจะส่งผลถึงความยุติธรรมของคู่ความที่จะได้รับจากศาล

1.8 หลักการพิจารณาคดีอาญา

1) การพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม ทำให้สังคมสงบสุขหากไม่มีความเป็นธรรมสังคมก็จะอยู่ไม่เป็นสุข ศาลจึงมีบทบาทมากในการพิจารณาคดีอาญาที่ต้องให้สังคมหรือประชาชนยอมรับในการทำหน้าที่พิจารณาคดีของศาล เพราะประชาชนย่อมมองเห็นว่าศาลทำหน้าที่เป็นกลางหรือไม่ อย่างไร เมื่อศาลยึดหลักการพิจารณาตามกฎหมายที่วางไว้ย่อมส่งผลให้ประชาชนยอมรับและเชื่อมั่นในระบบการพิจารณาคดีของศาล ที่จะทำให้สังคมสงบสุขต่อไป

2) การพิจารณาคดีต้องรวดเร็วและเสมอภาค ความรวดเร็วถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ต้องหาคดี ซึ่งศาลมีบทบาทมากในการกำกับควบคุมดูแลคดีต่างๆ ให้เป็นไปโดยรวดเร็วไม่ให้คู่ความประวิงคดีให้ล่าช้า

3) การพิจารณาคดีต้องเปิดเผย ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ถึงการพิจารณาคดีต่าง ๆ ของศาล ยกเว้นแต่คดีที่ศาลเห็นว่าเป็นความลับ ดังนั้น การพิจารณาคดีของศาลจึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้คดีด้วย

1.9 หลักฟังความทุกฝ่าย (audiatur et altera pars)

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหา โดยผู้ถูกกล่าวหาผู้นั้นอยู่ในฐานะเป็นประธานของคดี ทำให้มีสิทธิต่าง ๆ ที่จะต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และมีสิทธิที่จะได้รับทราบว่าถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดเพื่อมีโอกาสในการแก้ข้อกล่าวหาได้¹² เห็นได้จากบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “เมื่อผู้ต้องหาถูกเรียก หรือ ส่งตัวมา หรือเข้าหาพนักงานสอบสวนเอง หรือปรากฏว่าผู้ใดซึ่งมา อยู่ต่อหน้าพนักงานสอบสวนเป็นผู้ต้องหา ให้ถามชื่อตัว ชื่อรอง ชื่อสกุล สัญชาติ บิดา มารดา อายุ อาชีพ ที่อยู่ ที่เกิด และแจ้งให้ทราบถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำที่กล่าวหาว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดแล้วจึงแจ้งข้อหาให้ทราบ” และมาตรา 134 วรรคสี่ บัญญัติว่า “พนักงานสอบสวนต้องให้โอกาสผู้ต้องหาที่จะแก้ข้อหาและที่จะแสดงข้อเท็จจริงอันเป็นประโยชน์แก่ตนได้”

การแจ้งข้อกล่าวหาทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้มีโอกาสได้รับทราบและมีโอกาสในการแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่ายอันเป็นหลักประกันที่สำคัญของผู้ถูกกล่าวหา ตามหลักฟังความทุกฝ่ายทำให้ต้องมีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาก่อนฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีใดต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” กล่าวคือ ก่อนที่พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหาเสียก่อน และในการสอบสวนจะต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบและให้โอกาสผู้ต้องหาในการแก้ข้อหาได้ถูกต้อง หลักสำคัญของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120 อยู่ที่การสอบสวนผู้ต้องหา แม้ว่าผู้ต้องหาจะมีสิทธิที่จะให้การ หรือไม่ให้การก็ได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากผู้ต้องหาเต็มใจให้การแล้วก็อาจช่วยป้องกันความผิดพลาดในการสอบสวนได้¹³

นอกจากนี้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย” บทบัญญัติ ดังกล่าว สัมพันธ์กับหลักฟังความทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำว่า “ทำต่อหน้าจำเลย” หมายถึง ในการพิจารณาจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี และเป็นสิทธิในทางกระทำ (aktives Recht หรือ active right) ที่สำคัญในการเป็นหลักประกันเพื่อต่อสู้คดี¹⁴ ซึ่งสิทธิในทางการกระทำนี้แยกออกได้เป็น 3 ประการ คือ ประการแรก สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี ประการที่สอง สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในคดี และประการที่สาม สิทธิจะให้การแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งสิทธิในการ

¹² คณิต ณ นคร ก, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7). 2549, หน้า 64-65

¹³ “แหล่งเดิม”, หน้า 193-196

¹⁴ “แหล่งเดิม”, หน้า 66

อยู่ร่วมในการดำเนินคดีและสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหาในส่วนสัมพันธ์กับหลักฟังความทุกฝ่ายตามมาตรา 134 มาตรา 172¹⁵

1.10 หลักความเสมอภาค ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานของศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ย่อมได้รับการรับรองและคุ้มครองจากกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันในฐานะ ที่เป็นมนุษย์ โดยมีต้องคำนึงถึงคุณสมบัติอื่น ๆ อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ถิ่นกำเนิด เป็นต้น และขณะเดียวกันก็ถือได้ว่าหลักความเสมอภาคนี้เป็นหลักที่ควบคุมมิให้รัฐใช้อำนาจของตนตามอำเภอใจโดยการใช้อำนาจของรัฐแก่กลุ่มบุคคลใดบุคคลหนึ่งรัฐต้องสามารถอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดรัฐจึงกระทำการอันก่อให้เกิดผลกระทบหรือเป็นการให้ประโยชน์แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น โดยเฉพาะหากการให้เหตุผลไม่อาจรับฟังได้แสดงว่าการใช้อำนาจของรัฐนั้นเป็นไปตามอำเภอใจ ดังนั้นหลักความเสมอภาคจึงเป็นหลักสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสามารถนำมาตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐไม่ว่าจะเป็นฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการได้ แนวคิดทางกฎหมายของหลักความเสมอภาคในปัจจุบันได้รับการรับรองอย่างชัดเจนโดยถือว่าบุคคลย่อมมีความเสมอภาคที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน (Fairness) ซึ่งหมายถึง “หลักความเสมอภาคเบื้องหน้ากฎหมาย” (Equality before the law) ที่เป็นการยอมรับสิทธิเสรีภาพอันเป็นสาระสำคัญของความเป็นมนุษย์ที่ติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และไม่อาจพรากไปได้ จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยอมรับตามทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ (Natural law) หลักความเสมอภาคหรือหากจะมองในอีกแง่มุมหนึ่งแล้วก็คือสิทธิของราษฎรที่จะได้รับการปฏิบัติจากรัฐอย่างเท่าเทียมกันมีบัญญัติรับรองไว้โดยชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยแทบทุกรัฐ ตามหลักรัฐธรรมนูญนี้หลักองค์กรต่าง ๆ ของรัฐซึ่งรวมทั้งฝ่ายปกครองด้วยต้องปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันและปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญแตกต่างกันออกไปตามลักษณะเฉพาะของแต่ละคน การปฏิบัติต่อบุคคลที่เหมือนกันในสาระสำคัญแตกต่างกันก็ดี การปฏิบัติต่อบุคคลที่แตกต่างกันในสาระสำคัญอย่างเดียวกันก็ดีย่อมขัดต่อหลักความเสมอภาคหลักความเสมอภาคนี้มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับหลักเสรีภาพเนื่องจากเป็นหลักการที่จะทำให้การใช้เสรีภาพเป็นไปอย่างเสมอกันทุกผู้ทุกคน แต่หากเสรีภาพสามารถใช้ได้เพียงบุคคลบางคนเท่านั้นในขณะที่คนบางกลุ่มบางคนเข้าถึงไม่ได้ในกรณีดังกล่าวก็ไม่ถือว่ามีเสรีภาพแต่ประการใดความเสมอภาคจึงเป็นฐานของเสรีภาพ และเป็นหลักประกันในการทำให้เสรีภาพเกิดขึ้นได้จริง ดังนั้น หลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย จึงเป็นหลักการทำให้มีการปฏิบัติต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ อย่างเท่าเทียมกันหรือไม่เลือกปฏิบัติ (non-discrimination) ทั้งนี้การปฏิบัติตามหลักความเสมอภาคนั้นจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญ

¹⁵“แหล่งเดิม”, หน้า 137

เหมือนกันอย่างเท่าเทียมกันและจะต้องปฏิบัติต่อสิ่งที่มีสาระสำคัญแตกต่างกันให้แตกต่างกันไปตามลักษณะของเรื่องนั้น ๆ จึงจะทำให้เกิดความยุติธรรมภายใต้หลักความเสมอภาคขึ้นได้

1.11 หลักการต่อสู้โต้แย้ง หลักการต่อสู้โต้แย้งของคู่ความนั้นถือเป็นหลักการพื้นฐานและบังคับใช้กับวิธีพิจารณาความทุกประเภท คู่ความทุกฝ่ายในคดีมีสิทธิในการต่อสู้โต้แย้งแสดงพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้างของตนและโต้แย้งข้อกล่าวหาที่มีต่อตนเองได้อย่างเต็มที่ไม่ว่าโดยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษร ในกฎหมายฝรั่งเศสยอมรับให้หลักการต่อสู้โต้แย้งเป็นหลักการทั่วไปที่ใช้บังคับกับศาลปกครองทุกศาล ต่อมาจึงยอมรับเป็นหลักกฎหมายทั่วไปและเป็นหลักประกันอันจำเป็นอย่างยิ่งของคู่ความ¹⁶

1.12 หลักรัฐธรรมนูญ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับการคุ้มครอง เช่น สิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติเสมอภาคตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันไม่เลือกปฏิบัติ การตรากฎหมายที่มีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของประชาชนต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลใดเกินสมควร การตรากฎหมายต้องมีผลเป็นการใช้บังคับทั่วไป ฯลฯ

1.13 สนธิสัญญา หรือ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights) ที่ ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาด้วย คือ

หลักสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ICCPR ข้อ 14

All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by Law....

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง....

In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality:.....

¹⁶ CE 12 Octobre 1979, Rassemblement des nouveaux avocats de France, AJDA, 1980, Page.248, note C. Debouy. อ้างใน จันทิรา เอี่ยมมยุรา, ปิยบุตร แสงกนกกุล, วีระ สุธีวรารังกูร และกริช ภูษิยามา.

ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค

(a).....

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือ โดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน¹⁷

อย่างไรก็ดี สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าบุคคลนั้นมีข้อยกเว้นในกรณีที่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าว กล่าวคือการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถทำได้ถ้ามีการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาให้จำเลยทราบอย่างชัดเจนแล้วแต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเอง เช่น ไม่ยอมมาศาล หรือ หลบหนีคดีไปเอง เป็นต้น ซึ่งในปี พ.ศ.2553 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสากลได้ออก General Comment ฉบับที่ 32 ยืนยันหลักการดังกล่าว

General Comment No. 32

Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial

I. GENERAL REMARKS

1. This general comment replaces general comment No. 13 (twenty-first session).
2.
3. Article 14, paragraph 3 (d) contains three distinct guarantees. First, the provision requires that accused persons are entitled to be present during their trial. Proceedings in the absence of the accused may in some circumstances be permissible in the interest of the proper administra-

¹⁷ หลักกติกาสากลระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เฉพาะส่วนภาค 3 ข้อ 14
วรรค 3

tion of justice, i.e. when accused persons, although informed of the proceedings sufficiently in advance, decline to exercise their right to be present. Consequently, such trials are only compatible with article 14, paragraph 3 (d) if the necessary steps are taken to summon accused persons in a timely manner and to inform them beforehand about the date and place of their trial and to request their attendance.

ข้อ 36 ตามข้อ 14 วรรค 3 (ง) ได้รับรองสิทธิสามประการ ประการหนึ่งคือสิทธิการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี แต่บางกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยอยู่ร่วมด้วยอาจกระทำได้เมื่อได้แจ้งให้จำเลยมาศาลและแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาให้ทราบอย่างชัดเจนแล้วแต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเอง เป็นผลให้การพิจารณาคดีพิพากษาเป็นไปตามข้อ 14 วรรค 3 (ง)

2. หลักทั่วไปเกี่ยวกับการพิจารณาคดีอาญา

การพิจารณาคดีอาญานั้นต้องดำเนินไปอย่างเปิดเผยต่อหน้าจำเลยตามหลักฟังความทุกฝ่ายที่จะต้องเปิดโอกาสให้จำเลยสามารถต่อสู้ได้ ในการพิจารณาคดีหากทั้ง โจทก์และจำเลยต่างมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลกระบวนการพิจารณาต่าง ๆ ก็ดำเนินไปได้ตามปกติ แต่หากขาดฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไป การพิจารณาคดีจะเป็นไปในรูปแบบใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับประเภทของคดี ซึ่งในคดีอาญา กฎหมายให้ความสำคัญแก่การนำตัวจำเลยมาปรากฏต่อหน้าศาล เพราะหากปราศจากตัวจำเลยเสียแล้วกระบวนการพิจารณาจะดำเนินไปไม่ได้ และอาจเป็นเหตุให้ศาลจำหน่ายคดีนั้นออกจากสารบบความชั่วคราว

2.1 กระทำโดยเปิดเผย

หลักการสำคัญของการพิจารณาโดยเปิดเผย คือการพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยบุคคลทั่วไปหรือสาธารณชนมีโอกาสเข้าฟังได้ รวมถึงสื่อมวลชนมีสิทธิที่จะนำการพิจารณาพยานหลักฐานที่ดำเนินไปในศาลโดยเปิดเผยไปเผยแพร่เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้รับทราบเพื่อความโปร่งใสในการพิจารณาคดี¹⁸ หากศาลไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาทั้งโดยตรงหรือโดยอ้อมถือว่าไม่เป็นการพิจารณาโดยเปิดเผย¹⁹ การเปิดโอกาส

¹⁸ ธานี สิงหนาท ข, คู่มือการศึกษาพยานหลักฐานคดีแพ่งและอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 4). 2548, หน้า 329

¹⁹ คณิต ณ นคร ก, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 7). 2549, หน้า 70

ให้ประชาชนควบคุมการทำงานของศาลในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย²⁰ และการพิจารณาโดยเปิดเผยทำให้ข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นในศาลอาจมีการถ่ายทอดหรือแพร่ออกไปยังบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือจากศาลหรือคู่ความที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นหลักประกันความเที่ยงธรรมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา เพราะเมื่อขั้นตอนทุกอย่างที่กระทำโดยศาลเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายตรวจสอบได้ คู่ความย่อมมีหลักประกันว่าศาลจะต้องพิจารณาคดีโดยเที่ยงธรรมเป็นกลางไม่เอียงแก่ฝ่ายใด ย่อมทำให้คำพิพากษาของศาลได้รับการยอมรับจากประชาชนดีกว่าการพิจารณาลับ²¹

2.2 ต่อหน้าจำเลย (Right to confront witness)

การพิจารณาคดีในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เป็นไปตาม ป.วิ.อ. มาตรา 172 วรรคหนึ่ง สิทธิของจำเลยที่จะได้รับการเผชิญหน้ากับพยานนั้นถือเป็นสิทธิที่สำคัญ²² การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีมีหลักสำคัญคือ จำเลยต้องมีตัวอยู่ให้ศาลเรียกมาได้ เมื่อต้องการไม่ว่าเวลาใด²³ การที่ตัวจำเลยได้ร่วมฟังการพิจารณาและใช้สิทธิในการถามค้านพยานที่ให้การเป็นปฏิปักษ์แก่ตนทำให้เกิดหลักประกันว่าเมื่อพยานบุคคลได้รับความกดดันจะได้เบิกความตามที่เป็นจริงเพราะการที่ถูกฝ่ายจำเลยถามค้านในระหว่างการพิจารณาและการที่คู่ความได้มาเผชิญหน้ากันนั้นศาลจะสามารถแสวงหาความจริงได้ ถือเป็นวิธีที่ดีที่สุดของการค้นหาความจริง²⁴ เพราะเชื่อว่าสิทธิในการถามค้านพยานฝ่ายตรงข้ามนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่นำไปสู่ความจริง²⁵ การพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยหรือสิทธิในการที่ได้เผชิญหน้ากับพยานถือเป็นหลักประกันที่สำคัญว่าพยานที่เบิกความเป็นปฏิปักษ์กับจำเลยจะต้องมาปรากฏตัวเพื่อแสดงข้อเท็จจริงในศาล และจำเลยมีสิทธิอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีในทุกขั้นตอน²⁶

²⁰ “แหล่งเดิม”, หน้า 70-71

²¹ อุดม รัฐอมฤต, “การพิจารณาคดีโดยเปิดเผย:หลักและข้อยกเว้นตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส.” *วารสารนิติศาสตร์*, ปีที่ 20, ฉบับที่ 1, 2533, หน้า 70.

²² พรเพชร วิชิตชลชัย, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน* (พิมพ์ครั้งที่ 4), 2542, หน้า 228

²³ ไพจิตร ปุญญพันธ์, “การพิจารณาต่อหน้าจำเลย.” *บทบัญญัติ*, เล่ม 24, ตอน 4, 2509, หน้า 747

²⁴ Robert s. Z1974X, *Hunter federal Trail Handbook*, P. 301.

²⁵ John H.wigmore, *A student’s Textbook of the law of Evidence*. 1935, P. 51

²⁶ Gibert B. stuekey, *Procedure in the justice system*. 1976, P. 107

3. ความสำคัญของการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย (right of confrontation)

หลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยในคดีอาญา เป็นหลักสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการพิจารณาคดี ตามเหตุผลสำคัญกล่าวคือ เพื่อให้จำเลยทราบถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้นำสืบในชั้นพิจารณาและมีโอกาสสืบหักล้างได้ ประการต่อมาเพื่อให้พยานที่เบิกความต่อหน้าจำเลยให้การตามความเป็นจริง เพราะเป็นการเบิกความปรักปรำจำเลยและจำเลยมีสิทธิถามค้านได้ หากการพิจารณาคดีใดมิได้กระทำต่อหน้าจำเลย บุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจถูกพิพากษาให้ได้รับโทษทางอาญาโดยไม่ทราบมาก่อนว่าตนถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องเป็นคดีในศาล โดยไม่ได้มีโอกาสต่อสู้คดีและคัดค้านพยานหลักฐานต่าง ๆ²⁷ และสิทธิในการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยได้บัญญัติขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนในการสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดให้เกิดความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่น่าสืบ และเป็นมาตรการตรวจสอบพยานหลักฐาน ทำให้จำเลยมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยในทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา²⁸

สิทธิในการเผชิญหน้าถือเป็นหลักการตรวจสอบและทำลายความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลโดยผ่านกระบวนการ ดังนี้

ประการที่หนึ่ง การถามค้านพยาน การที่จำเลยมีสิทธิถามค้านพยานทำให้สามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานและความรู้ของพยานในส่วนที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของคดี โดยสิทธิในการถามค้านมีความสำคัญมากสำหรับความน่าเชื่อถือของกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริง ถือได้ว่าการถามค้านเป็นเครื่องมือทางกฎหมายหรือมาตรการที่ดีที่สุดในการค้นหาความจริง²⁹

ประการที่สอง การให้พยานเบิกความต่อหน้าศาลและจำเลย เพื่อให้ศาล และจำเลยได้สังเกตต่อกับปฏิกิริยาของพยานทำให้พยานไม่กล้าที่จะกลั่นแกล้งเบิกความปรักปรำจำเลยเอาตามใจชอบ

²⁷ Christopher E. Smith, Criminal procedure. 2003, P. 324

²⁸ John N. Ferdico, Criminal procedure for the Criminal justice professional. 2005, P. 25

²⁹ Kentucky V. Stincer , 482 U.S, 1987, 730 - 736

ประการที่สาม การให้พยานสาบานหรือปฏิญาณตนก่อนเบิกความต่อศาล ในการต่อสู้คดีของจำเลยการถามค้านเป็นหลักการสำคัญ ซึ่งหลักการเผชิญหน้าและสิทธิถามค้านพยานเป็นหลักการสำคัญของระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ที่มีระบบการพิจารณาคดีแบบระบบกล่าวหา³⁰

4. การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของต่างประเทศ

ในส่วนของการพิจารณาคดีอาญาของต่างประเทศนั้นสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน และถือเป็นหลักสากลในการดำเนินคดีอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส หรือ รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา ต่างก็มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิดังกล่าวไว้ แต่อย่างไรก็ตามหลักการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยของแต่ละประเทศย่อมมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ซึ่งการพิจารณาคดีนั้นไม่จำเป็นต้องกระทำต่อหน้าจำเลยเสมอไป ซึ่งเป็นข้อยกเว้นตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้

4.1 การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส

4.1.1 หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา

คดีอาญานั้นในระบบกฎหมายของฝรั่งเศสแบ่งแยกระบบศาลออกเป็นสองส่วน ได้แก่ ศาลที่รับผิดชอบในการไต่สวน และศาลที่รับผิดชอบในการพิจารณาคัดสินคดี ซึ่งศาลที่พิจารณาคดีประกอบไปด้วยศาลแขวง ศาลมัธยมโทษ และศาลอุทธรณ์ กระบวนการไต่สวนเป็นส่วนหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญากระทำโดยศาลไต่สวนซึ่งเป็นศาลที่แยกต่างหากจากศาลตัดสิน (ในคดีแพ่งการไต่สวนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งเช่นกันแต่กระทำโดยศาลที่ตัดสินคดีนั้น) โดยศาลไต่สวนจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ไต่สวนพยานบุคคล และพิเคราะห์ว่าคดีมีมูลหรือไม่ ส่วนการพิพากษาคดีว่าจำเลยผิดหรือบริสุทธิ์เป็นหน้าที่ของศาลตัดสิน การไต่สวนในคดีอาญาประกอบด้วยสองส่วนกล่าว คือ ผู้พิพากษาไต่สวน (juge d' instruction) และ ศาลไต่สวนชั้นที่สอง (Chambre d' accusation)

4.1.2 ผู้พิพากษาไต่สวน (juge d' instruction)

คือผู้พิพากษาที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำเนินการไต่สวน กระทำโดยผู้พิพากษาคณะเดียวการยื่นเรื่องให้ผู้พิพากษาไต่สวนอาจกระทำโดยอัยการหรือผู้เสียหาย คดีอาญาไม่จำเป็นต้องมีการ

³⁰ จตุรงค์ บุรมัธนานนท์, สิทธิพยานในคดีอาญาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 244, 2544, หน้า 40

ไต่สวนในทุกประเภทความผิด ในคดีอุกฉกรรจ์ (crime) กฎหมายบังคับให้มีการไต่สวน ในคดี มัธยมโทษ (delit) จะมีการไต่สวนหรือไม่ก็ได้ขึ้นอยู่กับความยุ่งยากซับซ้อนของคดี ส่วนคดี ลหุโทษ (contravention) ไม่จำเป็นต้องมีการไต่สวน เว้นแต่มีการร้องขอ เมื่อทำการไต่สวนเสร็จสิ้นถ้าศาลไต่สวนเห็นว่าคดีมีมูลผู้พิพากษาไต่สวนจะส่งคดีให้แก่ศาลตัดสินเพื่อพิจารณาพิพากษา คดี ถ้าคดีไม่มีมูลผู้พิพากษาไต่สวนจะยกฟ้อง

4.1.3 ศาลไต่สวนขั้นที่สอง (Chambre d' accusation)

คำสั่งของผู้พิพากษาศาลไต่สวนสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อศาลไต่สวนขั้นที่สอง ได้ ซึ่งศาลดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของศาลอุทธรณ์ และมีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์เป็นองค์คณะ โดย เหตุที่ผู้เสียหายสามารถอุทธรณ์ได้ เช่น กระบวนพิจารณาคดีเป็นไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำสั่ง ให้ควบคุมตัวไว้ในระหว่างส่งเรื่องให้ศาลตัดสินพิจารณาต่อ เป็นต้น แต่ไม่สามารถอุทธรณ์คำสั่งว่า คดีมีมูลได้ แต่พนักงานอัยการสามารถอุทธรณ์ได้ในทุกกรณี

ในกรณีคดีอุกฉกรรจ์ (Crime) เมื่อผู้พิพากษาไต่สวนมีคำสั่งว่าคดีมีมูล ต้องส่งคดี ให้ศาลไต่สวนขั้นที่สองพิจารณาก่อน โดยศาลไต่สวนในคดีอุกฉกรรจ์นั้นไม่ได้ทำหน้าที่ในฐานะ ศาลอุทธรณ์ แต่จะทำหน้าที่เป็นศาลไต่สวนอีกศาลหนึ่งก่อนจะได้มีการดำเนินคดีต่อไป³¹

4.1.4 หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

พิจารณาคดีโดยเปิดเผยเป็นหลักเกณฑ์สำคัญอย่างหนึ่งของการดำเนินคดี ในระบบกล่าวหา (Procedure accusatoire) ซึ่งจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับระบบไต่สวน (Procedure inquisitoire) การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยทำให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิเข้าฟังได้ อันเป็นหลักประกัน ความเป็นธรรมในการดำเนินกระบวนพิจารณา เพราะการพิจารณาโดยเปิดเผยทำให้ทุกฝ่าย ตรวจสอบได้³² การดำเนินคดีอาญาในศาลประเทศฝรั่งเศสนั้น โดยหลักแล้วต้องทำการพิจารณาคดี โดยเปิดเผยแต่ก็มีบางกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าการพิจารณาคดีไม่จำเป็นต้องเปิดเผยก็ได้ ซึ่งเป็น ข้อยกเว้น ได้แก่

- 1) ประธานศาลอาจสั่งห้ามไม่ให้เด็กเข้าไปในห้องพิจารณาได้
- 2) ศาลอาจสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้หากการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นจะ เป็นอันตรายต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน
- 3) ในคดีโทษจรรยาที่เกี่ยวกับเพศ ผู้เสียหายมีสิทธิร้องขอให้พิจารณาลับ ได้หากผู้เสียหายไม่คัดค้านการพิจารณาคดีโดยลับดังกล่าว

³¹ Walter Cairns & Robert Mckeon. Ibid. pp. 33 – 34

³² อุดม รัฐอมฤต. “เล่มเดิม”. 2542, หน้า 68 และ 70

4) ประธานศาลอาจสั่งจับบุคคลซึ่งกระทำการอันเป็นการรบกวนการพิจารณาคดีได้

4.1.5 หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

ในประเทศฝรั่งเศสในการดำเนินคดีอาญาในชั้นพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย อันเป็นหลักการสากลทั่วไปเช่นเดียวกับนานาประเทศ จำเลยที่ได้รับหมายเรียกของศาลจะต้องปรากฏตัวต่อหน้าศาลในวันนัดพิจารณาคดี หากจำเลยถูกควบคุมตัวไว้เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องนำตัวจำเลยมาศาล เว้นแต่กรณีที่มีเหตุสมควร ซึ่งนอกจากนี้จำเลยมีหน้าที่จะต้องมาปรากฏตัวต่อหน้าศาลเช่นกัน แม้ไม่มีหมายเรียกก็ตามหากเป็นกรณีที่ปรากฏตามมาตรา 557, 558 และ มาตรา 560 จึงเห็นได้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศไทยได้กำหนดให้การพิจารณาคดีในศาลต้องกระทำต่อหน้าจำเลย อันเป็นหลักประกันสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐานเพื่อการต่อสู้คดีของจำเลย อย่างไรก็ตามการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลยก็มีข้อจำกัดไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อหน้าจำเลยได้ เช่น กรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยกระทำความผิดแล้วหลบหนีไปเมื่อได้มีการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ของผู้ถูกกล่าวหาหรือถิ่นที่อยู่ของจำเลยแล้ว หากไม่มาศาลตามวันและเวลาที่ระบุไว้ในหมายเรียก ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้³³ โดยไม่มีตัวจำเลย

1) ประเภทการพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลย

การพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

(1) การพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยแบบ Contumace เป็นการพิจารณาคดีอาญาสำหรับคดีที่เป็นความผิดอาญา (Crime)³⁴ ได้แก่ ความผิดร้ายแรงที่ผู้กระทำความผิดได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิต และศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีในความผิดอาญา คือ ศาล Court d' Assises

(2) การพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยแบบ Default เป็นการพิจารณาคดีอาญาสำหรับคดีที่เป็นความผิดที่มีโทษปานกลาง (Delit) กับคดีที่เป็นความผิดลหุโทษ (Contravention)

จึงอาจกล่าวได้ว่าการพิจารณาแบบ Contumace และการพิจารณาแบบ default ทั้งสองแบบนี้เป็นการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยแต่มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันตามประเภทความผิดอาญาและวิธีพิจารณาคดีที่แตกต่างกัน แต่โดยหลักการส่วนใหญ่แล้วเหมือนกัน แต่การพิจารณาคดีแบบ Contumace กระทำได้ง่ายกว่า หรืออาจกล่าวได้ว่าซับซ้อนน้อยกว่า³⁵

2) การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย

³³ Code de procedure Penale Article 487

³⁴ Andre Vitu and Roger Merle, TRAITE DE DROIT CRIMINEL TOME II. 2004, pp. 830 – 831

³⁵ Ibid. pp. 838 – 839

ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าการพิจารณาคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศฝรั่งเศส มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการพิจารณาคดี โดยไม่มีตัวจำเลยได้ โดยถือว่าการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลในคดีที่มีจำเลยหลายคนและเป็นกรณีที่ไม่มีเหตุผลสมควรซึ่งผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้เกี่ยวข้องโดยตรงจากการกระทำความผิดและได้รู้ถึงการถูกดำเนินคดีในศาล ซึ่งมีจำเลยเป็นจำนวนมากที่หาทางหลีกเลี่ยงไม่ขึ้นศาลทั้งที่ได้รับการแจ้งตามปกติ หรือบางครั้งก็ย้ายที่อยู่เพื่อไม่ให้เกิดการติดตามเรียกตัว³⁶ จำเลยซึ่งไม่มาปรากฏตัวในศาล หรือเคยปรากฏตัว หรือเคยถูกจับตัวแต่หนีไปก่อนที่จะมีคำพิพากษาจะต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาคดีแบบ “Contumace”³⁷ การพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยนี้สามารถกระทำได้ทันทีที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาล โดยที่ไม่ต้องมีฝ่ายใดร้องขอ

อย่างไรก็ตามต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขและหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้ใช้ความพยายามในการกำหนดมาตรการที่เป็นหลักประกันในการปรากฏตัวของจำเลยต่อศาล โดยกำหนดให้มีการประกาศอย่างเปิดเผย และได้กำหนดบทลงโทษ³⁸ การประกาศอย่างเปิดเผยได้กำหนดให้กระทำโดยการส่งหมายเรียกไปยังถิ่นที่อยู่ถาวรของจำเลยและปิดประกาศไว้ที่ทำการเทศบาล และที่ทำการของศาล รวมทั้งการประกาศในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพื่อให้อีกฝ่ายได้ทราบถึงการพิจารณาที่ไม่มีตัวจำเลย เพื่อเรียกตัวจำเลยมาดำเนินคดีในศาลภายใน 10 วัน หลังจากนั้นหากจำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาล หรือไม่อาจมีการส่งหมายได้หัวหน้าศาลอาญาคดีอุกฉกรรจ์ หรือหัวหน้าศาลชั้นต้นที่มีขอบเขตอำนาจจะมีคำสั่งให้ดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลย (Contumace) และภายหลังจากที่ได้มีคำสั่งให้มีการดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลย หากจำเลยไม่มาปรากฏตัวต่อศาลภายใน 10 วัน (รวมทั้งสิ้น 20 วัน) ศาลก็ดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลยได้โดยถือว่าเป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย³⁹

การดำเนินคดีโดยไม่มีตัวจำเลยเช่นนี้จำเลยที่ไม่มาปรากฏตัวซึ่งจะต้องคำพิพากษาโดยศาลถือว่ามี การฟังความสองฝ่ายแล้ว และในการพิจารณาคดีกรณีผู้ที่หลบหนีนี้ในคดีแบบ Contumace การพิจารณาคดีจะกระทำในกระบวนการพิจารณาของศาลอาญาคดีอุกฉกรรจ์ตามปกติ การพิจารณานี้แตกต่างไปจากหลักการพิจารณาคดีตามปกติ คือมีการพิจารณาในห้องพิจารณาโดยเปิดเผย แต่ไม่มีลูกขุนอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีด้วย คำพิพากษาของศาลอยู่ภายใต้การตรวจสอบสำนวนทางเอกสารโดยไม่มี การไต่สวนบุคคล วิธีพิจารณาจึงไม่ได้เป็นไปตาม

³⁶ Ibid. pp. 831.

³⁷ Ibid. pp. 838 – 839.

³⁸ Code de procedure Penale Article 637, 628.

³⁹ Andre Vitu and Roger Merle. Op.cit. p. 839.

หลักการรับฟังความทุกฝ่าย ไม่มีทนายความที่จะมาโต้แย้งแทนผู้ที่หลบหนีที่ไม่อาจมาปรากฏตัว โดยที่ไม่มีเหตุอันสมควรหรือข้ออ้างใด ๆ ต่อข้อกล่าวหา

สำหรับคดีที่มีจำเลยหลายคนหรือเป็นคดีที่ผู้หลบหนีเป็นจำเลยร่วมกับบุคคลอื่นเขาจะเป็นผู้เดียวที่ถูกพิจารณาโดยกระบวนการพิจารณาแบบ ไม่มีตัวจำเลย ตามมาตรา 627 ในส่วนของคำพิพากษานั้น ศาลอาจจะมีคำพิพากษายกฟ้องเพราะจำเลยไม่ได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด หรือพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดก็ต้องรับโทษ⁴⁰ และในการพิพากษาคดีศาลไม่อาจใช้เหตุผลหย่อนผ่อนโทษกับการพิจารณาในกรณีนี้ได้⁴¹ อีกทั้งการที่จำเลยไม่มาปรากฏตัวอาจต้องถูกยึดทรัพย์ให้ตกเป็นของแผ่นดินและถูกตัดสิทธิในความเป็นพลเมืองและต้องห้ามที่จะใช้สิทธิในทางศาล⁴²

ดังนั้น หลักของการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยเช่นนี้ทำให้เห็นว่า ผู้บัญญัติกฎหมายได้จำกัดหลักประกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับจำเลยที่หลบหนี⁴³

3) การเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลย

การขอเพิกถอนการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย มีผลเช่นเดียวกับการขอพิจารณาคดีใหม่ และการอุทธรณ์ เดิมการขอพิจารณาคดีใหม่มีความแตกต่างกันตามลักษณะความผิดที่กล่าวหาและความร้ายแรง แต่ภายหลังได้ใช้วิธีพิจารณาแบบเดียวกัน ผู้ถูกกล่าวหาควรได้รับ โอกาสในการต่อสู้คดี ก่อนที่คดีของเขาจะมีข้อยุติโดยคำพิพากษา สิทธิที่จะต่อสู้คดีของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสิทธิที่ศาลไม่อาจจะละเลยหรือปฏิเสธสิทธิดังกล่าว

การลงโทษผู้หลบหนี ถือว่าเป็นคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด ภายใต้งื่อนใจที่อาจมีการเพิกถอนได้⁴⁴ การเพิกถอนการลงโทษเนื่องจากคำพิพากษากรณี Contumace จะมีขึ้นต่อเมื่อผู้หลบหนีมาปรากฏตัวต่อศาลภายในอายุความการลงโทษหรือกรณีผู้หลบหนีถูกจับภายในอายุความลงโทษ เช่น กรณีที่เป็นโทษอาญาอุกฉกรรจ์ที่มีอายุความยี่สิบปี เป็นต้น กระบวนการเพิกถอนคำพิพากษาไม่มีแบบพิธีอะไรมาก โดยจะมีการเริ่มพิจารณาคดีกันใหม่ด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามปกติโดยศาลที่มีลูกขุน การตัดสินคดีจึงดำเนินการไปตามหลักฟังความสองฝ่าย⁴⁵ ซึ่งการยื่นคำร้องขอเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

⁴⁰ Ibid. pp. 839 – 840.

⁴¹ Code de procedure Penale Article 632.

⁴² Andre Vitu and Roger Merle. Op.cit. p. 839.

⁴³ Ibid. p. 840.

⁴⁴ Ibid. p. 840.

⁴⁵ Ibid. pp. 841 - 842.

(1) เจ้าพนักงานบังคับคดีเป็นผู้ส่งคำพิพากษาคดีที่ได้มีการพิจารณาคดีลับหลัง โดยเป็นไปตามบทบัญญัติตั้งแต่ มาตรา 550 เป็นต้นไป⁴⁶

(2) คำพิพากษาในคดีที่ได้พิจารณาลับหลังจำเลยจะถือว่าไม่มีผลบังคับหากจำเลยยื่นคำร้องขอให้ยกคำพิพากษา⁴⁷

(3) การยื่นคำร้องขอให้ยกคำพิพากษาลับหลังจำเลยให้ยื่นต่อพนักงานอัยการและต้องแจ้งให้คู่ความฝ่ายอื่นทราบ และในกรณีที่จำเลยถูกควบคุมตัวไว้ให้ยื่นคำร้องดังกล่าวต่อพืคดี⁴⁸

(4) กรณีหากจำเลยเป็นผู้รับหมายบังคับคดีไว้ด้วยตนเอง คำร้องขอให้ยกคำพิพากษาลับหลังจำเลยจะต้องยื่นภายในสิบวันนับแต่ได้รับหมาย ในกรณีที่จำเลยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส แต่หากจำเลยอยู่ในประเทศอื่นให้ยื่นคำร้องขอภายในหนึ่งเดือนนับแต่ได้รับหมาย⁴⁹

(5) หากจำเลยไม่ได้เป็นผู้รับหมายบังคับคดีไว้ด้วยตนเอง คำร้องขอให้ยกคำพิพากษาลับหลังจำเลยต้องยื่นภายในสิบวันนับแต่วันที่หมายได้ส่งถึงถิ่นที่อยู่ของจำเลยหรือสำนักงานเขตของจำเลยหากจำเลยอยู่ในประเทศฝรั่งเศส หรือ ภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันส่งถึงหากจำเลยอยู่ในประเทศอื่น

การยื่นคำร้องขอเพิกถอนคำพิพากษาลับหลังจำเลยนั้นสามารถทำได้ทั้งในส่วนคดีอาญาและคำขอในส่วนแพ่งภายใต้กำหนดอายุความคดีอาญา⁵⁰ การยกเลิกการลงโทษตามคำพิพากษาเป็นสิ่งที่ต้องปฏิบัติ แม้ตัวผู้หลบหนีเองก็ไม่อาจร้องขอให้ลงไว้ซึ่งคำพิพากษาไม่เว้นแม้ส่วนที่เป็นผลดีแก่จำเลย แต่การพิจารณาคดีใหม่บางกรณีก็ย่อมมีข้อยกเว้น โดยการพิจารณาอาจทำได้ด้วยการอ่านบันทึกคำให้การหรือข้อซักถามที่เป็นลายลักษณ์อักษร เนื่องจากไม่อาจให้พยานที่เสียชีวิตไปแล้วมาเบิกความได้⁵¹

อย่างไรก็ตาม การเพิกถอนคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยด้วยการขอพิจารณาใหม่นี้ต้องกระทำภายใต้อายุความฟ้องร้อง หรืออาจกล่าวได้ว่าการลงโทษผู้หลบหนีตามคำพิพากษาโดยไม่มีตัวจำเลยนั้นไม่อาจถูกเปลี่ยนแปลงได้ถ้าผู้หลบหนีปล่อยให้อายุความฟ้องร้อง

⁴⁶ Code de procedure Penale Article 488.

⁴⁷ Ibid Article 489.

⁴⁸ Ibid Article 490, 490-1.

⁴⁹ Ibid Article 491.

⁵⁰ Ibid Article 492.

⁵¹ Andre Vitu and Roger Merle. Op.cit. p. 842.

ล่วงเลยไปโดยมิได้ปรากฏตัว หรือเพราะเหตุที่ตายไปก่อนการฟ้องคดีอาญาจึงไม่อาจเป็นไป
ได้รวมถึงการลงโทษปรับก็เป็นที่สุด การจำกัดสิทธิต่าง ๆ ก็ยังคงอยู่หากอายุความการลงโทษครบ
กำหนดแล้ว⁵²

4.2 การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของประเทศ สหรัฐอเมริกา

4.2.1 หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญา

ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น และได้มี
การดำเนินคดีฟ้องร้อง การดำเนินคดีอาญาโดยทั่วไปเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญา ประกอบด้วยกฎเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งความผิดทางอาญานิยามโดยรัฐบาล
กลาง (Federal Government) และรัฐบาลระดับมลรัฐ (State Government) โดยรัฐบาลกลาง
ได้บัญญัติประมวลกฎหมายอาญาของรัฐบาลกลางเพื่อควบคุมการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นนอกเขต
ของมลรัฐต่าง ๆ หรือการกระทำความผิดที่อาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของรัฐบาลกลาง หรือ
การพัฒนาประเทศ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติไว้ในบรรพที่ 18 แห่งประมวล
กฎหมายของสหรัฐอเมริกา โดยมลรัฐต่าง ๆ สามารถบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ
อาญาไว้ใช้ในการดำเนินคดีอาญาของรัฐตนเองได้ แต่กระบวนการดังกล่าวต้องชอบ
ด้วยรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกา เช่น รัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
ของผู้ต้องหาและจำเลย (U.S. Constitution Bill of Rights) ซึ่งให้ความคุ้มครองขั้นพื้นฐาน เช่น
สิทธิในการพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว สิทธิในการพิจารณาคดี
โดยลูกขุน สิทธิในการปฏิเสธไม่ให้การ สิทธิในการเผชิญหน้ากับพยาน โดยมลรัฐต่าง ๆ สามารถ
ให้ความคุ้มครองผู้ต้องหาหรือจำเลยในมลรัฐได้มากกว่าที่รัฐธรรมนูญกำหนด แต่ต้องไม่ต่ำกว่าที่
รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ ระบบกฎหมายอาญาของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นทั้งระบบไต่สวน และ
ระบบกล่าวหา วิธีพิจารณาความอาญาจำเป็นที่จะต้องทำให้ได้ดุลระหว่างสิทธิของจำเลย และความ
มีส่วนร่วมได้เสียของรัฐในการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เพื่อประโยชน์แห่งความ
ยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ดังนั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบัญญัติขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นใจ
ว่าสิทธิของจำเลยนั้นได้รับการปกป้อง⁵³

1) ประเภทความผิดอาญา

⁵² Andre Vitu and Roger Merle. Ibid. p. 842

⁵³ Criminal procedure: an overview,

from http://www.law.cornell.edu/wex/index.php/Criminal_procedure.

กฎหมายอาญาได้มีการบัญญัติประมวลกฎหมายอาญากลาง (The Model Penal Code (MPC)) เพื่อเป็นต้นแบบในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับองค์ประกอบความผิด การดำเนินคดีอาญาดำเนินการ โดยรัฐบาลกับบุคคลที่ได้กระทำการซึ่งกฎหมายบัญญัติเป็นความผิด โดยพนักงานอัยการเป็นฝ่ายเริ่มคดีโดยการฟ้องร้อง จำเลยที่ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดอาจถูกจำคุกหรือปรับหรือทั้งจำทั้งปรับ ความผิดอาญา หมายถึงการกระทำหรือการละเว้นการกระทำใด ๆ ที่เป็นการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่ห้ามมิให้กระทำหรือสั่งให้มีหน้าที่ต้องกระทำ ส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการบัญญัติความผิดทางอาญาโดยรัฐบาลในระดับท้องถิ่น ระดับมลรัฐ และรัฐบาลกลาง ประมวลกฎหมายอาญาในแต่ละรัฐแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตามความผิดอาญาแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

(1) ความผิดอาญาประเภท Felonies คือ ความผิดที่มีโทษร้ายแรง และเป็นความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีขึ้นไป เช่น ความผิดฐานฆ่าผู้อื่น หรือข่มขืนกระทำชำเรา

(2) ความผิดอาญาประเภท Misdemeanor คือ ความผิดในคดีเล็กน้อย และเป็นความผิดอาญาที่มีโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ที่มีค่าเล็กน้อย หรือความผิดฐานไม่ข้ามถนนตรงทางข้าม

บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการซึ่งกฎหมายที่ใช้ในขณะนั้นบัญญัติว่าเป็นความผิด ความผิดอาญาโดยทั่วไปเว้นแต่ในกรณีความผิดที่ต้องรับผิดชอบโดยเคร่งครัด (strict liability crime) ประกอบด้วยองค์ประกอบสองส่วน ได้แก่ องค์ประกอบภายนอก (act, or “actus reus,”) และองค์ประกอบภายใน (a mental state, or “mens rea”) พนักงานอัยการต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าในความผิดนั้น จำเลยได้กระทำความผิดครบทั้งองค์ประกอบภายนอกและภายในและจะต้องทำให้คณะลูกขุนหรือผู้พิพากษาเชื่อโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง (prove beyond reasonable doubt)⁵⁴

2) สิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยลูกขุน (Right to jury trial)

การดำเนินการพิจารณาคดีตามวิธีพิจารณาคดีอาญาทั้งในศาลระดับรัฐบาลกลาง (Federal courts) หรือ ระดับมลรัฐ (State courts) ต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่หก มีใจความบางตอนว่า ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทุกคดี ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิจะได้รับการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและโดยเปิดเผย โดยคณะลูกขุนที่เป็นกลางของรัฐและของเขตที่การกระทำความผิดอาญานั้นได้เกิดขึ้น....(In all criminal

⁵⁴ Criminal Law: an overview.

from http://www.law.cornell.edu/wex/index.php/Criminal_law.

prosecutions, the accused shall enjoy the right to a speedy and public trial, by an impartial jury of the State and district wherein the crime shall have been committed....)

บทบัญญัติดังกล่าวเดิมมิใช่บังคับเฉพาะกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของศาลในระดับรัฐบาลกลาง (Federal criminal prosecutions) ในปี 1968 ศาลฎีกาของประเทศสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจว่าสิทธิในการพิจารณาคดีโดยลูกขุนในคดีอาญามีความสำคัญมากและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและชอบด้วยกฎหมายตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 14 (The Fourteenth Amendment's Due Process Clause) (Duncan v. Louisiana, 391 U.S.145) จึงเป็น การบังคับให้ทุกรัฐจะต้องมีการพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุน ต่อมาศาลสูงได้วางหลักใหม่ว่าเฉพาะความผิดอาญา “ร้ายแรง” ที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่หกเดือนขึ้นไปสิทธิในการพิจารณาคดีโดยลูกขุนนั้นจำต้องมีตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด อย่างไรก็ตามแต่ละรัฐมีสิทธิที่จะจัดให้มีการพิจารณาคดีโดยลูกขุนแม้ในความผิดที่มีโทษจำคุกต่ำกว่าหกเดือน และจำเลยในคดีอาญามีสิทธิที่จะสละไม่ให้มีการพิจารณาคดีโดยลูกขุนได้เสมอ

4.2.2 หลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

1) การพิจารณาคดีต้องทำโดยเปิดเผย (Right to a public trial)

บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 6 ให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ซึ่งเป็นหลักการที่มีความสำคัญทำให้กระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นไปโดยบริสุทธิ์ยุติธรรม และประชาชนทั่วไปสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งกรณีสื่อมวลชนมีสิทธิในการเข้าร่วมฟังการพิจารณาได้ แต่ในทางปฏิบัติศาลจะไม่อนุญาตให้มีการถ่ายภาพ หรือบันทึกเสียงเพื่อการโฆษณาเผยแพร่ในบางกรณีหากศาลเห็นเป็นการจำเป็น ศาลมีอำนาจที่จะออกคำสั่งไม่ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับคดีออกจากห้องพิจารณาคดี เช่น เพื่อคุ้มครองพยาน หรือเพื่อรักษาความลับของทางราชการ หรือเพื่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน⁵⁵

2) สิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยาน (Right to confrontation withness)

ตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 6 เป็นบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาในการเผชิญหน้ากับพยานบุคคล ซึ่งบัญญัติว่า “ในกระบวนการพิจารณาคดีอาญาทุกคดี ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิจะได้รับการพิจารณาคดีที่รวดเร็วและโดยเปิดเผยโดยคณะลูกขุนที่เป็นกลางของรัฐและชอบเขตที่การกระทำความผิดอาญานั้นได้เกิดขึ้นในเขตนั้น ซึ่งรัฐหรือเขตดังกล่าวจะต้องมีบทบัญญัติของกฎหมายที่บังคับให้อยู่บัญญัติว่า การกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะได้รับการแจ้งถึงลักษณะและมูลแห่งข้อกล่าวหา

⁵⁵ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน (พิมพ์ครั้งที่ 4), 2542, หน้า 96

มีสิทธิที่จะเผชิญหน้ากับพยานฝ่ายที่ปฏิบัติ มีสิทธิที่จะนำสืบพยานที่จะเป็นประโยชน์แก่คดีของตนและมีสิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือจากรัฐในการจัดหาพยานความ⁵⁶

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงสิทธิของจำเลยที่จะเผชิญหน้ากับคู่ความฝ่ายตรงข้าม หรือฝ่ายที่เป็นปฏิบัติกับฝ่ายตนเอง และสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาและสืบพยานในศาลต่อหน้าตนเอง ซึ่งเป็นระบบที่ใช้บังคับในประเทศสหรัฐอเมริกา เหตุผลที่เลือกใช้ระบบนี้เพราะ หากมีการอนุญาตให้พิจารณาลับหลังจำเลยได้บุคคลใดบุคคลหนึ่งอาจถูกพิพากษาให้ได้รับโทษทางอาญาโดยไม่ทราบมาก่อนว่าตนถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องเป็นคดีในศาล และไม่มีโอกาสที่จะต่อสู้คดีและคัดค้านพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่พนักงานอัยการนำสืบ⁵⁷

สิทธิในการเผชิญหน้ากับพยานของจำเลยถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญประการหนึ่งโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันแก่จำเลยว่าพยานที่เบิกความเป็นปรปักษ์ต่อตนต้องมาแสดงข้อเท็จจริงและปรากฏตัวต่อศาล และถือเป็นสิทธิที่จำเลยจะได้มีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี สิทธิที่จะเผชิญหน้ากับพยานที่เป็นปฏิบัติกับตนในการพิจารณาคดีอาญา สิทธินี้บัญญัติขึ้นเพื่อช่วยสนับสนุนบทบาทของการพิจารณาคดีในการสืบหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิด เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่นำสืบยื่นจำเลย ในระบบกล่าวหาจึงมีการใช้มาตรการต่าง ๆ ในการตรวจสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าว⁵⁸ ประกอบด้วยการเผชิญหน้าระหว่างจำเลยและพยานฝ่ายตรงข้ามในระหว่างที่พยานฝ่ายที่เป็นปฏิบัติให้การในชั้นศาล และโอกาสของฝ่ายจำเลยในการถามค้านพยานฝ่ายโจทก์ จะเห็นได้ว่า จำเลยมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผยในทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา⁵⁹

สิทธิในการเผชิญหน้ากับพยานทำให้จำเลยสามารถถามค้านพยานในขณะที่พยานกำลังเบิกความระหว่างการพิจารณาคดี โดยผลจากการถามค้านจะส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของพยานบุคคล และทำให้ลูกขุนมีโอกาสนในการเผชิญหน้ากับพยาน จึงเป็นเหตุให้คณะลูกขุนเห็นได้ว่าคำเบิกความของพยานบุคคลนั้นมีความน่าเชื่อถือน้อยเพียงใด⁶⁰ และการที่จำเลยมีสิทธิถามค้านทำให้จำเลยสามารถตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐาน และความรู้ของพยานในส่วนที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงของคดี สิทธิในการถามค้านนั้นมีความสำคัญมาก

⁵⁶ Christophe E. Smith, *Criminal Procedure*, 2003, P. 418

⁵⁷ Ibid. p. 324.

⁵⁸ Maryland v. Craig 794 U.S. 836 (1990).

⁵⁹ John N. Ferdico, *Criminal procedure for the criminal justice professional*, 2005, P. 25

⁶⁰ Lawrence J. Culligan. *Corpus juris secundum* (volume 23). Pp. 405 - 406

สำหรับความน่าเชื่อถือของกระบวนการสืบหาข้อเท็จจริง การถามค้าน⁶¹ “เป็นวิธีการหลัก ซึ่งความน่าเชื่อถือของพยานและความจริงจากการให้การได้ถูกตรวจสอบ อันที่จริงแล้วศาลยุติธรรมได้ตระหนักว่า การถามค้านนั้นเป็นมาตรการหรือเครื่องมือทางกฎหมายที่ดีที่สุดในการค้นหาความจริง”⁶²

3) การพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญาการพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เพื่อเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิในการถามค้านพยาน ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญประการหนึ่งและได้มีการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้ในรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวก็มีข้อยกเว้น ในกรณีที่จำเลยได้หายตัวไปหรือไม่มาศาลระหว่างการพิจารณาคดี ศาลถือว่าพฤติกรรมดังกล่าวของจำเลยเป็นการที่จำเลยได้สละสิทธิในการพิจารณาและสืบพยาน โดยเปิดเผยต่อหน้าตนแล้ว⁶³ หากจำเลยขัดขวางการพิจารณาคดีจำเลยอาจถูกสั่งให้ออกจากห้องพิจารณาได้

ซึ่งศาลสูงสุดของประเทศสหรัฐอเมริกาเห็นว่า การสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณานี้ควรเป็นวิธีการสุดท้ายที่ศาลจะใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในห้องพิจารณาคดี แม้บางครั้งศาลอาจไม่มีทางเลือกอื่นมากนักในการรักษาความสงบเรียบร้อยนอกจากการที่สั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา ในคดีอาญาจำเลยได้ข่มขู่และด่าว่าศาลในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลสูงสุดได้กล่าวไว้ในคำพิพากษาตอนหนึ่งว่า มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกาจะต้องมีความศักดิ์สิทธิ์ ดำเนินไปด้วยความมีระเบียบ และอยู่ในความสงบเรียบร้อย จำเลยที่มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมอย่างมากในห้องพิจารณาจะต้องได้รับบทลงโทษ⁶⁴ ในคดีนี้ผู้พิพากษาศาลสูงสุดเชื่อว่าผู้พิพากษาชั้นต้นต้องประสพกับจำเลยที่ประพฤติตนไม่เหมาะสมไม่เรียบร้อยและขัดขวางการพิจารณาคดี การนำมาตรการในการรักษาความสงบเรียบร้อยในศาลนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ตายตัว จึงอยู่ในดุลยพินิจของผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีนั้น ในการตัดสินใจใช้มาตรการใดเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในการพิจารณาคดี ศาลสูงสุดเห็นว่าตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกาให้อำนาจผู้พิพากษาในการรักษาความสงบเรียบร้อยในการพิจารณาคดีในกรณีจำเลยขัดขวางการพิจารณาคดีอย่างน้อย 3 วิธี ได้แก่

(1) มัดจำเลยไว้กับเก้าอี้และใช้ผ้าปิดปากจำเลยไม่ให้พูดซึ่งในกรณีนี้ยังคงทำให้คดีมีการพิจารณาและสืบพยาน โดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยต่อไป

⁶¹ Kentucky V. stincer, 482 US. 730, 736, 1987

⁶² John N. Ferdico. Op.cit. p. 26.

⁶³ Taylor V. united sttes, 1973

⁶⁴ Illinois V.Allen; 397 U.S. 337, 1970

(2) เตือนจำเลยว่าจำเลยกำลังละเมิดอำนาจศาลและมีบทลงโทษสำหรับการละเมิดอำนาจศาล

(3) การควบคุมตัวจำเลยออกนอกห้องพิจารณาคดีจนกว่าจำเลยจะสัญญาว่าจะประพฤติตนให้เหมาะสม

การสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาคดีสามารถทำได้ แต่ควรใช้เมื่อไม่มีวิธีอื่นที่จะสามารถรักษาความสงบในการพิจารณาคดีได้แล้ว ในคดีดังกล่าวต่อไปนี้เป็นกรณีที่จำเลยไม่ยินยอมมาปรากฏตัวต่อศาลหรือมีเหตุอื่นที่ไม่สามารถปรากฏตัวได้ ศาลพิจารณาลับหลังจำเลยได้⁶⁵

จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส และประเทศสหรัฐอเมริกา มีหลักการพิจารณาคดีที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยซึ่งถือเป็นหลักการทั่วไป และมีความสำคัญเพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิถามค้านพยานและให้โอกาสจำเลยโต้แย้งพยานหลักฐานที่ปรักปรำตนตามหลักการต่อสู้โต้แย้ง และหลักความเสมอภาค

แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของทั้งสองประเทศก็มีข้อยกเว้นให้สามารถมีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในบางกรณี เช่น จำเลยหลบหนีไม่ปรากฏตัวต่อศาลซึ่งถือว่าจำเลยได้สละสิทธิในการต่อสู้คดี และนอกจากนี้ก็ยังมียกข้อยกเว้นที่ให้โอกาสจำเลยในการต่อสู้คดี โดยการร้องขอพิจารณาคดีใหม่ด้วยเหตุผลที่ว่าบุคคลไม่อาจถูกพิพากษาลงโทษโดยที่ไม่มีโอกาสต่อสู้คดีหรือไม่รู้ว่าตนถูกฟ้องได้

สรุป แนวคิด ทฤษฎี และหลักการต่าง ๆ ถือเป็นรากฐานมาจากหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ เพื่อคุ้มครองสิทธิ และเสรีภาพของจำเลย โดยต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย แต่ก็มีการพัฒนาแนวคิดที่สนับสนุนให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในบางกรณีที่จำเป็น โดยรัฐมีหน้าที่สร้างกฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นเพื่อให้การพิจารณาคดีดำเนินไปได้

⁶⁵ Christopher E. Smith. Op.cit, p. 324.

บทที่ 3

วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย

ประเทศไทยใช้การปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยใช้กฎหมายในการปกครองตามหลักนิติรัฐ หลักการปกครองที่ดีจะต้องใช้หลักนิติธรรมโดยเคร่งครัดเป็นหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายซึ่งกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะต้องไม่ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรม โดยหลักนิติธรรม หรือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมายนี้จะถูกล่วงละเมิดมิได้ หากกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ฝ่าฝืน ขัด หรือแย้งต่อหลักนิติธรรมย่อมไม่มีผลใช้บังคับ กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไปและต้องมีการประกาศใช้ให้ประชาชนทราบ เป็นต้น หรือใช้หลักนิติธรรมโดยทั่วไป กล่าวคือ ลักษณะที่ดีของกฎหมาย กระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ ที่อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอุดมคติของกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม หรือการกระทำใด ๆ จะมีลักษณะสาระสำคัญครบถ้วนของการเป็นกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดี ได้แก่ กฎหมายที่ดีต้องนำไปสู่ความเป็นธรรม⁶⁶ และมีรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ในการแบ่งแยกอำนาจปกครองออกเป็น 3 ประการ คือ อำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการตามหลักทฤษฎีการแบ่งแยกอำนาจ (Saparation of Power) ของมองเตสกีเออ (Montesquieu)

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ก็อยู่ในอำนาจตุลาการตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ และใช้หลักการแบ่งแยกอำนาจมาตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมา โดยผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เข้าดำรงตำแหน่งฝ่ายนิติบัญญัติ เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายบริหาร เช่น เป็นนายกรัฐมนตรี เป็นต้น แต่ก็มีปัญหาในการทุจริตประพฤติมิชอบ หรือมีการใช้อำนาจโดยมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งแต่เดิมได้ใช้ศาลปกติที่ไม่ใช่ศาลพิเศษในการพิจารณาลงโทษ กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 272 วรรคสอง กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เพื่อให้มีการพิจารณาคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีอาญาโดยเฉพาะ คือ เป็นธรรม รวดเร็ว เสมอภาค และเปิดเผย โดยยึดหลักการค้นหาความจริงที่ใช้ระบบไต่สวน

⁶⁶ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรมนิติรัฐ ในฐานะ “เกณฑ์” จำกัดอำนาจรัฐ*, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2560, หน้า 28-30

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย เป็นศาลตั้งขึ้น โดยเฉพาะให้กับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เริ่มมีมาตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เหตุผลของการตั้งศาลนี้ เนื่องจากว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ทุจริตคอร์รัปชันจำนวนมาก เป็นผู้ที่มีอิทธิพลจับไม่ได้ ลงโทษไม่ได้ จึงต้องสร้างระบบพิเศษให้กับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในช่วงการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ร่างรัฐธรรมนูญแรก ๆ กำหนดให้มี “คณะตุลาการคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง” ซึ่งประกอบไปด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา 11 คน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 5 คน และสมาชิกวุฒิสภา 5 คน องค์ประกอบนี้ผสมนักรการเมืองกับผู้พิพากษาาร่วมเป็นคณะตุลาการ ต่อมาในภายหลัง ได้มีการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบใหม่ โดยตัดสัดส่วนที่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาออกไป กำหนดให้เป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกามีองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกา 9 คน เลือกลงเป็นรายคดี และเรียกชื่อว่า ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ต่อเนื่องมาจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

1. การค้นหาความจริงในคดีอาญา

ระบบวิธีพิจารณาความอาญาดั้งเดิมมีอยู่สองระบบคือ ระบบกล่าวหา และระบบไต่สวน ความแตกต่างของระบบวิธีพิจารณาความอาญาทั้งสองระบบจะเห็นได้จากแนวคิด และโครงสร้างขององค์ที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินคดีอาญา และวิธีการดำเนินคดีอาญาของแต่ละระบบซึ่งแตกต่างกัน นอกจากนั้นความแตกต่างของทั้งสองระบบยังส่งผลต่อทัศนคติของเจ้าพนักงานและบุคคลที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินคดีอาญาอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้⁶⁷

1.1 ระบบกล่าวหา เป็นระบบค้นหาความจริงตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System) จะมีคู่ความ คือ พนักงานอัยการ โจทก์ และจำเลยต่อสู้กัน โดยจำเลยอาจมีทนายความมาช่วยเหลือในการดำเนินคดีโดยมีกติกาส่งเสริมกัน สำหรับศาลจะทำหน้าที่ เป็นคนกลางควบคุมคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ปฏิบัติตามกฎ กติกา อย่างเคร่งครัด โจทก์มีหน้าที่หรือภาระการพิสูจน์โดยหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยหรือพิสูจน์ความจริง ถ้าโจทก์ ไม่อาจหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดได้หรือพิสูจน์ได้แต่พยานหลักฐานนั้นยังเป็นที่น่าสงสัย ศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย โดยศาลจะพิพากษายกฟ้อง ระบบนี้ศาลจะพิจารณา

⁶⁷ อุทัย อาภิเวช, “ระบบการดำเนินคดีอาญา:ระบบกล่าวหาและระบบไต่สวน”. ใน *ประมวลสาระวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง*. (หน่วยที่ 2), มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี, 2555

เฉพาะพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนความของศาลเท่านั้น ข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่มีได้จดบันทึกไว้ ศาลจะไม่นำมารับฟัง

1.2 ระบบไต่สวน⁶⁸

การค้นหาคำความจริงมีจุดเริ่มต้นจนกระทั่งจุดสิ้นสุดซึ่งย่อมมีขั้นตอนดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายซึ่งได้แก่ ได้ความจริง ให้ความยุติธรรม และด้วยความรวดเร็ว ขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ก็คือกฎเกณฑ์ที่ผู้เกี่ยวข้อง และศาลต้องปฏิบัติอันเป็นการกำหนดสิทธิหน้าที่ของศาลในการพิจารณาคดี ซึ่งเรียกว่าวิธีพิจารณาคดีนั่นเอง

ระบบไต่สวน เป็นระบบค้นคว้าหาความจริงตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) โดยเป็นเรื่องของศาลกับจำเลย โจทก์ และทนายความจำเลยมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหาคำความจริง ศาลมีบทบาทในการแสวงหาความจริงให้ได้มากที่สุด โดยมีอำนาจเต็มที่ในการลงไปสืบถึงถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้เอง ศาลจะซักถามพยานบุคคลด้วยตนเอง แม้คู่ความจะมีได้นำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนความของศาล ศาลก็ย่อมนำมาได้ เมื่อได้ความจริงอย่างไรก็ พิพากษาตามนั้น ซึ่งอาจพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษ ไม่มีการยกประโยชน์แห่งความสงฆ์ให้ จำเลย ศาลจะไม่เคร่งครัดกฎกติกาในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวงแม้จะฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาคดีไปบ้าง ซึ่งวิธีพิจารณาทั้งสองมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน

โดยระบบกล่าวหาเน้นเรื่องบทบาท และสิทธิของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ คู่ความมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และกระบวนการพิจารณาในระบบนี้จะมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผย และมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งทางตรงข้ามกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวนนั้นได้เน้นเรื่องบทบาทของศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาคดีเป็นสำคัญ โดยศาลไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความเสนอต่อศาล ศาลเป็นผู้กำหนดทิศทาง การดำเนินกระบวนการพิจารณาและสามารถที่จะยกประเด็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยขึ้นพิจารณาเองได้ กระบวนการพิจารณาในระบบนี้มักจะเป็นการพิจารณาโดยเอกสารหรือ เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ กล่าวคือ ระหว่างคู่กรณีส่วนใหญ่จะทำกันในรูปแบบการทำ และแลกเปลี่ยนบันทึกต่าง ๆ ในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดี และไม่ค่อยจะมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้คดีกัน

⁶⁸ กิติศักดิ์ ปรกติ, “ระบบไต่สวน” ใน เอกสารการสัมมนาสาส์นศึกษาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรุงเทพมหานคร: ศาลฎีกา, 2553

การแสวงหาความจริงโดยระบบกล่าวหา และระบบไต่สวนมิได้มีความเกี่ยวข้องกัน แต่ประการใด การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบกล่าวหาเป็นการกำหนดกระบวนการพิจารณา โดยคู่ความเป็นหลักที่อธิบายถึงอำนาจของคู่ความที่มีต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในขณะที่หลักการแสวงหาความจริง โดยศาลหรือระบบไต่สวนนั้นเป็นหลักที่กำหนดภาระหน้าที่ของศาล ในการที่จะค้นหาความจริง หรือการทำให้ข้อความจริงกระจ่างชัดเจน

1.2.1 หลักการและสาระสำคัญของระบบไต่สวน

ระบบไต่สวนมีสาระสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

- 1) การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นอำนาจหน้าที่หลักของศาลในการไต่สวนหาความจริง และควบคุมกระบวนการพิจารณา
- 2) คู่ความมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงของคดี ถือเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ คู่ความมิได้ต่อสู้กัน
- 3) ข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การพิจารณาของศาลไม่จำกัดแต่เฉพาะที่เสนอโดยคู่ความในคดีเท่านั้น ศาลเรียกมาไต่สวนเพิ่มเติมได้ การแพ้ชนะกันในคดีดูแต่พยานหลักฐาน ไม่ดูการกระทำการพิสูจน์ พยานบอกเล่ารับฟังได้ ความยุติธรรมตามเนื้อหาไม่เคร่งครัดวิธีพิจารณา ตัดการยก ประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย

2. ความเป็นมาและหลักการดำเนินคดีอาญาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันเกี่ยวกับการจัดตั้ง องค์คณะผู้พิพากษา คดีที่อยู่ในอำนาจศาล และการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กล่าวโดยสังเขป ดังนี้

2.1 ความเป็นมาและการจัดตั้งขึ้นตามรัฐธรรมนูญ

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2540 โดยมีจุดประสงค์เพื่อต้องการปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณีที่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษา รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้กำหนดให้จัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เป็นไปตามที่บัญญัติไว้

ในรัฐธรรมนูญ และในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เจตนารมณ์เพื่อต้องการปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยเฉพาะจึงได้บัญญัติให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา

2.2 องค์คณะผู้พิพากษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 272 วรรคสอง ในการพิจารณาคดีองค์คณะผู้พิพากษาจะประกอบด้วย ผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา จำนวน 9 คน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ และให้เลือกเป็นรายคดี และจะทำการเลือกองค์คณะผู้พิพากษาทุกคดีที่เกิดมีคดีขึ้นใหม่ ซึ่งแตกต่างจากองค์คณะผู้พิพากษาศาลฎีกาในคดีประเภทอื่น ที่ผู้พิพากษาในศาลฎีกามีเพียง 3 คน สามารถประกอบเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีได้

ส่วนวรรคสาม บัญญัติให้อำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ และในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และในหมวด 10 ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในส่วนที่ 4 เรื่องการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามมาตรา 308-311

2.3 อำนาจพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 308 บัญญัติว่า

“ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

บทบัญญัติวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลดังกล่าว หรือบุคคลอื่นเป็นตัวการผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย”

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 275 บัญญัติอำนาจศาลไว้ตามเช่นกัน และเพิ่มในวรรคสองว่า

“บทบัญญัติวรรคหนึ่ง ให้ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลดังกล่าว หรือบุคคลอื่นเป็นตัวการผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย”

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มิได้กล่าวถึงแต่จะบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พุทธศักราช 2560 มาตรา 10 บัญญัติว่า ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

(2) คดีที่คณะผู้ไต่สวนอิสระเห็นว่ากรรมการ ป.ป.ช. มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

(3) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลอื่นซึ่งมิใช่บุคคลตาม (1) และ (2) เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1) หรือ (2) รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ ททรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม (1) หรือ (2) เพื่อจงใจให้กระทำการไม่กระทำการ หรือประวิง การกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

(4) คดีที่บุคคลตาม (1) หรือกรรมการ ป.ป.ช. หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามมาตรา 57 วรรคสอง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน

2.4 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 309 ผู้เสียหายจากการกระทำตามมาตรา 308 มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการตาม มาตรา 301 (2) ได้ตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ผู้เสียหายจึงไม่มีสิทธิฟ้องคดีได้เอง

ผู้เสียหายตาม มาตรา 309⁶⁹ หมายถึง ผู้เสียหาย⁷⁰จากการกระทำอันเป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

⁶⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 309

จากการกระทำตามมาตรา 308⁷¹ หมายถึง ผู้กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นได้แก่ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการเมืองอื่น

มาตรา 310 ในการพิจารณาคดี ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลัก ในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ ตามที่เห็นสมควร

มาตรา 311 การพิพากษาคดีให้ถือเสียงข้างมากโดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะทุกคน ต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือ พร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ และวรรคท้ายกำหนดให้คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เปิดเผย และเป็นที่สุด

2.5 ลักษณะพิเศษของแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในหมวด (ศาล) ส่วนที่ 3 (ศาลยุติธรรม) ซึ่งเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็เพื่อปราบปรามการทุจริตประพฤติมิชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นพิเศษ ดังนั้นศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงแตกต่างกับแผนกคดีพิเศษอื่นในศาลฎีกา เช่น แผนกคดีภาษีอากร แผนกคดีล้มละลาย ที่ตั้งขึ้นโดยพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลชำนานาญพิเศษ แต่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจัดตั้งขึ้นโดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นส่วนหนึ่งของศาลยุติธรรม ผู้พิจารณาพิพากษาเป็นข้าราชการตุลาการที่เป็นผู้พิพากษาศาลฎีกาทั้งหมด คดีที่พิจารณาต้องเป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและบุคคลที่เกี่ยวข้องในฐานะเป็นตัวการ ผู้ใช้ ผู้สนับสนุน และบุคคลที่จิตใจไม่แจ้งบัญชีทรัพย์สินและหนี้สินหรือแจ้งเท็จ คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นที่สุด ผู้เสียหายจะเข้าร่วมเป็น โจทก์หรือฟ้องเองไม่ได้ ศาลสั่งประทับฟ้องคดีอาญาได้ทันทีไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนเหมือนคดีอาญาที่ราษฎรเป็นโจทก์ฟ้อง องค์คณะผู้พิพากษามี 9 คน ที่คัดเลือกจากผู้พิพากษาศาลฎีกาของที่ประชุมใหญ่ เป็นรายคดีมิได้พิจารณาทุกคดีไป การพิจารณาคดีเป็นระบบไต่สวนทำให้ศาลสามารถหาข้อเท็จจริงได้เอง ซึ่ง

⁷⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ.2550 และฉบับที่ 2 พ.ศ. 2554, มาตรา 4.

⁷¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, มาตรา 308.

ไม่เหมือนระบบกล่าวหาในคดีธรรมดาทั่วไป มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นการเฉพาะ และเป็นการไต่สวนดำเนินคดีต่อกรรมการ ป.ป.ช. ที่ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องขอให้ดำเนินคดี โดยองค์คณะผู้พิพากษาจะแต่งตั้งคณะกรรมการไต่สวนที่ประกอบด้วย ข้าราชการตุลาการ และบุคคลภายนอกเป็นผู้ทำการไต่สวนว่าคดีมีมูลหรือไม่ ก่อนที่ฟ้องคดี

2.6 พัฒนาการภายหลังรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงปัจจุบัน

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้มีการพิจารณาคดีหลายคดี จนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ถูกยกเลิกไปโดยมีการรัฐประหารโดยคณะทหารเมื่อปี พ.ศ. 2549 มีการจัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และต่อมาก็มีการรัฐประหาร โดยคณะทหารอีกครั้งเป็นครั้งที่ 2 และมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2560 ซึ่งก็ยังคงมีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในส่วนที่ 2 ศาลยุติธรรม ตามมาตรา 195 ซึ่งหลักสำคัญการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 195 ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวน ไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยให้เลือกเป็นรายคดี

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา

การวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามวรรคสี่ ให้ดำเนินการ โดยองค์คณะของศาลฎีกาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษา

หัวหน้าคณะในศาลฎีกาซึ่งไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน และได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนเก้าคน โดยให้เลือกเป็นรายคดี และเมื่อองค์คณะของศาลฎีกาดังกล่าวได้วินิจฉัยแล้ว ให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่ง หรือคำพิพากษานั้นมีผลให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่ง ไม่ว่าจะมีการอุทธรณ์ตามวรรคสี่หรือไม่ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งตั้งแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา

หลักเกณฑ์และวิธีการอุทธรณ์ตามวรรคสี่ และการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ตามวรรคห้าให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง⁷²

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 195 วรรคสี่ เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า บัญญัติให้สิทธิในการอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย รวมทั้งให้สิทธิอุทธรณ์ได้ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลย ซึ่งแต่เดิมบัญญัติให้สิทธิเพียงฝ่ายจำเลยอุทธรณ์ได้เฉพาะกรณีมีพยานหลักฐานใหม่ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 278 และไม่มีสิทธิอุทธรณ์ปัญหาข้อกฎหมาย

ในส่วนของวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กำหนดให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งได้มีการประกาศใช้บังคับ พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 เมื่อวันที่ 28 กันยายน 2560

2.7 คดีที่อยู่ในอำนาจศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 10 บัญญัติว่า⁷³ “ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังต่อไปนี้

1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ร่ำรวยผิดปกติ

⁷² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

⁷³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560

ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย

(2) คดีที่คณะผู้ไต่สวนอิสระเห็นว่ากรรมการ ป.ป.ช. มีพฤติการณ์ร้ายชัดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย

(3) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลอื่นซึ่งมิใช่บุคคลตาม (1) และ (2) เป็นตัวการผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1) หรือ (2) รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม (1) หรือ (2) เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

(4) คดีที่บุคคลตาม (1) หรือกรรมการ ป.ป.ช. หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงาน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติตามมาตรา 57 วรรคสอง จงใจไม่ยื่นบัญชี แสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มา แห่งทรัพย์สินหรือหนี้สิน”

อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมืองตามบทบัญญัติดังกล่าวอาจจำแนกออกตามลักษณะคดีที่อยู่ในอำนาจได้ 4 ประเภท ได้แก่

(1) การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ ผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน

(2) การดำเนินคดีต่อกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

(3) การดำเนินคดีต่อบุคคลที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(4) การดำเนินคดีต่อผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและเจ้าหน้าที่รัฐเกี่ยวกับการ ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

ตามบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าการดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมืองนั้น บุคคลที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมืองมิได้จำกัดแต่เฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือข้าราชการการเมืองอื่น เท่านั้น แต่แท้จริงแล้วยังได้ขยายรวมไปถึงผู้ที่มีใช้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และผู้ที่มีใช้ ข้าราชการการเมืองอีกด้วย หากผู้ที่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

2.8 ผู้มีอำนาจฟ้องคดี

พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 23 บัญญัติว่า “ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ได้แก่

- (1) อัยการสูงสุด
- (2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตกำหนด”

นอกจากนี้ยังมีคณะกรรมการอื่น ๆ ตามกรณีจะมีกฎหมายกำหนด เช่น ค.ต.ส. สมัยปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ.2549

3. การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลย

3.1 กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การพิจารณาในคดีอาญาโดยทั่วไปมีหลักอยู่ว่า การพิจารณาและการสืบพยานต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยปรากฏตาม ป.วิ.อ.มาตรา 172 หลักการนี้ถือเป็นหลักการสำคัญของระบบกล่าวหา แต่ ป.วิ.อ. ได้ให้อำนาจศาลพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ กรณีดังต่อไปนี้

3.1.1 การสืบพยานลับหลังจำเลยตาม ป.วิ.อ. มาตรา 172 ทวิ

มาตรา 172 ทวิ บัญญัติว่า “ภายหลังที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรคสอง แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้”

- 1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี จะมีโทษปรับด้วย หรือไม่ก็ตาม หรือในคดีที่มีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและการสืบพยาน
- 2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่าการพิจารณาและการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวแก่จำเลยคนใด ศาลจะพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นก็ได้
- 3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณา และสืบพยานจำเลยคนหนึ่ง ลับหลังจำเลยคนอื่นก็ได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (2) หรือ (3) ลับหลังจำเลยคนใด ไม่ว่ากรณีจะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณาและการสืบพยานที่กระทำลึบบ้างนั้น เป็นผลเสียหายแก่จำเลยคนนั้น

3.1.2 กรณีจำเลยขัดขวางการพิจารณา ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 180

มาตรา 180 บัญญัติว่า “ให้นำบทบัญญัติเรื่องรักษาความเรียบร้อยในศาล ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับแก่การพิจารณาคดีอาญา โดยอนุโลม แต่ห้ามมิให้สั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เว้นแต่จำเลยขัดขวางการพิจารณา”

ในส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในบริเวณศาลนั้น ปรากฏตามมาตรา 30 และ 31 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง โดยกำหนดให้ศาลออกข้อกำหนดแก่คู่ความหรือบุคคลใดในศาล เพื่อรักษาความเรียบร้อยในบริเวณศาล และสั่งห้ามมิให้คู่ความดำเนินกระบวนการพิจารณาในการก่อความรำคาญหรือประวิงคดี หรือฟุ่มเฟือยเกินสมควร หากมีการฝ่าฝืนข้อกำหนดดังกล่าว จึงถือว่าเป็นการละเมิดอำนาจศาล

3.1.3 กรณีเดินเผชิญสืบหรือส่งประเด็นตาม ป.วิ.อ. มาตรา 230

มาตรา 230 บัญญัติว่า “เมื่อคู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร ศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น และการสืบพยานหลักฐานโดยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ ดังศาลเดิม รวมทั้งมีอำนาจส่งประเด็นต่อไปยังศาลอื่นได้”

ภายใต้บังคับมาตรา 172 และ มาตรา 172 ทวิ ให้ส่งสำนวนหรือสำเนาฟ้องสำเนาคำให้การและเอกสารหรือของกลางเท่าที่จำเป็นให้แก่ศาลที่รับประเด็นเพื่อสืบพยานหลักฐาน หากจำเลยต้องขังอยู่ในระหว่างพิจารณาให้ผู้คุมขังส่งตัวจำเลยไปยังศาลที่รับประเด็น แต่ถ้าจำเลยในกรณีตาม มาตรา 172 ทวิ ไม่ตั้งใจไปฟังการพิจารณาจะยื่นคำถามพยานหรือคำแถลงขอให้ตรวจพยานหลักฐานก็ได้ ให้ศาลสืบพยานหลักฐานไปตามนั้น

เมื่อสืบพยานหลักฐานตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นแล้ว ให้ส่งถ้อยคำสำนวนพร้อมทั้งเอกสารหรือของกลางคืนศาลเดิม”

3.1.4 กรณีสืบพยานล่วงหน้าก่อนฟ้องคดีตาม ป.วิ.อ. มาตรา 237 ทวิ

มาตรา 237 ทวิ บัญญัติว่า “ก่อนฟ้องคดีต่อศาล เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานบุคคลจะเดินทางออกไปนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดีหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอันอันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า พนักงานอัยการโดยตนเองหรือ โดยรับคำร้องขอจากผู้เสียหายหรือจากพนักงานสอบสวน จะยื่นคำร้องโดยระบุนการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ทันทีก็ได้ ถ้ารู้ตัวผู้กระทำความผิด และผู้นั้นถูกควบคุมอยู่ในอำนาจพนักงาน

สอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการนำตัวผู้ต้องหา มาศาล หากถูกควบคุมอยู่ในอำนาจของศาล ให้ศาลเบิกตัวผู้ต้องหา มาพิจารณาต่อไป

เมื่อศาลได้รับคำร้องเช่นนั้น ให้ศาลสืบพยานนั้นทันที ผู้ต้องหาจะซักค้านหรือตั้งทนายซักค้านพยานนั้นด้วยก็ได้

ในกรณีตามวรรคสอง ถ้าเป็นกรณีที่ผู้ต้องหาถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญาซึ่งหากมีการฟ้องคดีจะเป็นคดีซึ่งศาลจะต้องตั้งทนายความให้ หรือจำเลยมีสิทธิขอให้ศาลตั้งทนายความให้ตามมาตรา 173 ก่อนเริ่มสืบพยานดังกล่าว ให้ศาลถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ในกรณีที่ศาลต้องตั้งทนายความ ถ้าศาลเห็นว่าตั้งทนายความให้ทันทีให้ตั้งทนายความให้และดำเนินการสืบพยานนั้นทันที แต่ถ้าศาลเห็นว่าไม่สามารถตั้งทนายความได้ทันทีหรือผู้ต้องหาไม่อาจตั้งทนายความได้ทันที ก็ให้ศาลซักถามพยานนั้นให้แทน

คำเบิกความของพยานดังกล่าวให้ศาลอ่านให้พยานฟัง หากมีตัวผู้ต้องหาอยู่ในศาลด้วยแล้วก็ให้ศาลอ่านคำเบิกความดังกล่าวต่อหน้าผู้ต้องหา

ถ้าต่อมาผู้ต้องหานั้นถูกฟ้องเป็นจำเลยในการกระทำความผิดอาญานั้น ก็ให้รับฟังคำพยานดังกล่าวในการพิจารณาคดีนั้นได้

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเห็นว่า หากตนต้องถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้วบุคคลซึ่งจำเป็นจะต้องสืบเป็นพยานของตนจะเดินทางออกไปนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งหรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า ผู้ต้องหานั้นจะยื่นคำร้องต่อศาล โดยแสดงเหตุผลความจำเป็นเพื่อให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้สืบพยานบุคคลนั้นไว้ทันทีก็ได้

เมื่อศาลเห็นสมควรให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้สืบพยานนั้น และแจ้งให้พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการที่เกี่ยวข้องทราบ ในการสืบพยานดังกล่าว พนักงานอัยการมีสิทธิที่ซักค้านพยานนั้นได้ และให้นำความในวรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลมให้นำบทบัญญัติในมาตรา 172 ตรี มาใช้บังคับอนุโลมแก่การสืบพยาน ที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี”

3.2 กฎหมายอื่น

ตามที่ได้กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยมีเงื่อนไขต่าง ๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้เท่านั้น อย่างไรก็ตามในกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาบางประเภทได้เพิ่มหลักเกณฑ์เพื่อให้สามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ดังนี้

3.2.1 พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

มาตรา 28 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

หมายเหตุ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 ศาลที่พิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนเช่นเดียวกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

3.2.2 พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีคุ้มครองผู้เสียหาย พ.ศ. 2559

มาตรา 33 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไป โดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการ หรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไป และศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

หมายเหตุ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 ศาลที่พิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนเช่นเดียวกับคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ตามที่กล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28 และ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 33 ได้กำหนดข้อยกเว้นที่ศาลจะพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยเพิ่มจากข้อยกเว้นที่กำหนดไว้ใน ป.วิ.อ. 4 ประการ⁷⁴ กล่าวคือ

ประการที่หนึ่ง จำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาเพราะเหตุที่จำเลยเจ็บป่วยหรือมีเหตุจำเป็นไม่อาจก้าวล่วงได้แต่มีทนายความเข้าช่วยเหลือแทนไม่ว่าคดีนั้นจะมีอัตราโทษสูงสุดเพียงใด

ประการที่สอง จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการ หรือผู้แทนนิติบุคคลแล้วแต่ยังจับตัวไม่ได้

ประการที่สาม จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่จำเลยหลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวไม่ได้

ประการที่สี่ เป็นเหตุเดียวกับที่กำหนดไว้ใน ป.วิ.อ. คือ ศาลสั่งให้จำเลยออกนอกห้องพิจารณาในระหว่างการพิจารณาหรือสืบพยานแต่ได้เพิ่มเติมกรณีที่จำเลยออกนอกห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ทั้ง 4 กรณีนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเกิดจากเหตุจำเป็นอันเกิดจากตัวจำเลยเป็นหลัก และเพื่ออำนวยความสะดวกที่ต้องการความรวดเร็ว และเป็นคดีที่รัฐให้ความสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำ ความผิดเป็นการเฉพาะ ดังนั้น หากเหตุอันทำให้จำเลยไม่อาจฟังการพิจารณาและสืบพยาน เกิดเพราะจำเลยสมัครใจไม่มา หรือเป็นเพราะจำเลยขัดขวาง หรือจงใจประวิงคดี การพิจารณาคดีสมควรจะสามารถดำเนินต่อไปได้ เพื่อความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว

⁷⁴ ณรงค์ ใจหาญ, การมีตัวจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญา, จาก <https://siamrath.co.th/n/17697>

3.3 การพิจารณาคดีอาญากรณีจำเลยไม่ได้เข้าร่วมพิจารณา

มีกรณีอื่นที่ไม่ได้มีการเผชิญหน้าระหว่างจำเลยกับพยาน เช่น การสืบพยานที่เป็นเด็กตาม ป.วิ.อ. หรือ การพิจารณาคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว คดีล้มละลาย และการพิจารณาคดีผ่านทางจอภาพวิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ กล่าวคือก็เสมือนเป็นการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเช่นกัน โดยกฎหมายบัญญัติไว้ดังนี้

ป.วิ.อ. มาตรา 172 ตรี เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจ ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

3.3.1 ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริง ซึ่ง ต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

3.3.2 ให้อุ้ความถาม ถามค้ำ หรือถามตึงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียง ไปยังห้องพิจารณาคดี และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุ ไม่เกินสิบแปดปีหรืออุ้ความฝ้ายใดฝ้ายหนึ่งร้องขอ โดยมีเหตุผลอันสมควรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้ว เห็นว่า จะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียง คำให้การ ของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตาม มาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าอุ้ความและในกรณีเช่นนี้ ให้ถือสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้อุ้ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้ำหรือถามตึงพยาน ได้ทั้งนี้เท่าที่จำเป็น และภายในขอบเขต ที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่าง ยิ่งให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

1) พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชน และครอบครัว

พ.ศ. 2553

มาตรา 109 ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเห็นว่า จำเลยไม่ควรฟังคำให้การของพยานในตอนหนึ่งตอนใด ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยออกไปนอกห้องพิจารณาได้ แต่เมื่อศาลสั่งให้จำเลยกลับเข้ามาฟังการพิจารณา ให้ศาลแจ้งข้อความที่พยานเบิกความไปแล้วให้ จำเลยทราบเท่าที่ศาลเห็นสมควร

มาตรา 127 ในกรณีที่จำเลยไม่สามารถมาฟังการพิจารณา ถ้าศาลเห็นสมควรศาลจะสั่งให้สืบพยานในข้อที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ กลับหลังจำเลยได้แต่ทั้งนี้ ต้องกระทำต่อหน้าที่ปรึกษากฎหมายของจำเลยนั้น

2) พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

มาตรา 19 เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลางมีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลล้มละลายได้ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยต้องลดน้อยกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมายข้อกำหนดนั้น เมื่อได้รับความเห็นชอบจากประธานศาลฎีกา และประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ

ข้อ 17 เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล โดยระบบการประชุมทางจอภาพ (VIDEO CONFERENCE) ได้โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และไม่ให้ถือว่าค่าใช้จ่ายนั้นเป็นค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งศาลอาจพิพากษาให้คู่ความฝ่ายอื่นรับผิดชอบได้ตามมาตรา 161 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง การสืบพยานตามวรรคหนึ่งให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล

4. การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.1 พ.ร.ป.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560

การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกฎหมายได้บัญญัติไว้ต่างออกไปจากที่กล่าวมาแล้วในข้อ 3 โดยยอมให้มีการดำเนินคดีลับหลังจำเลยได้ตั้งแต่เริ่มฟ้องคดีถึงการพิจารณาคดี โดยข้อกำหนดของศาลฎีกา พ.ศ. 2543 ข้อ 10 เขียนไว้ชัดเจนว่าให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ แต่มีเงื่อนไขว่าต้องให้จำเลยมาปรากฏตัวในศาลในการพิจารณาคดีนัดแรกเสียก่อน หากไม่มาศาลจะพิจารณาคดีต่อไม่ได้ แต่ถ้ามานัดแรกแล้วนัดต่อ ๆ มา ไม่มาหรือหนีไป ศาลพิจารณาลับหลังจำเลยได้โดยศาลพิจารณาว่าการนำตัวจำเลยมานัดแรกแสดงให้เห็นว่าจำเลยยอมเข้าสู่อำนาจของศาลแล้ว หากต่อมาหลบหนีไปก็สามารถพิจารณาลับหลังได้ อดีตที่ผ่านมีคดีที่ศาลพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ได้แก่

1. คดีทุจริตคล้ายๆ ตามคดีหมายเลขคำที่ อม.4/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.7/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โดย คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์ นายสมคิด จาตุศรีพิทักษ์ ที่ 1 กับพวกรวม 44 คน จำเลย คดีนี้มีจำเลยบางคนไม่มาศาล

2. คดีที่ดินรัชดา ตามคดีหมายเลขคำที่ อม.1/2550 คดีหมายเลขแดงที่ อม.1/2550 ระหว่างอัยการสูงสุด โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1, คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ที่ 2 จำเลย

แต่ก็มีอีกหลายคดีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวและออกหมายจับจำเลยเนื่องจากหลบหนี ได้แก่⁷⁵

1. คดีหมายเลขคำที่ อม.1/2551 คดีหมายเลขแดงที่ 10/2552 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โดย คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1 กับพวกรวม 47 คน จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ความผิดต่อพระราชบัญญัติความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ (หยาบนดิน) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีคำสั่งจำหน่ายคดีจำเลยที่ 1 ไว้ชั่วคราวเนื่องจากหลบหนี

2. คดีหมายเลขคำที่ อม.3/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.4/2551 ระหว่าง คณะกรรมการตรวจสอบการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จำเลย เรื่อง

⁷⁵<http://www.supremecourt.or.th/webportal/maincode/content.php?content=component/content/view.php&id=4&base=24>

ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (เอ็กซ์ซิเบนท์) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว ออกหมายจับเนื่องจากจำเลยหลบหนี

3. คดีหมายเลขดำที่ อม.9/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.5/2551 ระหว่าง อัยการสูงสุด โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ (แปลงสัญญาสัมปทานเป็นภาษีสรรพสามิต) ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว ออกหมายจับเนื่องจากจำเลยหลบหนี

4. คดีหมายเลขดำที่ อม.3/2555 คดีหมายเลขแดงที่ อม./2553 ระหว่างคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้ร้อง พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ผู้คัดค้าน เรื่อง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สิน และหนี้สินฯด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ปกปิดข้อความจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำสั่งว่าให้จำหน่ายคดีชั่วคราว เนื่องจากผู้คัดค้านมีพฤติการณ์หลบหนีหรือจงใจไม่มาศาลวันนัดพิจารณาครั้งแรก (หมายจับเลขที่ 1/2553) ศาลจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว

5. คดีหมายเลขดำที่ อม.3/2555 คดีหมายเลขแดงที่ อม.55/2558 อัยการสูงสุด โจทก์ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ 1 กับพวกรวม 27 คน จำเลย เรื่อง ความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ยักยอกความผิดต่อพระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดของพนักงานในองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ ความผิดต่อพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กรณีทุจริตปล่อยกู้ธนาคารกรุงไทย) จำเลยที่ 1 หลบหนี ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองออกหมายจับ และมีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราว

ปัจจุบัน พ.ร.ป.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติให้ศาลดำเนินการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ดังนี้

มาตรา 27 บัญญัติว่า “ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ให้อัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ช.ช.แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหา มาศาลในวันฟ้องคดี ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาล และอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ช.ช. มีหลักฐานแสดงต่อศาลว่าได้เคยมีการออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่ยังไม่ได้นำตัวมา หรือเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลเกิดจากการประวิงคดี หรือไม่มาศาลตามนัด โดยไม่มีเหตุแก้ตัวอันควร ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้พิจารณาได้ แม้จะไม่ปรากฏผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล”

มาตรา 28 บัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลประทับรับฟ้องไว้ตามมาตรา 27 และศาลได้ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับจำเลยและให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลการติดตามจับกุมเป็นระยะตามที่ศาลกำหนด

ในกรณีที่ได้ออกหมายจับมาแล้วและได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว แต่ไม่สามารถจับกุมได้ภายในสามเดือนนับแต่ออกหมายจับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้ โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยแต่ไม่ตัดสิทธิจำเลยที่จะตั้งทนายความมาดำเนินการแทนตนได้”

จะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีต และปัจจุบันบัญญัติให้ฟ้องคดีได้แม้ไม่มีตัวจำเลยมาศาล แต่ในการพิจารณาคดีต่อไปต่างจากเดิมที่ต้องเอาตัวจำเลยมาศาลให้ได้ครั้งหนึ่งก่อนในวันนัดพิจารณาคดีครั้งแรก แต่ปัจจุบันนี้แม้ว่าจะนำจำเลยมาศาลไม่ได้ ศาลก็ประทับฟ้องไว้แล้วออกหมายจับผ่านไป 3 เดือนยังจับไม่ได้ศาลก็พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทันที

การพิจารณาคดีตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 บัญญัติไว้ดังนี้

มาตรา 26 “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือและมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด พร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

ภายใต้บังคับมาตรา 27 ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะผู้ไต่สวนอิสระ แล้วแต่กรณี พร้อมสำเนาอิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน ทั้งนี้ศาลอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง การฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง”

มาตรา 31 “การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็น เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญ ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ ในกรณี ดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการไต่สวนพยานหลักฐานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่น อันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา และสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัว มาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือไต่สวน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เพราะเหตุขัดขวาง การพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

(5) จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์ แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในนัดนั้นโดยไม่เลื่อนคดี

กรณีตาม (3) ในกรณีที่ต้องมีการส่งหนังสือ คำสั่ง หรือหมายอาญาของศาลให้ส่งไปยังทนายความของจำเลยแทน

ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแบบลับหลังจำเลยนี้ อาจขัดต่อหลักการต่อสู้ได้แย้งและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมหรือไม่ ในขณะที่ระบบวิธีพิจารณาความอาญาปกติของประเทศไทยยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยอย่างจำกัดมาก วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยอมให้พิจารณาลับหลังจำเลยได้ เพราะในการพิจารณาคดีจะต้องยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักซึ่งเป็นการพิจารณาในทางเอกสารแม้จำเลยไม่อยู่ก็สามารถพิจารณาได้ เพราะศาลแทบไม่ต้องพิจารณาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกแล้ว ด้วยเหตุผลดังกล่าวก็พอรับฟังได้อยู่บ้างแต่ในทางปฏิบัติศาลอาจจะไต่สวนแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม โดยเรียกบุคคลและเอกสารใหม่มาไต่สวน เมื่อจำเลยไม่อยู่ก็มีข้อน่าคิดต่อไปว่าการพิจารณาคดีจะกระทบสิทธิในการต่อสู้หรือไม่

4.2 หลักทั่วไปในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

4.2.1 การตรวจสอบข้อเท็จจริง

วัตถุประสงค์ที่สำคัญของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคือ รัฐทำหน้าที่ในการสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน มีอำนาจในการจับกุม หรือตรวจค้น รวมถึงการตรวจและยึดสิ่งของ โดยต้องยึดหลักข้อสันนิษฐานว่า “ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์” ตามหลัก presumption of Innocence ซึ่งเป็นหลักกฎหมายสากล รัฐจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกกล่าวหา อาทิเช่น

การจัดหาทนายให้ สิทธิจะให้การหรือไม่ก็ได้ สิทธิที่จะได้รับแจ้งข้อกล่าวหา สิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเสมอภาค เป็นต้น วัตถุประสงค์ของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา อาจแบ่งได้ 2 ประการ ดังนี้

- 1) การหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (Crime Control)
- 2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดี (Due Process)

วัตถุประสงค์สองประการดังกล่าวจะเห็นว่ามีความขัดแย้งกันหากมีการเน้นรูปแบบใดมากเกินไปก็ทำให้ส่งผลกระทบต่อการดำเนินคดี การเน้นเรื่องของการหาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ (Crime Control) มากเกินไปก็จะทำให้ส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกดำเนินคดี หากเน้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกดำเนินคดี (Due Process) มากเกินไปก็ส่งผลกระทบทำให้ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้ ซึ่งการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา มีหลักการทั่วไปว่า “บุคคลทุกคนได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” (presumption of Innocence) ตามที่มีบทบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 แม้จะถูกยกเลิกไปแล้วโดยการยึดอำนาจของคณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข แต่หลักการดังกล่าวยังคงเป็นหลักการสำคัญซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ได้แก่ สิทธิมนุษยชนที่รัฐพึงให้ความคุ้มครองว่า “ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด แสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำผิดไม่ได้”⁷⁶ อันเป็นที่มาของการให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้ถูกกล่าวหา ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติถึงหลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย (Equality before the Law) ว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” จึงเป็นที่เข้าใจได้ว่าผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นใครก็ตามจะต้องถูกดำเนินคดีและได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน และต้องถูกดำเนินคดีเช่นเดียวกัน⁷⁷ แต่ในบางกรณีไม่สามารถที่จะใช้มาตรการทางกฎหมายที่มีอยู่บังคับแก่บุคคลบางประเภทได้ (Law enforcement) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมา ก่อนประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีองค์กรและกระบวนการตรวจสอบการทุจริตและการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ดังนี้

⁷⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “เล่มเดิม”, 2545, หน้า 27-28

⁷⁷ “เรื่องเดียวกัน”, หน้า 29

- 1) การตรวจสอบและควบคุมโดยสมาชิกรัฐสภาด้วยตนเอง
- 2) การดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามปกติทั่วไป
- 3) การตรวจสอบและควบคุมดำเนินคดีโดยคณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในราชการ (ป.ป.ป.)

มาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินการกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มักไม่ได้ผล เนื่องจากการดำเนินคดีแก่บุคคลที่มีอำนาจในทางการเมืองเป็นเรื่องที่ยาก องค์กร ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีอำนาจในการดำเนินคดี ในการสอบสวน การฟ้องร้อง รวมถึงการพิจารณาพิพากษาคดี เกิดความเกรงกลัวต่ออิทธิพลทางการเมืองทำให้การดำเนินคดีเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทำให้การดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ค่อยได้ผลและขาดประสิทธิภาพ กระทั่งมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้บัญญัติเรื่องการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ในหมวดที่ 10 และในส่วนที่ 4 ในเรื่องของการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยเฉพาะ เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวข้างต้น มีการตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา และมีวิธีพิจารณาคดีอาญาที่มีลักษณะพิเศษต่างกับการดำเนินคดีตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทั่วไป กล่าวคือ

- 1) เป็นแผนกหนึ่งในศาลฎีกาที่จัดให้มีขึ้น โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นการเฉพาะแตกต่างจากแผนกคดีพิเศษอื่น ๆ ในศาลฎีกา
- 2) เป็นศาลที่เป็นส่วนหนึ่งของศาลฎีกา ผู้พิพากษาที่จะทำการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลนี้จึงเป็นข้าราชการตุลาการซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาทั้งหมด
- 3) เป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทและผู้ที่จะถูกดำเนินคดีในศาลจำกัดเฉพาะบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรรมการ ป.ป.ช. เจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้บริหารท้องถิ่นกับสมาชิกสภาท้องถิ่นที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น
- 4) เป็นศาลสูงสุด ซึ่งต้องขึ้นบัลลังก์เพื่อนั่งพิจารณาคดีและให้อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา
- 5) ผู้เป็น โจทก์จำกัดเฉพาะอัยการสูงสุดและคณะกรรมการ ป.ป.ช. ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเองหรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมไม่ได้
- 6) ศาลสั่งประทับรับฟ้องคดีอาญาได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการไต่สวนมูลฟ้อง
- 7) ศาลสั่งประทับรับฟ้องคดีอาญาไว้พิจารณาได้แม้จะไม่ปรากฏตัวผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล และศาลมีอำนาจพิจารณาคดีโดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย

8) องค์คณะผู้พิพากษาต้องมีจำนวน 9 คน ซึ่งที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเป็นผู้เลือกตั้งโดยวิธีลงคะแนนลับจากผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสในศาลฎีกาเป็นรายคดี

9) การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวน มิใช่ระบบกล่าวหาอย่างคดีธรรมดา

10) เป็นศาลที่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลใช้เฉพาะ

4.2.2 การไต่สวนข้อเท็จจริง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 235 บัญญัติว่า “การดำเนินการไต่สวนและรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในการทำหน้าที่ไต่สวน และตรวจสอบข้อเท็จจริงเบื้องต้นว่าคดีมีมูลความผิดอาญาที่จะดำเนินการฟ้องร้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือไม่ เมื่อดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงแล้วหากมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดที่มีอยู่เห็นว่าผู้นั้นมีพฤติการณ์หรือกระทำความผิดตามที่ไต่สวน ถ้าเป็นกรณีที่ฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง คณะกรรมการ ป.ป.ช. จะส่งสำนวนการไต่สวนให้ศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย หากเป็นกรณีอื่น ๆ จะส่งสำนวนการไต่สวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การพิจารณาของศาลฎีกาและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้นำสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการพิจารณา และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้”

ตามบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากวิธีพิจารณาคดีอาญาทั่วไป กล่าวคือ กฎหมายให้อำนาจศาลในการไต่สวนและแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ ทำให้ศาลมีความสำคัญในการพิจารณา และค้นหาความจริง เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่รับฟังเป็นยุติ อันถือได้ว่าการค้นหาความจริงนี้เป็นภาระหน้าที่ของศาล ซึ่งต่างกับหลักการในระบบกล่าวหาซึ่งเป็นเรื่องระหว่างคู่ความที่ต้องนำเสนอพยานหลักฐานต่อศาลเพื่อให้ศาลชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของคู่ความแต่ละฝ่าย ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยใช้หลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวน เมื่อนำคดีมาฟ้องศาลแล้วจึงถือได้ว่าศาลเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการทำความจริงให้ปรากฏ

สรุป ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีลักษณะพิเศษต่างจากศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีอาญาทั่วไป โดยใช้ระบบไต่สวนยึดสำนวนการไต่สวนของ คณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลัก แต่อาจไต่สวนพยานเพิ่มเติมได้ ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิจารณาคดีโดยไม่ต้องมีตัวจำเลยตั้งแต่เริ่มฟ้องคดี

บทที่ 4

วิเคราะห์การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

การพิจารณาคดีและสืบพยานตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องทำต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นหลักการทั่วไปของการพิจารณาและสืบพยานในศาล หลักกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยในปัจจุบันมีที่มาจากหลักกฎหมายลักษณะพยานของอังกฤษเป็นส่วนใหญ่ ว่าด้วยการซักถามพยานบุคคลในศาล การถามค้านและสิทธิในการเผชิญหน้า การพิจารณาและสืบพยานที่ต้องทำต่อหน้าจำเลยก็เพื่อให้จำเลยได้รู้แจ้งเห็นจริงในการพิจารณาคดีซึ่งทำให้ตนต้องได้รับผลโดยตรงในทางอิสรภาพ หรือชีวิตและเป็นการให้ออกาสแก่จำเลยได้มีช่องทางต่อสู้คดีเต็มที่⁷⁸ และสิ่งสำคัญในการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลยนั้นก็คือการถามค้านพยานฝ่ายปฏิบัติซึ่งในระบบกล่าวหาถือว่าการถามค้านเป็นวิธีการค้นหาความจริงจากพยานบุคคลที่ดีที่สุด และยังทำให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการรับฟังพยานบุคคลนั้นสุจริตใจและน่าเชื่อถือ หรือเป็นบุคคลที่น่าไว้วางใจเพียงใด โดยดูจากสภาพแวดล้อมบุคลิกภาพท่วงท่าวาจา

อย่างไรก็ตามปัจจุบัน พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 27 และมาตรา 28 บัญญัติว่าแม้จะนำตัวจำเลยมาศาลไม่ได้ศาลก็ประทับรับฟ้องได้เลยแล้วให้ศาลออกหมายจับจำเลยผ่านไปสามเดือนยังจับตัวจำเลยไม่ได้ ศาลก็สามารถพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ทันที ซึ่งการที่ยินยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้นั้นจะขัดกับหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยซึ่งเป็นหลักการพื้นฐานในการให้หลักประกันสิทธิ แก่คู่ความในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามหลักการต่อสู้โต้แย้ง และหลักความเสมอภาคระหว่างคู่ความ รวมทั้งขัดหลักกติกาสากลว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) หรือไม่ อย่างไร ผู้เขียนจะได้วิเคราะห์ไว้โดยมีรายละเอียด ดังนี้

⁷⁸ สัญญา ธรรมศักดิ์ ก, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (พิมพ์ครั้งที่ 6), กรุงเทพมหานคร: สำนักฝึกอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, (ม.ป.ป.), หน้า 1

1. ปัญหาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในอดีตที่ผ่านมาจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ใช้กระบวนการตรวจสอบการทุจริต และดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหลายรูปแบบ ได้แก่ การตรวจสอบและควบคุมโดยสมาชิกรัฐสภาด้วยตนเอง การดำเนินคดีต่อศาลยุติธรรม การตรวจสอบและควบคุมโดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในราชการ การใช้อำนาจพิเศษหลังการปฏิวัติรัฐประหาร โดยการยึดอายัดทรัพย์สิน แต่ในทางปฏิบัติมาตรการต่าง ๆ มักจะไม่ได้ผลเนื่องจากผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ จากการที่ได้ทำการศึกษามาแล้วว่า “การพิจารณาและการสืบพยานต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย” ซึ่งถือเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยในการได้รับการเผชิญหน้ากับพยานเพื่อให้จำเลยได้รับฟังการสืบพยานและการพิจารณาคดีทุกขั้นตอน และจำเลยได้ใช้สิทธิในการถามค้านเพื่อทำลายน้ำหนักพยานของกลุ่มความฝ่ายตรงข้าม ทำให้พยานไม่กล้าเบิกความใส่ร้ายและเป็นการเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ แต่ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีในระหว่างปล่อยตัวชั่วคราวศาลไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ต้องจำหน่ายคดี การพิจารณาต่อหน้าจำเลยจึงมีข้อจำกัดทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้เนื่องจากไม่มีตัวจำเลย

แต่เดิมการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะต้องมีตัวจำเลยมาศาลเสียก่อนในนัดแรกครั้งหนึ่ง เมื่อจำเลยมาศาลแล้วหลบหนีไปทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีได้ เช่น คดีอดีตนายกทักษิณ ชินวัตร ทำให้ไม่สามารถพิจารณาคดีต่อไปได้ หรือจำเลยคนอื่นที่หลบหนีศาลต้องจำหน่ายคดีจำเลยที่หลบหนี เพื่อขจัดข้อขัดข้องดังกล่าวปัจจุบัน พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 ยอมให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีไม่ยอมมาศาล แต่จากการศึกษาพบว่าการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยังมีปัญหาและผลกระทบต่อสิทธิของจำเลย ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียด ดังนี้

1.1 อาจขัดต่อสนธิสัญญาหรือหลักกติการะหว่างประเทศ

กล่าวคือหลักสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ICCPR ข้อ 14 บัญญัติว่า บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอภาคในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญา ซึ่งจะต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะ

ได้รับหลักประกันขั้นต่ำดังต่อไปนี้โดยเสมอภาค รวมถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

ประเทศไทยยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง อาจจะขัดกับหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองดังกล่าว เป็นแต่มีข้อตกลงร่วมกันระหว่างประเทศตาม General Comment No. 32 ซึ่งคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติยอมรับให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในฐานะเป็นข้อยกเว้น แต่ต้องมีมาตรการที่สร้างหลักประกันสิทธิในการต่อสู้โต้แย้งของจำเลยไว้ด้วยอย่างเพียงพอและเท่าเทียม

การที่ พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 28 บัญญัติให้การพิจารณาคดีในกรณีที่ศาลได้ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาลหรือหลบหนีแล้วไม่สามารถจับจำเลยได้ในสามเดือน ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยโดยไม่ตัดสิทธิที่จะตั้งทนายความมาดำเนินการแทนตนได้ ผู้เขียนเห็นว่ามาตรการดังกล่าวอาจไม่เพียงพอในการให้หลักประกันสิทธิของจำเลยที่ถูกกล่าวหา ซึ่งสิทธิในการมีทนายความนั้นเป็นสิทธิที่รัฐต้องให้การรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งการพิจารณาคดีอาญาในคดีที่มีโทษจำคุกหรือประหารชีวิต ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 134 ทวิ และมาตรา 173 หากจำเลยไม่มีทนายความศาลต้องตั้งทนายความให้ สิทธิในการมีทนายความเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการพิจารณาคดีซึ่งประเทศไทยได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับ และในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตามหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองอันเป็นหลักกฎหมายสากล

อย่างไรก็ตาม การที่กฎหมายบัญญัติให้สิทธิจำเลยในการตั้งทนายความมาดำเนินการแทนตนยังไม่เพียงพอในการคุ้มครองสิทธิของจำเลย การพิจารณาคดีที่ไม่ได้ทำต่อหน้าจำเลยและจำเลยไม่ตั้งทนายความสู้คดีจึงทำให้ประเด็นดังกล่าวเป็นข้อขัดขวางกระบวนการยุติธรรมในการให้หลักประกันสิทธิจำเลยในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

1.2 อาจขัดหลักการพิจารณาคดีอาญาที่ต้องเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

การมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณามีความสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีอาญา เพราะการดำเนินคดีอาญาเป็นการค้นหาความจริงว่าผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้นเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ในการพิจารณาคดีจึงมีความสำคัญกับการที่ผู้ถูกกล่าวหาจะต้องมีตัวอยู่เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสอบสวนหรือพิจารณา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีอยู่เพื่อรับทราบข้อกล่าวหาการมีโอกาสที่จะได้นำเสนอข้อโต้แย้งหรือพยานหลักฐานเพื่อให้เจ้าพนักงานหรือศาลได้นำมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักในการวินิจฉัยว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้ความสำคัญกับการมีตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้ต่างกัน กล่าวคือ ในชั้นสอบสวน และสังคดีของพนักงานอัยการ ผู้ต้องหาจำเป็นต้องมาพบพนักงานสอบสวนเพื่อรับทราบข้อกล่าวหา และอาจชี้แจงหรือกล่าวอ้างพยานบุคคลเพื่อจะยืนยันความบริสุทธิ์ของตนได้ แต่ไม่มีกฎหมายบังคับให้ผู้ต้องหาต้องให้การในเรื่องที่ถูกกล่าวหา

ในขณะที่ถ้าเป็นจำเลยที่ถูกฟ้องเป็นคดีอาญาแล้ว จำเลยต้องอยู่ในชั้นพิจารณาทุกนัดที่มีการสืบพยาน เพราะการพิจารณาต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เป็นหลักการที่ทำให้ความคุ้มครองจำเลยว่าหากจำเลยไม่อยู่ในการพิจารณาคดีแล้วการพิจารณาคดีจะดำเนินต่อไปไม่ได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายอื่นที่กำหนดไว้ เหตุที่ให้จำเลยต้องอยู่ในระหว่างการพิจารณาเพื่อให้จำเลยได้ทราบว่าตนถูกกล่าวหาหรือปรักปรำว่าอย่างไรและถ้อยคำหรือพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบมานั้นมีข้อพิรุณหรือไม่ถูกต้องอย่างไร จำเลยสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานดังกล่าวได้ และสามารถนำเสนอพยานของตนเพื่อหักล้างพยานฝ่ายโจทก์ได้ ดังนั้นหากจำเลยไม่ได้มาฟังการพิจารณาแล้ว ก็เป็นการยากที่จำเลยจะมีโอกาสที่จะโต้แย้งคัดค้านการนำเสนอพยานหลักฐานของโจทก์ ด้วยเหตุนี้เองการที่จะพิจารณาโดยไม่มีตัวจำเลยในคดีอาญาจึงต้องเป็นข้อยกเว้นและเป็นเหตุจำเป็นที่ไม่มีผลกระทบต่อสิทธิในการต่อสู้คดีของจำเลยจนเกินไป

กระบวนการพิจารณาอาญาบางประเภทได้เพิ่มหลักเกณฑ์เพื่อให้สามารถสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ดังเช่น ในวิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ และวิธีพิจารณาคดีข้ามนุชย์ที่ได้กำหนดขึ้นใหม่ตาม พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559 มาตรา 28 และ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีข้ามนุชย์ พ.ศ. 2559 มาตรา 33 กำหนดข้อยกเว้นที่ศาลจะพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเพิ่มจากข้อยกเว้นที่กำหนดไว้ใน ป.วิ.อ. ซึ่งเป็นกรณีที่การพิจารณาลับหลังเกิดจากเหตุจำเป็นอันเกิดจากตัวจำเลยเป็นหลัก เพื่ออำนวยความสะดวกหรือการความรวดเร็ว และเป็นคดีที่รัฐให้ความสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดเป็นการเฉพาะ ดังนั้น หากเหตุอันทำ

ให้จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและสืบพยานเกิดเพราะจำเลยสมัครใจไม่มา หรือเป็นเพราะจำเลย ขัดขวางหรือจงใจประวิงคดี การพิจารณาคดีควรจะสามารถดำเนินการต่อไปได้ เพื่อความเป็นธรรม ในการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว

การที่จำเลยหลบหนีเป็นเหตุที่เกิดจากตัวจำเลยเอง ซึ่งเป็นประเด็นที่เห็นว่าได้ จำเลยจงใจที่จะไม่มาฟังการพิจารณา ดังนั้นเหตุดังกล่าวจึงไม่ควรถูกให้กระบวนการพิจารณาหยุดไป มิฉะนั้นแล้วจำเลยก็จะได้ประโยชน์จากการหลบหนีของตน ซึ่งในบางประเทศ เช่น ประเทศ สหรัฐอเมริกา ถือว่าเป็นกรณีที่จำเลยสละสิทธิในการที่จะซักค้านพยาน โจทก์ การพิจารณา จึงสามารถดำเนินการต่อไปได้

แต่อย่างไรก็ดี หากจะให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในคดีอาญาของผู้ดำรง ตำแหน่งทางการเมือง ควรมีข้อพิจารณาว่าข้อยกเว้นที่ให้พิจารณาลับหลังจำเลยควรเป็นกรณี ที่จำเป็นจริง ๆ มิฉะนั้นแล้วการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยจะทำให้จำเลยเสียสิทธิในการตรวจสอบ พยานหลักฐานและไม่ได้รับหลักประกันในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามมาตรฐานสากล

1.3 กรณีจำเลยหลบหนีหากพิจารณาคดีไปเป็นการสูญเปล่า

จำเลยหลบหนีคดีไปแล้วการพิจารณาคดีต่อไปทำให้ต้องเสียเวลา เสียงบประมาณ และเสียกำลังคน เมื่อศาลพิพากษาว่าจำเลยมีความผิดแต่ไม่ได้ตัวมาลงโทษก็ไม่เกิดประโยชน์

ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 195 พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 11 ได้กำหนด องค์กรผู้พิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไว้เป็นพิเศษ เพราะ เป็นคดีสำคัญ โดยคุณสมบัติต้องเป็นผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาล ฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาซึ่งได้รับการคัดเลือก โดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคน เป็นองค์กรผู้พิพากษา โดยเลือกเป็นรายคดี แตกต่างไปจากพระธรรมนูญศาลยุติธรรมที่กำหนดให้องค์กรคณะในศาลฎีกา ตามระบบปกติมีเพียงผู้พิพากษาศาลฎีกาไม่น้อยกว่าสามคนเท่านั้น

ระบบการเลือกผู้พิพากษาดังกล่าวเป็นการช่วยให้การพิจารณาในระบบไต่สวน มีประสิทธิภาพเพราะมีผู้พิพากษาที่อาวุโสและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากเป็นจำนวนถึง 9 คน ดำเนินการพิจารณาไต่สวนพยานหลักฐานในสำนวนคดี รวมทั้งแสวงหาข้อเท็จจริง และ พยานหลักฐานเพิ่มเติม ซึ่งผู้พิพากษาทั้งเก้าคนทำหน้าที่ฟังข้อเท็จจริงเหมือนการฟังข้อเท็จจริง ของลูกขุนในระบบกล่าวหา ในขณะที่เดียวกันก็เป็นผู้ที่แสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมจากที่ปรากฏ ในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. นอกจากนี้กระบวนการเลือกสรรยังช่วยประกัน

ความเป็นอิสระปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองเพราะเลือกเป็นรายคดีโดยการลงคะแนนลับ ภายหลังจากมีการยื่นฟ้องโดยจะไม่มี การเลือกองค์คณะไว้ล่วงหน้า

ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 ได้บัญญัติข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย ตามมาตรา 25 ถึง มาตรา 29 เป็นการวางหลักเกณฑ์ว่าการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโดยหลักต้องมีตัวผู้ถูกกล่าวหา มาศาล โดยโจทก์ต้องนำตัวจำเลยมาฟ้องต่อศาล และบัญญัติข้อยกเว้นให้มีการฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหา มาศาล ได้เพื่อไม่ให้คดีเกิดปัญหาติดขัดในการดำเนินคดี ซึ่งการจะฟ้องคดีโดยไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ได้แก่ การที่ได้เคยมีการออกหมายจับไว้ แล้วมีพฤติการณ์ที่ว่าจำเลยประวิงคดี หรือไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันควร ให้ศาลประทับรับฟ้องไว้ พิจารณาได้ แม้จะไม่ปรากฏผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล เมื่อศาลรับฟ้องไว้โดยไม่มีตัวจำเลยแล้ว ส่งหมายเรียกและสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับ และเมื่อ ออกหมายจับแล้วไม่ได้ตัวจำเลยมาภายในสามเดือน ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ โดยทั้งหมดที่กล่าวมานี้ไม่ได้ตัดสิทธิจำเลยที่จะมาศาลเพื่อต่อสู้คดีก่อนมีคำพิพากษา หรือจะตั้ง ทนายความมาดำเนินการแทนตน

อย่างไรก็ดี ขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในกรณี ที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยไม่ยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยหลบหนีคดี กฎหมายบัญญัติ ข้อยกเว้นให้การพิจารณาไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยได้ซึ่งในขั้นตอนการดำเนินการดังกล่าวต้องมี ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นชั้นการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในชั้นการพิจารณาสำนวน ของอัยการสูงสุด โดยเฉพาะในชั้นการพิจารณาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทาง การเมือง ที่ต้องมีการตั้งองค์คณะผู้พิพากษาตามที่กฎหมายกำหนดดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่ง ผู้พิพากษาที่อาวุโสมาก ๆ ในระดับรองประธานศาลฎีกา ประธานแผนกคดีพิเศษ หรือผู้พิพากษา หัวหน้าคณะ โดยปกติก็มีงานที่มากอยู่แล้ว การที่ต้องแบ่งเวลา มาทำคดีของผู้ดำรงตำแหน่ง ทาง การเมืองอาจทำให้เวลาที่จะใช้ทบทวนคดีสำนวน ไคร่ครวญไตร่ตรองในการกำหนดประเด็นที่จะไต่ สวนรวมทั้งแสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมลดน้อยลง ซึ่งจะเห็นได้ว่าขั้นตอนการดำเนินการต่าง ๆ จะต้องเสียเวลาในการดำเนินการ เสียกำลังคน โดยเฉพาะผู้พิพากษาที่มีจำนวนน้อย รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ศาลต้องทำงาน และสิ้นเปลืองงบประมาณค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก อีกทั้งเมื่อศาล พิพากษาว่ามีความผิดแต่ก็ไม่ได้ตัวจำเลยมาลงโทษไม่เกิดประโยชน์ ไม่คุ้มค่ากับการที่รัฐต้องเสีย ค่าใช้จ่ายไป

2. เหตุผลที่ควรพิจารณาคดีลับหลังจำเลย

ในระบบไต่สวนรัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยรูปแบบการดำเนินคดีอาญาเป็นการดำเนินคดีโดยรัฐ จึงไม่มีลักษณะของการต่อสู้ระหว่างคู่ความสองฝ่ายอย่างในระบบกล่าวหา ในการค้นหาความจริงของผู้เกี่ยวข้องจะต้องร่วมมือกันค้นหาความจริงไม่เคร่งครัดรูปแบบเหมือนในระบบกล่าวหา การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นนิติสัมพันธ์ 2 ฝ่ายระหว่างรัฐฝ่ายหนึ่ง กับ ผู้ถูกกล่าวหาอีกฝ่ายหนึ่ง⁷⁹ การค้นหาความจริงของศาลในระบบไต่สวนไม่จำกัดอยู่เพียงพยานหลักฐานเท่าที่คู่ความนำเสนอ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอาจทำลับหลังจำเลยได้ ด้วยเหตุผลดังนี้

2.1 การพิจารณาคดีใช้ระบบไต่สวนไม่ใช่ระบบกล่าวหา

พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ใช้ระบบไต่สวนซึ่งศาลเป็นผู้มีบทบาทในการพิจารณาคดี และเป็นการพิจารณาจากเอกสารที่คณะกรรมการ ป.ป.ช.ไต่สวนมาแล้วไม่เคร่งครัดเหมือนระบบกล่าวหาซึ่งต้องมีการสืบพยานบุคคลเพื่อยืนยันตามคำให้การของตนอีกชั้นหนึ่ง การพิจารณาคดีในระบบกล่าวหาเป็นระบบการค้นหาความจริงตามระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law System) มีคู่ความ คือ พนักงานอัยการ โจทก์ และจำเลยต่อสู้กัน โดยจำเลยอาจมีทนายความมาช่วยเหลือในการดำเนินคดีภายใต้กติกาที่เท่าเทียมกันสำหรับศาลจะทำหน้าที่เป็นคนกลางควบคุมคู่ความทั้งสองฝ่ายให้ปฏิบัติตามกฎ กติกาอย่างเคร่งครัด โจทก์มีหน้าที่หรือภาระการพิสูจน์โดยหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของจำเลยหรือพิสูจน์ความจริง ถ้าโจทก์ไม่อาจหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดได้หรือพิสูจน์ได้แต่พยานหลักฐานนั้นยังเป็นที่น่าสงสัยศาลก็จะยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย โดยศาลจะพิพากษายกฟ้อง ระบบนี้ศาลจะพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนความของศาลเท่านั้น ข้อเท็จจริงอื่น ๆ ที่มีได้จัดบันทึกไว้ศาลจะไม่นำมารับฟัง

การพิจารณาในระบบไต่สวนเป็นระบบค้นหาความจริงตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) โดยเป็นเรื่องของศาลกับจำเลย โจทก์และทนายจำเลยมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริงศาลมีบทบาทในการแสวงหาความจริงให้ได้มากที่สุด โดยมีอำนาจเต็มที่มีอำนาจลงไปสืบถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้เอง ศาลจะซักถามพยานบุคคลด้วยตนเอง แม้คู่ความจะมีได้นำพยานหลักฐานเข้าสู่สำนวนความของศาล ศาลก็ย่อมนำมารับฟังได้เมื่อได้ความจริงอย่างไรก็พิพากษานั้น ซึ่งอาจพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษไม่มีการยก

⁷⁹ คณิต ณ นคร ก, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* (พิมพ์ครั้งที่ 7), 2549, หน้า 64-65

ประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ศาลจะไม่เคร่งครัดกฎกติกาในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวงแม้จะฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความไปบ้าง ซึ่งวิธีพิจารณาทั้งสองมีลักษณะที่ตรงกันข้ามกัน

โดยระบบกล่าวหาข้างนี้ได้เน้นเรื่องบทบาทและสิทธิ ของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ คู่ความมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายและกระบวนการพิจารณาในระบบนี้จะมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผยและมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้ซึ่งกันและกัน ระบบกล่าวหาทนายความจำเลยมีความสำคัญยิ่งโดยเฉพาะการถามค้านพยาน โจทก์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงกระจ่างขึ้น เพื่อจับพริ้วของพยาน โจทก์ เพื่อแสดงให้เห็นศาลและลูกขุนเห็นว่าพยาน โจทก์เบิกความไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ซึ่งทางตรงข้ามกระบวนการพิจารณาในระบบไต่สวนนั้นได้เน้นเรื่องบทบาทของศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ โดยศาลไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความเสนอต่อศาล ศาลเป็นผู้กำหนดทิศทางดำเนินการดำเนินกระบวนการพิจารณา และสามารถที่จะยกประเด็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยขึ้นพิจารณาเองได้ กระบวนการพิจารณาในระบบนี้มักจะเป็นการพิจารณาโดยเอกสาร หรือเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญ กล่าวคือ ระหว่างคู่กรณีส่วนใหญ่จะทำกันในรูปแบบ การทำ และแลกเปลี่ยนบันทึกต่าง ๆ ในชั้นรวบรวมข้อมูลและเอกสารของคดีและไม่ค่อยจะมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้คดีกัน การแสวงหาความจริงโดยระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนมิได้มีความเกี่ยวข้องกันแต่ประการใด การแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบกล่าวหาเป็นการกำหนดกระบวนการพิจารณาโดยคู่ความเป็นหลักที่อธิบายถึงอำนาจของคู่ความที่มีต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในขณะที่หลักการแสวงหาความจริงโดยศาลหรือระบบไต่สวนนั้นเป็นหลักที่กำหนดภาระหน้าที่ของศาลในการที่จะค้นหาความจริงหรือการทำให้ข้อความจริงกระจ่างชัดเจน

ดังนั้น ระบบไต่สวนทำให้ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริง และการขังน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดอย่างละเอียดทุกแง่มุม ย่อมทำให้เกิดความยุติธรรมตามกฎหมายสอดคล้องกับความยุติธรรมตามความจริง

2.2 ระบบกล่าวหายอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้

ตาม ป.วิ.อ. ได้บัญญัติถึงการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยไว้ กล่าวคือ มาตรา 172 ทวิ กำหนดให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในบางกรณี คือ กรณีที่ 1 คดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปี และจำเลยมีทนายความเมื่อจำเลยขออนุญาตศาลที่จะไม่มาฟังการสืบพยาน และศาลอนุญาตจำเลยไม่มาศาลได้ แต่มีทนายความมาฟังการพิจารณาและสามารถซักค้านหรือนำเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลได้

กรณี ที่ 2 ในคดีที่มีจำเลยหลายคนในคดีเดียวกัน ถ้าเป็นการสืบพยาน โจทก์ที่ไม่เกี่ยวกับจำเลยคนใดศาลอาจอนุญาตให้สืบพยานลับหลังจำเลยคนนั้นได้

กรณี ที่ 3 กรณีที่มีจำเลยหลายคนถ้าเป็นการสืบพยานจำเลยคนหนึ่ง ๆ ลับหลังจำเลยคนที่ไม่มาศาลได้เพราะกรณี ที่ 2 และกรณี ที่ 3 มิได้มีผลกระทบต่อ การต่อสู้หรือชก้านพยานของจำเลยคนที่ไม่มาศาลนั้น เพราะไม่ได้สืบพยานเกี่ยวพันกับจำเลยคนที่ไม่มาศาลนั้น

มาตรา 180 เป็นกรณีที่จำเลยอยู่ในห้องพิจารณาแต่มีการกระทำที่เป็นการขัดขวางการพิจารณาศาลจึงไล่ให้ออกไปนอกห้องพิจารณา กรณีนี้การสืบพยานก็สามารถกระทำลับหลังจำเลยได้

มาตรา 230 เป็นกรณีที่คู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรศาลอาจเดินเผชิญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทน จำเลยไม่คิดจะไปฟังการพิจารณาที่ศาลก็ได้

มาตรา 237 เป็นกรณีที่มีการสืบพยานก่อนฟ้องคดีต่อศาลเมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานบุคคลจะเดินทางออกไปนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดีหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้นไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอันอันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า พนักงานอัยการ โดยตนเองหรือ โดยรับคำร้องขอจากผู้เสียหายหรือจากพนักงานสอบสวน จะยื่นคำร้องโดยระบุการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ทันทีก็ได้

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าหลักการสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ได้บัญญัติข้อยกเว้นให้อำนาจศาลดำเนินกระบวนการพิจารณา โดยการสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ภายใต้เงื่อนไขตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ซึ่งแนวความคิดในการสืบพยานลับหลังจำเลยตามกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทยนั้นได้มีการนำมาใช้เป็นเวลานานแล้ว

นอกจากนี้ยังมี พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ.2559 มาตรา 33 และ พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ.2559 มาตรา 28 ก็ยินยอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 3 ได้กำหนดข้อยกเว้นที่ศาลจะสืบพยานลับหลังจำเลยได้ กรณีจำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่จำเลยหลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวไม่ได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นกรณีที่การพิจารณาลับหลังเกิดจากเหตุจำเป็นอันเกิดจากตัวจำเลยเป็นหลัก และเพื่ออำนวยความสะดวกที่ตรงความต้องการความรวดเร็ว และเป็นคดีที่รัฐให้ความสำคัญในการป้องกัน และ

ปราบปรามการกระทำความผิดเป็นการเฉพาะ เพื่อความเป็นธรรมในการดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว โดยที่การทุจริตและประพฤติมิชอบในระบบราชการและปัญหาการก้ามนุญษ์เป็นปัญหาที่กระทบต่อสิทธิมนุษยชนเป็นอันตรายเป็นผลกระทบต่อเสถียรภาพความมั่นคงทางสังคมและเป็นอันตรายต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน และนับวันจะมีความร้ายแรงมากขึ้น และเกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน หรือผลประโยชน์จำนวนมหาศาล หากไม่ได้รับการแก้ไขโดยเร่งด่วนในที่สุดจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์ของประชาชน ทั้งยังส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในระดับภูมิภาค และระหว่างประเทศอีกด้วย ดังนั้น หากเหตุอันทำให้จำเลยไม่อาจฟังการพิจารณาและสืบพยานเกิดเพราะจำเลยสมัครใจไม่มา หรือเป็นเพราะจำเลยขาดวาง หรือจงใจประวิงคดี การพิจารณาคดีจะสามารถดำเนินต่อไปได้

นอกจากนี้ในการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย มีบางกรณีที่จำเลยไม่ได้เผชิญหน้ากับพยาน เช่น การพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว หรือการพิจารณาคดีทางจอภาพโดยอาศัยเทคโนโลยีที่ทันสมัยก็ไม่ต่างกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยแต่กฎหมายก็ถือเสมือนว่าเป็นการพิจารณาต่อหน้าจำเลย เช่น การสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 172 ตรี การสืบพยานเด็กในชั้นศาล การสืบพยานเด็กที่เป็นผู้เสียหายหรือพยานอายุไม่เกินสิบแปดปี ขณะเบิกความในคดีอาญาในชั้นศาลกรณีที่พยานบุคคลนั้นเป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ศาลมีหน้าที่ต้องทำให้พยานเด็กอยู่ในที่ที่เหมาะสมโดยแยกห้องจากห้องพิจารณาคดีเพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากับจำเลยและถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณา ก่อนที่จะลงมือสืบพยานกรณีอาจต้องด้วยมาตรา 172 ตรี วรรคสาม ซึ่งได้กำหนดเป็นพิเศษเพื่อเป็นการคุ้มครองเด็กไม่ต้องตอบคำถามซ้ำซ้อนหลายครั้ง ถ้าศาลเห็นเองหรือพยานเด็กหรือ คู่ความฝ่ายใดร้องขอก็ให้ศาลจัดให้มีการเปิดสื่อภาพและเสียงทำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กนั้นที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตาม มาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมาตรา 171 วรรคสอง มาเปิดต่อหน้าคู่ความและให้ถือเสมือนว่าสื่อ่นั้นเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยาน

แต่ถ้าไม่ต้องด้วยกรณีตามมาตรา 172 ตรี วรรคสาม วิธีการสืบพยานก็ต้องมาพิจารณาตามมาตรา 172 ตรีวรรคหนึ่ง และวรรคสอง กล่าวคือในการถามพยานเด็กศาลอาจให้ถามพยานด้วยวิธีใด อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ตามมาตรา 172 ตรี (1) หรือ (2) และกรณีที่ไม่ได้ตัวเด็กมาเบิกความตามมาตรา 172 ตรี วรรคสี่ บัญญัติให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงที่ได้บันทึกไว้ชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาของศาลและให้ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้ แม้เทบบันทึกภาพและเสียงทำให้การของพยานเด็กดังกล่าวจะเป็นพยานบอกเล่าเพราะไม่ได้ตัวเด็กมาก็ตามแต่การที่พยานเด็กให้การต่อหน้าไม่ว่าจะพนักงานอัยการ นักจิตวิทยา หรือนักสังคม

สงเคราะห์ หรือบุคคลที่เค็กร้องขอ หรือพนักงานสอบสวน ย่อมเป็นพยานบอกเล่าที่มีน้ำหนักค่อนข้างมากและมีคุณค่าเชิงพิสูจน์ กฎหมายจึงบัญญัติให้รับฟังได้เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาของศาล เป็นการยกเว้นให้รับฟังพยานบอกเล่าได้ตาม มาตรา 226/3 (2) แต่ให้ศาลรับฟังในฐานะพยานประกอบพยานหลักฐานอื่นในคดีเท่านั้น

อย่างไรก็ดีกรณีที่ให้ศาลสามารถรับฟังเทปบันทึกเสมือนเป็นคำเบิกความของพยานนั้นได้ตาม มาตรา 172 ตรี วรรคสี่ การไม่ได้ตัวพยานเด็กมาเบิกความดังกล่าวต้องมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งด้วย หากไม่ปรากฏเหตุจำเป็นศาลจะไม่รับฟังสื่อภาพและเสียงเสมือนเป็นคำเบิกความในชั้นพิจารณาศาลได้แต่อย่างใด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4112/2552 ในการรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานในชั้นสอบสวนตาม ป.วิ.อ. มาตรา 133 ทวิ เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาลตาม ป.วิ.อ. มาตรา 172 ตรี วรรคท้าย นั้น ต้องมีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความต่อศาล กรณีที่โจทก์เพ็งอ้างในฎีกาถึงสาเหตุที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความ เพราะเกิดความกลัว โดยไม่ปรากฏในชั้นพิจารณาถึงสาเหตุดังกล่าว จึงถือไม่ได้ว่ามีเหตุจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลจะรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานในชั้นสอบสวนเสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานในชั้นพิจารณาของศาลได้

อย่างไรก็ตาม หลักการพิจารณาในคดีอาญาที่ต้องกระทำโดยเปิดเผยและต่อหน้าจำเลยและเปิดโอกาสให้จำเลยซักค้านพยานที่เบิกความเป็นประจักษ์กับตนเอง เพื่อให้มีโอกาสต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมอันเป็นหลักการพื้นฐานตามหลักการต่อสู้โต้แย้งและหลักความเสมอภาค แต่การสืบพยานที่เป็นเด็กตัวพยานก็ไม่ได้อยู่ในห้องพิจารณาต่อหน้าจำเลย ซึ่งเป็นข้อยกเว้น เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี กฎหมายจึงบัญญัติข้อยกเว้นนี้ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยได้

นอกจากนี้ในคดีล้มละลายก็ยอมรับให้มีการสืบพยานบุคคล โดยระบบประชุมทางจอภาพ (VIDEO CONFERENCE) หรือ การประชุมทางอินเทอร์เน็ต (INTERNET MEETING) ซึ่งการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวถือเสมือนหนึ่งเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาในห้องพิจารณาของศาล จะเห็นได้ว่าการสืบพยานดังกล่าวตาม พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542 มาตรา 19 ยอมให้มีการสืบพยานลับหลังจำเลยได้เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม โดยอธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลางมีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณา แต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยต้องลดน้อยกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

2.3 เมื่อจำเลยไม่มาผู้คดีเท่ากับสละสิทธิการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย

การดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาแก้ข้อกล่าวหา การแจ้งข้อกล่าวหาทำให้ผู้ถูกกล่าวหาได้มีโอกาสได้รับทราบ และมีโอกาสในการแก้ข้อกล่าวหาได้อย่างถูกต้อง ซึ่งเป็นไปตามหลักฟังความทุกฝ่ายอันเป็นหลักประกันที่สำคัญของผู้ถูกกล่าวหา ตามหลักฟังความทุกฝ่ายทำให้ต้องมีการสอบสวนปากคำผู้ต้องหา ก่อนฟ้องตาม ป.วิ.อ.มาตรา 120 บัญญัติว่า “ห้ามมิให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยมิได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน” กล่าวคือ ก่อนที่พนักงานอัยการจะฟ้องคดีต้องมีการสอบปากคำผู้ต้องหาเสียก่อน และในการสอบสวนจะต้องแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบและให้โอกาสผู้ต้องหาให้การแก้ข้อหาได้ถูกต้อง

หลักสำคัญของ ป.วิ.อ. มาตรา 120 อยู่ที่การสอบสวนผู้ต้องหา แม้ว่าผู้ต้องหา มีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ตามกฎหมาย อย่างไรก็ตามหากผู้ต้องหาเต็มใจให้การแล้วก็อาจช่วยป้องกันความผิดพลาดในการสอบสวนได้ นอกจากนี้ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 172 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “การพิจารณาและสืบพยานในศาลต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย” บทบัญญัติดังกล่าว สัมพันธ์กับหลักฟังความทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำว่า “ทำต่อหน้าจำเลย” หมายถึง ในการพิจารณาจำเลยมีสิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี และเป็นสิทธิที่สำคัญในการเป็นหลักประกันเพื่อต่อสู้คดี ได้แก่สิทธิที่จะอยู่ร่วมด้วยในการดำเนินคดี สิทธิที่จะมีทนายความช่วยเหลือในคดี และสิทธิจะให้การแก้ข้อกล่าวหา ซึ่งสิทธิในการอยู่ร่วมในการดำเนินคดีและสิทธิที่จะให้การแก้ข้อกล่าวหา นั้นมีส่วนสัมพันธ์กับหลักฟังความทุกฝ่าย

ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาการพิจารณา และสืบพยานในศาลต้องทำต่อหน้าจำเลย เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสได้ซักถาม ถามค้านรวมทั้งสิทธิในการเผชิญหน้า เพื่อให้จำเลยได้รู้เห็นในการพิจารณาคดีที่มีผลต่ออิสรภาพ และชีวิตของตน และเป็นการให้โอกาสแก่จำเลยได้มีสิทธิในการต่อสู้คดีได้เต็มที่ ซึ่งข้อสำคัญในการพิจารณาและสืบพยานต่อหน้าจำเลยนั้น ก็คือการถามค้านพยานที่เป็นปรปักษ์ โดยในระบบกล่าวหาถือว่าวิธีการค้นหาความจริงจากพยานบุคคลที่ดีที่สุดคือการถามค้าน นอกจากนี้ยังทำให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการรับฟังพยานบุคคลนั้นว่า สุจริตใจ และน่าเชื่อถือหรือไม่เพียงใดโดยสังเกตสภาพแวดล้อมบุคลิกภาพท่วงท่าวาจา การที่กฎหมายบัญญัติให้การพิจารณาและสืบพยานต้องทำต่อหน้าจำเลยก็เพื่อคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้า และถามค้านพยานบุคคล

แต่ถ้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่ได้กระทำความผิดอาญาแล้วหลบหนีไปในชั้นก่อนฟ้องคดีพนักงานอัยการก็ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้เพราะไม่มีตัวจำเลย หรือในระหว่างพิจารณาคดีปรากฏว่าจำเลยไม่อยู่หรือหลบหนีไปศาลก็ต้องจำหน่ายคดี หรือกรณีภายหลังที่ได้ฟ้องคดีต่อศาลแล้วจำเลยหลบหนีไปไม่ว่าจะได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวหรือไม่ก็ตาม ศาลก็ไม่อาจดำเนิน

กระบวนการพิจารณาต่อไปได้โดยที่ไม่มีตัวจำเลย เพราะขัดต่อหลักทั่วไปที่ว่า การพิจารณา และสืบพยานต้องทำต่อหน้าจำเลย การที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยได้กระทำความผิดแล้วหลบหนีไป จึงส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ และส่งผลกระทบต่อความเชื่อถือนในกระบวนการยุติธรรมของประชาชน การที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปจึงถือได้ว่าเป็นการปฏิเสธกระบวนการยุติธรรมและถือได้ว่าเป็นการละเมิดสิทธิในการเผชิญหน้าและถามค้านพยานของจำเลย แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าการพิจารณาและสืบพยานโดยไม่มีตัวจำเลยจะเป็นการกระทบต่อสิทธิในการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีของจำเลยโดยจำเลยไม่มีโอกาสเผชิญหน้าและสิทธิในการถามค้านพยานที่เป็นปฏิปักษ์ก็ตาม แต่จำเลยก็ไม่เสียสิทธิในการที่จะมีทนายที่จะคอยปกป้องรักษาผลประโยชน์ของจำเลยในคดี ซึ่งปกติเมื่อมีการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย จำเลยก็ไม่ได้รู้กฎหมาย ไม่ได้ซักถามพยานอยู่แล้ว การเสียสิทธิเพียงแค่นี้จึงไม่น่าจะเสียหายมากนัก

แม้การนำหลักการสืบพยานลับหลังจำเลยมาใช้จะขัดกับหลักการทั่วไปที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลยก็ตาม ในขณะเดียวกันหากปล่อยให้ผู้กระทำความผิดแล้วหลบหนีไป โดยกระบวนการยุติธรรมไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ผู้กระทำความผิดไม่ถูกลงโทษจะทำให้ประชาชนขาดความเชื่อมั่นและขาดความไว้วางใจต่อกระบวนการยุติธรรม ย่อมเกิดผลเสียมากกว่าผลดี รัฐต้องเสียเวลา เสียงบประมาณ เสียกำลังคนที่ดำเนินการจับกุมและสอบสวนมาแล้วแต่ต้น ก่อนหลบหนีเป็นการลงทุนที่สูญเปล่า ดังนั้น การพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยกรณีหลบหนี จึงมีความจำเป็นเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเป็นที่พึงสุจริตของประชาชน โดยรัฐต้องรับรองให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามรัฐธรรมนูญ และหลักนิติรัฐ หลักนิติธรรม

2.4 หลักกติการะหว่างประเทศก็มีข้อยกเว้นให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้

ตามหลักกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ICCPR (International Covenant on Civil and Political Rights) ที่ประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ต้องปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาด้วย โดยข้อ 14 บัญญัติว่า บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาล และคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำรวมทั้งสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายหากบุคคลนั้น ไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้น

มีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

อย่างไรก็ดีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าบุคคลนั้นมีข้อยกเว้นในกรณีที่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าว กล่าวคือการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยสามารถทำได้ ถ้ามีการแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาให้จำเลยทราบอย่างชัดเจนแล้ว แต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเอง เช่น ไม่ยอมมาศาล หรือ หลบหนีคดีไปเอง เป็นต้น ซึ่งในปี พ.ศ. 2553 คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสากลได้ออก General Comment ฉบับที่ 32 ยืนยันหลักการดังกล่าว โดยการพิจารณาคดีอาญาโดยไม่มีตัวจำเลยอยู่ร่วมด้วยอาจกระทำได้เมื่อได้แจ้งให้จำเลยมาศาลและแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแห่งความผิดที่ถูกกล่าวหาเกี่ยวกับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ทราบอย่างชัดเจนแล้ว แต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเอง จะเห็นได้ว่าการพิจารณาคดีอาญาโดยเปิดเผยและต้องกระทำต่อหน้าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยเป็นหลักกฎหมายสากลที่ให้การรับรอง และคุ้มครองสิทธิดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตามคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติตาม ICCPR ยอมรับให้มีการพิจารณาลับหลังจำเลยได้ในฐานะเป็นข้อยกเว้นแต่ต้องมีหลักประกันสิทธิแก่คู่ความในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ได้แก่ หลักการต่อสู้โต้แย้งของจำเลย และหลักความเสมอภาคระหว่างคู่ความ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.5 การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยเพื่อทำความจริงให้ปรากฏแก่สังคม

การนำหลักการพิจารณาลับหลังจำเลยมาใช้เพื่อให้การพิจารณาคดีดำเนินต่อไปได้ โดยศาลไม่ต้องจำหน่ายคดีเพราะเหตุไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย เป็นการทำความจริงให้ปรากฏชัดเจนว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นกระทำผิดหรือไม่ เพื่อพิสูจน์ให้สาธารณชนหรือประชาชนได้รับรู้ความจริง มิใช่ว่าเมื่อจำเลยหลบหนีแล้วไม่ต้องทำความจริงให้ปรากฏอีกต่อไป ซึ่งการทำความจริงให้ปรากฏอาจมีผลในทางสังคมและการเมืองในภายหน้า เช่น จะได้เกิดความปรองดองสมานฉันท์มีฉันทันสังคมอาจเข้าใจผิดตลอดไป ซึ่งกระบวนการยุติธรรมที่ดีต้องมีความชัดเจนนำไปสู่ความเป็นธรรมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือสิทธิขั้นพื้นฐาน มีบทลงโทษที่เหมาะสม และได้สัดส่วนกับความผิด มีการบังคับใช้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้ประชาชนมีความรู้ และเคารพกฎหมาย ต้องเป็นกระบวนการที่เปิดเผยโปร่งใสและตรวจสอบได้และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวกไม่ชักช้า อันเป็นสาระสำคัญตามหลักนิติธรรม

การพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรมทำให้สังคมสงบสุข หากไม่มีความเป็นธรรม สังคมก็จะอยู่ไม่เป็นสุข ศาลจึงมีบทบาทมากในการพิจารณาคดีอาญาที่ต้องให้สังคมหรือประชาชนยอมรับในการทำหน้าที่พิจารณาคดีของศาล เพราะประชาชนย่อมมองเห็นว่าศาลทำหน้าที่เป็นกลางหรือไม่ อย่างไร เมื่อศาลยึดหลักการพิจารณาคดีตามกฎหมายที่วางไว้ย่อมส่งผลให้ประชาชนยอมรับและเชื่อมั่นในระบบการพิจารณาคดีของศาลจะทำให้สังคมสงบสุขต่อไป การพิจารณาคดีต้องรวดเร็วและเสมอภาค ความรวดเร็วถือเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่ต้องหาคดีซึ่งศาลมีบทบาทมากในการกำกับควบคุมดูแลคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปโดยรวดเร็วไม่ให้คู่ความประวิงคดีให้ล่าช้า การพิจารณาคดีต้องเปิดเผยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ถึงการพิจารณาคดีของศาล ยกเว้นแต่คดีที่ศาลเห็นว่าเป็นความลับ

ดังนั้น การพิจารณาคดีของศาลจึงต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ผลของคดีด้วย

2.6 ไม่ขัดกับหลักสันนิษฐานว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์

หลักการสำคัญในการดำเนินคดีอาญาซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยประการหนึ่งก็คือ ศาลจะต้องสันนิษฐานเอาไว้ก่อนว่าจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) ซึ่งเป็นหลักที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า “บุคคลไม่ต้องรับโทษอาญา เว้นแต่ได้กระทำการอันกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายที่ใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้ในคดีอาญาให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้”

การพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นศาลมีอำนาจค้นหาความจริงไม่ว่าจะเป็นคุณหรือโทษแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และในการรับฟังข้อเท็จจริงศาลรับฟังพยานหลักฐานได้แม้ว่าการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นจะมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากขั้นตอน วิธีการ หรือกรอบเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าศาลให้โอกาสแก่คู่ความในการโต้แย้งพยานหลักฐานนั้นแล้วให้ศาลรับฟังได้เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้นในคดีนั้น อันเป็นหลักการของระบบไต่สวน ซึ่งศาลมีอำนาจในการแสวงหาข้อเท็จจริงได้มาก อย่างไรก็ตามระบบไต่สวนไม่ได้หมายความว่าถึงระบบอะไรก็ได้ที่ศาลจะใช้ตามความต้องการ แต่อำนาจต่าง ๆ ตามระบบไต่สวนต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญและภายใต้หลักการพื้นฐานที่ให้หลักประกันสิทธิแก่คู่ความในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม ได้แก่ หลักการต่อสู้โต้แย้ง หลักความเสมอภาคระหว่างคู่ความ

ดังนั้น ระบบไต่สวนจึงเป็นระบบที่ศาลเป็นผู้มีบทบาทหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและแสวงหาข้อเท็จจริง แต่การดำเนินกระบวนการพิจารณาและการแสวงหาข้อเท็จจริงนั้นต้องเคารพหลักการต่อสู้โต้แย้งและหลักความเสมอภาคระหว่างคู่ความด้วย ในกรณีที่ศาลใช้มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม เมื่อปรากฏข้อเท็จจริงใดในการไต่สวนก็ต้องเปิดโอกาสให้คู่ความโต้แย้ง และการใช้มาตรการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมของศาลนั้นต้องไม่ทำให้คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบ

วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในประเทศไทย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ บัญญัติไว้ชัดว่าให้ใช้ระบบไต่สวน และยังบัญญัติด้วยว่าในการพิจารณาคดีให้ใช้สำนวนคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักนั้นหมายความว่า ป.ป.ช. เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่แสวงหาข้อเท็จจริงจนสมบูรณ์แล้ว ส่วนศาลมีหน้าที่ชี้ขาดพิพากษาคดี หากศาลจะแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมอีกกฎหมายก็ยอมให้ทำได้แต่เป็นข้อยกเว้นเท่านั้น หากศาลจะใช้ข้อยกเว้นด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตามระบบไต่สวนก็ต้องไม่ทำให้ความเสมอภาคระหว่างโจทก์และจำเลยเสียไป เมื่อไต่สวนพยานหลักฐานแล้วฟังไม่ได้ว่าจำเลยกระทำความผิดศาลก็ต้องพิพากษายกฟ้อง เหมือนอย่างเช่นคดีแพ่งในกรณีที่จำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ หรือขาดนัดพิจารณา ไม่ใช่ศาลจะต้องพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีเสมอไป โดยศาลจะพิพากษาให้ชนะคดีต่อเมื่อคดีโจทก์มีมูล และไม่ขัดต่อกฎหมาย

3. ผลทางกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

หลังจากประกาศใช้กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองฉบับใหม่ทำให้เกิดผลกระทบ ดังนี้

3.1 ทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการต่อไปแม้ไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย

ทุกองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องต้องยกคดีที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยหลบหนีมาดำเนินการต่อไปกฎหมายมีผลเมื่อได้ประกาศใช้และพิมพ์ลงในราชกิจจานุเบกษา และจะมีผลย้อนหลังได้ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขสองประการคือ ประการแรกต้องระบุไว้ชัดเจนในกฎหมายนั้นว่าให้มีผลย้อนหลัง ประการที่สองผลบังคับย้อนหลังนั้นต้องไม่แย้งหรือขัดกับรัฐธรรมนูญตามหลักทั่วไปว่า “กฎหมายอาญาไม่มีผลย้อนหลัง” และ “ไม่มีกฎหมายไม่มีการลงโทษ” โทษทางอาญามีใช้กำหนดเฉพาะกฎหมายที่มีชื่อว่า “ประมวลกฎหมายอาญา” เท่านั้น แต่หมายถึงกฎหมายทุกฉบับที่มีโทษทางอาญา

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 18 บัญญัติไว้ว่า ประการ ได้แก่ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน

พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ที่แก้ไขใหม่แตกต่างกับกฎหมายเก่า (กฎหมายใหม่มีบทบัญญัติที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำผิด) กฎหมายที่ใช้บังคับในภายหลังแตกต่างกับกฎหมายที่ใช้บังคับในขณะที่กระทำความผิดจึงต้องใช้กฎหมายใหม่ย้อนหลังไปใช้กับคดีที่เกิดขึ้นก่อนได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 931/2548 (ประชุมใหญ่) “กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีผลบังคับย้อนหลังได้ถ้าเป็นผลดีกับจำเลย แต่การย้อนหลังนั้นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าการย้อนหลังต้องไม่ให้เกิดความยุติธรรมแก่โจทก์ในการดำเนินคดี ซึ่งต้องพิจารณาเป็นกรณี ๆ ไป และการย้อนหลังต้องไม่กระทบต่อประโยชน์สุขของสังคมโดยรวมเพราะประโยชน์สุขโดยรวมของสังคมย่อมอยู่เหนือประโยชน์สุขส่วนตัวของจำเลยในคดีอาญา ดังหลักกฎหมายที่ว่าความปลอดภัยของประชาชนเป็นกฎหมายสูงสุด (Salus populi est suprema lex) หากไม่อยู่ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะไม่เป็นผลย้อนหลังแม้เป็นผลดีกับจำเลยก็ตาม”

ด้วยเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้น เมื่อ พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ออกมาใช้บังคับย่อมใช้ย้อนหลังได้ โดยภายใต้กฎหมายใหม่ที่ให้พิจารณาคดีหลังจำเลยได้ในกรณีที่หลบหนีคดีนั้นมิใช่ผลให้อัยการสูงสุด และ คณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องหยิบยกคดีที่จำเลยหลบหนีมาดำเนินคดี เช่น ต้องดำเนินการยื่นฟ้องหรือยื่นคำร้องขอยกคดีที่ศาลจำหน่ายคดีไปแล้วขึ้นพิจารณาใหม่ เช่น คดีของนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ที่ถูกกล่าวหาและหลบหนีคดีไปอยู่ต่างประเทศเป็นเวลาหลายปี ดังนี้

1) อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ยกคดีของนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ที่หลบหนีไประหว่างพิจารณา โดยเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2561 ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ได้ออกนั่งพิจารณาคดีนายทักษิณ ชินวัตร กรณีแปลงสัมปทานกิจการโทรคมนาคม หลังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจำหน่ายคดีชั่วคราวไว้เกือบ 10 ปี ตามคดีหมายเลขดำที่ อม.9/2551 ศาลมีคำสั่งนัดคู่ความตรวจพยานวันที่ 10 กรกฎาคม 2561 พร้อมออกหมายจับนายทักษิณ ชินวัตร กรณีไม่ปรากฏตัวต่อศาลและไม่มาฟังพิจารณาคดีและให้เจ้าหน้าที่ตำรวจตามที่อยู่ในทะเบียนราษฎร

2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้ยื่นฟ้องนายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เป็นคดีหมายเลขดำที่ อม. 40/2561 กรณีเห็นชอบและยินยอมให้กระทรวงการคลังเข้าเป็นผู้บริหารแผนฟื้นฟูกิจการของบริษัทอุตสาหกรรมปิโตรเคมีคัลป์ไทย จำกัด (TPI)

3) นอกจากคดีนี้แล้วยังมีคดีที่อัยการสูงสุด และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในฐานะโจทก์ ได้ยื่นฟ้องคดีไว้แล้ว และคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติให้ดำเนินการยื่นคำร้องขอยกคดีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวขึ้นพิจารณาใหม่อีก 2 คดี คือ คดีทุจริตการอนุมัติให้กู้เงินแก่รัฐบาลสหภาพพม่าสี่พันล้านบาท คดีหมายเลขดำที่ อม.3/2555 คดีหมายเลขแดงที่ อม.55/2558 และคดีทุจริตโครงการออกสลากพิเศษแบบเลขท้าย 3 ตัว และ 2 ตัว ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล คดีหมายเลขดำที่ อม.1/2551 คดีหมายเลขแดงที่ อม.10/2552

คดีดังกล่าวทั้งหมดล้วนเป็นผลกระทบจากการบัญญัติข้อยกเว้นให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในกรณีที่จำเลยหลบหนีคดี

นอกจากนี้กรณีที่ถูกกล่าวหาต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. โดยคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้หยุดการไต่สวนไว้คณะกรรมการ ป.ป.ช. ก็ต้องหยุดยกคดีขึ้นดำเนินการไต่สวนต่อไป อัยการสูงสุด ศาล และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ต้องมีงานทำเพิ่มขึ้นตามมา

อนึ่ง ในกรณี พ.ร.บ. ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542 ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ต้องปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าวก็ต้องดำเนินการแก้ไขเพื่อให้กรรมการ ป.ป.ช. ดำเนินการไต่สวนและออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาเพื่อใช้เป็นหลักฐานแสดงต่อศาลว่าเคยมีการออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่ยังไม่ได้ตัวมาเพื่อที่จะให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. ยื่นคำฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 27 และกรณีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ซึ่งปัจจุบันก็ได้มีการประกาศใช้บังคับ พ.ร.บ. ว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2561 ไปแล้วเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2561

3.2 กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของจำเลย

ก่อนหน้าการพิจารณาคดีอาญาและสืบพยานในศาล จะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย ตาม ป.วิ.อ. มาตรา 172 การพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยจะให้กระทำได้ในฐานะเป็นข้อยกเว้น หลักการพิจารณาคดีอาญาต้องทำต่อหน้าจำเลยนี้สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติได้ให้การรับรองโดยบัญญัติไว้ในข้อ 14 (d) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ซึ่งเป็นกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2539 การที่กฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองยอมให้มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้นั้นอาจกระทบต่อหลักนิติธรรมในด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และมีผลเป็นการจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล

ข้อสำคัญการบัญญัติกฎหมายต้องมีผลบังคับเป็นการทั่วไปไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 26 ซึ่งประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ รัฐจึงต้องกำหนดให้มีหลักประกันสิทธิในการต่อสู้โต้แย้งของจำเลยตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน นอกจากนี้จะขัดกับหลักความยุติธรรมทางอาญาแล้ว ยังขัดหรือแย้งกับกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน อันจะนำมาซึ่งความขัดแย้งและทำให้ประเทศสูญเสียความน่าเชื่อถือด้วย

ตามหลักนิติธรรม ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยในคดีอาญาต้องมีสิทธิในการต่อสู้คดีได้เต็มที่ ฉะนั้นการบัญญัติกฎหมายให้พิจารณาหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะขัดหลักการต่อสู้โต้แย้งและสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมหรือไม่ก็เป็นเรื่องของนิตินิโยบาย ซึ่งหลักการพิจารณาคดีหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองย่อมกระทบสิทธิในการเผชิญหน้า และซักถามพยานที่เป็นปฏิปักษ์กับตัวจำเลย

แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วการยอมให้พิจารณาคดีหลังจำเลยในกรณีที่ยจำเลยหลบหนีมีผลดีกว่า เมื่อมีสภาพของปัญหาเกิดขึ้นรัฐจึงจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อรับรองการดำเนินการตามกฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์ ระยะเวลาขั้นตอนต่าง ๆ ตามหลักนิติรัฐ และหลักนิติธรรม เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปตามหลักการพิจารณาคดีอาญาคือ เป็นธรรม โดยศาลพิจารณาย่างเป็นกลาง รวดเร็วไม่ให้เกิดความล่าช้าเพียงเพราะจำเลยหลบหนี ทั้งการพิจารณาคดีก็ทำโดยเปิดเผย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าฟังการพิจารณาได้

3.3 ผลกระทบต่ออายุความทางอาญาในกรณีจำเลยหลบหนี

พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 25 บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้เมื่อได้ยื่นฟ้องคดี ต่อศาลแล้ว ให้อายุความสะดุดหยุดลง

ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดีหรือระหว่างการพิจารณาคดี ของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษา ถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ”

ดังนั้น คดีทุจริตปล่อยเงินกู้ของธนาคารกรุงไทยให้กับกลุ่มกฤษตามหานคร คดีทุจริตแปลงค่าสัมปทานกิจการ โทรคมนาคมและดาวเทียมเป็นภาษีสรรพสามิต ที่นายทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี ถูกกล่าวหา และศาลให้จำหน่ายคดีไว้ชั่วคราวเพราะไม่มีตัวจำเลย ซึ่งคดีดังกล่าวเป็นการยื่นฟ้องตาม พ.ร.บ. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

พ.ศ. 2542 ที่เดิมไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีลับหลัง โดยที่ไม่มีตัวจำเลยได้ แต่ปัจจุบัน พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 28 ให้ศาลสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลย หรือพิจารณาลับหลังจำเลย ประกอบกับบทเฉพาะกาลตามมาตรา 69 ให้การดำเนินการใดที่เกิดขึ้นมาโดยสมบูรณ์ตามกฎหมายเก่าไม่ได้รับผลกระทบ แต่ให้พิจารณาต่อไปตามกฎหมายใหม่ที่บังคับใช้ ทำให้คดีดังกล่าวสามารถรื้อฟื้นกลับมาพิจารณาได้ใหม่ ทำให้คดีดังกล่าวไม่ขาดอายุความเพราะอายุความสะดุดหยุดลง

3.4 ผลกระทบต่อสิทธิทางการเมือง

เมื่อศาลพิจารณาแล้วถ้าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกระทำผิดก็อาจถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดไป และไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใด ๆ นอกจากนี้ถ้าถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติหรือทุจริตต่อหน้าที่ให้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำ ความผิด รวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

3.5 ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีมีความผิดอาญาฐานหลบหนีประกัน

พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 32 บัญญัติว่า “ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยซึ่งหลบหนีไปในระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าเป็นการหลบหนีไปในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลย รายงานผลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง”

จะเห็นได้ว่าบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดมาตรการในการติดตามตัวเพิ่มขึ้นมากกว่าปกติตามที่กำหนดไว้ใน ป.วิ.อ. โดยให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องติดตามหรือจับกุมจำเลยที่หลบหนีได้นอกจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ และนายประกัน อันเป็นการเพิ่มผู้ที่จะติดตามจับกุมผู้หลบหนีมากขึ้นเพื่อให้ได้ตัวจำเลยมาสู่กระบวนการพิจารณาของศาล และกำหนดว่าความผิดฐานหลบหนีประกันไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีการสั่งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง หมายความว่า การหลบหนีสัญญาประกันกฎหมายบัญญัติให้เป็นความผิดขึ้นอีกฐานหนึ่ง และไม่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีหรือยุติคดีของจำเลยในคดีเดิม ซึ่งความผิดอาญาฐานหลบหนีประกันไม่มีบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาก่อน ความผิดนี้จึงบังคับใช้ย้อนหลังไม่ได้ต้องเริ่มใช้แก่คดีที่ฟ้องใหม่เท่านั้น และความผิดฐาน

หลบหนีประกันนี้ แม้คดีที่พิจารณาลับหลังจำเลยจะมีผลอย่างไรผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยก็ต้องมีความผิดอยู่ดี

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลจะดำเนินการพิจารณาคดีไม่ได้ หากไม่มีตัวจำเลย ดังนั้นเมื่อจำเลยหลบหนีศาลไม่อาจดำเนินคดีต่อไปได้ต้องจำหน่ายคดี วิธีการที่จะได้ตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีประกันนั้น ป.วิ.อ. มาตรา 78 (4) บัญญัติให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีการปล่อยชั่วคราวได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ ในขณะที่เดียวกันหากเป็นผู้ประกันที่ได้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีสามารถติดตามตัวผู้ที่หลบหนีและจับเองได้ หรือขอให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีได้ ตามที่กำหนดไว้ใน ป.วิ.อ.มาตรา 117 หมายความว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีจะต้องถูกผู้ประกันหรือพนักงานสอบสวนจับเพื่อส่งพนักงานสอบสวนหรือศาลที่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวนั้น นอกจากนี้ยังมีมาตรการทางกฎหมายที่เปิดโอกาสให้ประชาชนแจ้งเบาะแสที่อยู่ของผู้ต้องหาหรือจำเลยที่หลบหนีเพื่อให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจทราบและจับกุม ซึ่งจะได้เงินสินบนนำจับ ส่วนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจผู้จับจะได้เงินรางวัลตามที่กำหนดไว้ตามพ.ร.บ. มาตรการในการกำกับและติดตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยชั่วคราวโดยศาล พ.ศ. 2560 มาตรา 7 และ มาตรา 8 ดังนี้

มาตรา 7 บัญญัติว่า “เมื่อมีการจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลซึ่งหลบหนีและได้ส่งตัวต่อศาลแล้ว ให้ผู้แจ้งความนำจับมีสิทธิได้รับเงินสินบน และเจ้าหน้าที่ผู้จับมีสิทธิได้รับเงินรางวัล”

มาตรา 8 บัญญัติว่า “การขอรับเงินสินบนหรือเงินรางวัลตามมาตรา 7 ให้ผู้แจ้งความนำจับหรือเจ้าหน้าที่ผู้จับยื่นคำร้องต่อศาลชั้นต้นที่ได้ออกหมายปล่อยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ส่งตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยต่อศาล โดยผู้ร้องต้องแสดงพยานหลักฐานที่น่าเชื่อว่าเป็นผู้มีสิทธิได้รับเงินดังกล่าว และหากศาล พิจารณาเห็นว่าคำร้องนั้นฟังได้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งจ่ายเงินสินบนแก่ผู้แจ้งความนำจับหรือเงินรางวัลแก่เจ้าหน้าที่ผู้จับตามที่เห็นสมควร โดยคำนึงถึงความยากง่ายในการติดตามจับกุมผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นเป็นสำคัญ

ถ้ามีผู้แจ้งความนำจับหรือเจ้าหน้าที่ผู้จับหลายราย ให้ศาลสั่งแบ่งจ่ายเงินสินบนหรือเงินรางวัล แก่ผู้มีสิทธิได้รับเท่ากันทุกราย

ผู้ที่มีสิทธิได้รับเงินในลักษณะอย่างเดียวกันตามกฎหมายอื่นแล้ว ไม่มีสิทธิได้รับเงินสินบน หรือเงินรางวัลตามพระราชบัญญัตินี้ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

หลักเกณฑ์และอัตราในการจ่ายเงินสินบนและเงินรางวัลตามมาตรา นี้ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ ก.บ.ศ. กำหนด โดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง และประกาศในราชกิจจานุเบกษา

คำสั่งของศาลตามมาตรา นี้ให้เป็นที่สุด”

ในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกรณีที่เกี่ยวข้องหรือจับกุมจำเลย รายงานผลให้ศาลทราบ แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่าบทบัญญัติของกฎหมายจะให้อำนาจศาลในการออกหมายหรือทำคำสั่งใด ๆ เพื่อให้หน่วยงานที่ทำหน้าที่ดำเนินการตามหมายของศาล ได้แก่ ตำรวจ และพนักงานฝ่ายปกครองจับจำเลยเพื่อนำตัวมาพิจารณาคดีหรือบังคับโทษภายหลังมีคำพิพากษาแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ไม่สามารถจับจำเลยได้เนื่องจากไม่มีหน่วยงานกลางในการทำหน้าที่ดำเนินการตามหมายหรือตามคำสั่งของศาลโดยตรง

3.6 จำเลยที่หลบหนีอาจขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่

พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 มาตรา 29 บัญญัติว่า “ในคดีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 28 และมีคำพิพากษาว่า จำเลยกระทำความผิด ถ้าภายหลังจำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จำเลยจะมาแสดงตนต่อศาลและยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้หรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ต้องยื่นเสียภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และให้ศาลมีอำนาจสั่งหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด

ในกรณีที่ศาลสั่งหรือฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ให้ดำเนินการตามมาตรา 11 แต่ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาต้องไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน

การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไม่มีผลให้การไต่สวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้วต้องเสียไป

การดำเนินการในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา”

ตามบทบัญญัติดังกล่าว ทำให้ศาลฎีกาต้องออกข้อกำหนดให้สอดคล้องกับ พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 โดยแก้ไขข้อกำหนดใหม่ซึ่งกำหนดโดยประธานศาลฎีกา เช่น ข้อกำหนดรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ ตามมาตรา 29 วรรคท้ายจะต้องมีหลักเกณฑ์ วิธีการอย่างไร อันเป็นรายละเอียดที่ต้องกำหนดให้ปฏิบัติ

สรุป การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมีทั้งกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายวิธีพิจารณาในคดีพิเศษ เพื่อความเป็นธรรม สะดวก รวดเร็ว แต่ต้องมีหลักประกันในการ

คุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ของจำเลยไม่น้อยกว่าการพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย การพิจารณาคดีลับหลัง
จำเลยย่อมมีผลทางกฎหมายอื่น ๆ ที่ตามมาและมีกระทบทางด้านต่าง ๆ ซึ่งต้องปรับปรุงแก้ไข
ให้เหมาะสมต่อไป

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

การจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองขึ้นในศาลฎีกา เพื่อดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้น เนื่องจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม 2540 มีเจตนารมณ์ในการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน โดยสามารถบังคับใช้กฎหมายได้ครอบคลุมแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งหมดและยังรวมถึงผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง บัญญัติไว้ในหมวด 10 ว่าด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ส่วนที่ 4 การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และได้กำหนดให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา ทำหน้าที่พิพากษาคดีสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ มีวิธีพิจารณาคดีเป็นพิเศษแยกจากศาลยุติธรรมทำให้คดีมีความรวดเร็ว

การดำเนินคดีอาญาใช้วิธีพิจารณาในระบบไต่สวน องค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโส ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคน โดยวิธีลงคะแนนลับ และให้เลือกเป็นรายคดี โดยมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้

(1) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง เฉพาะตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดิน ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจ ปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย

(2) คดีที่คณะผู้ไต่สวนอิสระเห็นว่ากรรมการ ป.ป.ช. มีพฤติการณ์ร่ำรวยผิดปกติ ทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่ หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมาย

(3) คดีที่มีมูลแห่งคดีเป็นการกล่าวหาบุคคลอื่นซึ่งมิใช่บุคคลตาม (1) และ (2) เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนในการกระทำความผิดทางอาญาตาม (1) หรือ (2) รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตาม (1) หรือ (2) เพื่อจงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิง การกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่

(4) คดีที่บุคคลตาม (1) หรือกรรมการ ป.ป.ช. หรือเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการ ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามมาตรา 57 วรรคสอง จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สิน และหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จหรือปกปิด ข้อเท็จจริง ที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สิน หรือหนี้สิน

การไต่สวนให้ศาลยึดสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. เป็นหลักในการ พิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร ผู้เสียหาย ไม่สามารถฟ้องร้องคดีได้เองต้องร้องต่อคณะกรรมการ ป.ป.ช. ให้ไต่สวน และสรุปสำนวนพร้อม ความเห็นเสนอต่ออัยการสูงสุดให้ยื่นฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง ทางการเมือง

การไต่สวนเริ่มตั้งแต่ชั้นคณะกรรมการ ป.ป.ช. ที่เรียกว่าการไต่สวนข้อเท็จจริงจนถึง ชั้นศาล ที่เรียกว่าการไต่สวนพยานหลักฐาน ในการดำเนินการไต่สวนข้อเท็จจริงให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ และกำหนดระยะเวลาตามสมควรที่ผู้ถูกกล่าวหา จะ มาชี้แจงข้อกล่าวหา และแสดงพยานหลักฐานหรือนำพยานบุคคลมาให้ปากคำประกอบคำชี้แจง หลังจากสรุปสำนวนส่งฟ้องต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองแล้ว การพิจารณาคดีจะเป็นไปตามกระบวนการพิจารณาของศาล โดยองค์คณะผู้พิพากษาจะตรวจสอบ พยานหลักฐาน พยานวัตถุ และไต่สวนพยานบุคคล เมื่อไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น ศาลจะนัด ฟังคำพิพากษาหากจำเลยไม่มาฟังคำพิพากษาศาลจะอ่านคำพิพากษาลับหลังจำเลยก็ได้ และให้ถือว่า จำเลยได้ฟังคำพิพากษานั้นแล้ว คำพิพากษาของศาลให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา

การบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งในคดีเป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาล ฎีกา กล่าวคือการบังคับคดีอาญาให้เป็นไปตาม ป.วิ.อ. การบังคับคดีแพ่งให้เป็นไปตาม ประมวล กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อมีคำพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลฎีกาก็ต้องดำเนินให้มีการบังคับ ตามคำพิพากษา

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นศาลพิเศษโดยเฉพาะที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ด้วยเจตนาที่มุ่งต้องการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันอย่างจริงจังและเห็นผลเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน เพื่อให้เกิดผลในการป้องปรามและมีวิธีปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงได้มีการกำหนดวิธีพิจารณาพิพากษาคดีให้แตกต่างจากศาลยุติธรรมทั่วไป โดยมีขั้นตอนการพิจารณาคดีที่เป็นไปโดยเปิดเผย รวดเร็ว ด้วยการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐถือเป็นเรื่องสำคัญต่อการปฏิรูปการเมืองของประเทศไทย จำเป็นต้องหยุดยั้งการทุจริตและประพฤติมิชอบต่ออำนาจหน้าที่ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

จากการศึกษาวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทย ได้นำระบบการตรวจสอบผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศฝรั่งเศสมาเป็นต้นแบบ ในการจัดตั้งแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา เดิม พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 และข้อกำหนดของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 เป็นกฎหมายสำหรับใช้ในการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ที่ใช้ระบบได้ส่วนเป็นระบบค้นคว้าหาความจริงตามระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law System) เป็นเรื่องของศาลกับจำเลย โจทก์ และทนายความจำเลยมีหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการค้นหาความจริง โดยศาลเป็นผู้ที่มีบทบาทในการแสวงหาความจริงให้ได้มากที่สุดมีอำนาจลงไปสืบถึงพยานหลักฐานต่าง ๆ เมื่อได้ความจริงอย่างไรก็พิพากษาตามนั้น ซึ่งอาจพิพากษายกฟ้องหรือลงโทษแต่ไม่มีกรยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลยไม่เคร่งครัดถูกต้องในการรับฟังพยานหลักฐานมากนัก

ศาลมีอำนาจเต็มที่ในอันที่จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งปวงแม้จะฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไปบ้าง ซึ่งตรงกันข้ามกับระบบกล่าวหาที่เน้นเรื่องบทบาทและสิทธิของกลุ่มความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญ กลุ่มความมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินกระบวนการพิจารณาทั้งในแง่ข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และกระบวนการพิจารณาในระบบนี้จะมีลักษณะเป็นกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผยและมีการดำเนินการโต้แย้งต่อสู้ซึ่งกัน และกันตรงข้ามกับกระบวนการพิจารณาในระบบได้ส่วนจะเน้นเรื่องบทบาทของศาลในการควบคุมกระบวนการพิจารณาเป็นสำคัญโดยศาลไม่ถูกจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริงที่คู่ความเสนอต่อศาล ศาลเป็นผู้กำหนดทิศทางการดำเนินกระบวนการพิจารณา และสามารถที่จะยกประเด็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยขึ้นพิจารณาเองได้ ศาลมีบทบาทในการตรวจสอบความจริงและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานทั้งหมดอย่างละเอียดทุกแง่มุมทำให้เกิดความยุติธรรมตามกฎหมายสอดคล้องกับความยุติธรรมตามความจริง

ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองซึ่งส่วนใหญ่มักเป็นผู้มีอิทธิพลในบ้านเมืองหากจะใช้หลักการพิจารณาคดีอาญาโดยทั่วไปจะไม่เป็นผล เมื่อผู้นั้นถูกดำเนินคดีแล้วมักจะหลบหนีรอให้คดีขาดอายุความ เพื่อขจัดข้อขัดข้องในการดำเนินคดีกับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่กระทำความผิดแล้วหลบหนีไม่ยอมเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 จึงได้มีการนำหลักการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยมาใช้ในการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ถึงแม้ว่าหลักการดังกล่าวจะกระทบกระเทือนต่อสิทธิของจำเลยในการที่จะอยู่ร่วมด้วยในการพิจารณา สิทธิในการเผชิญหน้ากับพยาน และสิทธิในการถามค้านพยาน อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นหลักประกันสิทธิของจำเลยที่กฎหมายรับรองตามหลักฟังความทุกฝ่าย แต่อย่างไรก็ดีการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองนั้นต้องผ่านกระบวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. และในการพิจารณาคดีให้ศาลยึดสำนวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.เป็นหลัก โดยในต่างประเทศก็มีข้อยกเว้นสำหรับผู้ที่หลบหนีให้สามารถดำเนินการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้เหมือนกัน ได้แก่ ประเทศฝรั่งเศสซึ่งโดยทั่วไปการพิจารณาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย ก็มีบทบัญญัติที่ยินยอมให้มีการพิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่จำเลยหลบหนี โดยถือว่าจำเลยสละสิทธิในการเผชิญหน้าและถามค้านพยาน

แต่อย่างไรก็ตามประเทศฝรั่งเศสยังคงหลักการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามแนวคิดว่าคุณคนจะถูกลงโทษโดยที่ไม่รู้ว่าถูกฟ้องหรือถูกดำเนินคดีและไม่มีโอกาสต่อสู้คดีไม่ได้ กฎหมายของประเทศฝรั่งเศสจึงให้สิทธิจำเลยที่หลบหนีสามารถตั้งทนายให้ดำเนินการต่อสู้คดีแทนตนได้ และยอมให้จำเลยที่หลบหนีร้องขอพิจารณาคดีใหม่ได้ภายในอายุความ และแม้แต่ประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นประเทศที่ค่อนข้างเคร่งครัดในเรื่องสิทธิมนุษยชนมาก และให้ความสำคัญในการพิจารณาคดีอาญาต้องกระทำต่อหน้าจำเลย แต่ก็ยอมให้มีข้อยกเว้นให้พิจารณาคดีอาญาลับหลังจำเลยได้หากจำเลยหลบหนีถือว่าสละสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้า หรือกรณีจำเลยขัดขวางการพิจารณาคดีทำให้ไม่สามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ ศาลก็ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้

ดังนั้น เมื่อคำนึงถึงผลดีผลเสียแล้วการยอมให้พิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่หลบหนีจึงมีผลดีมีมากกว่า และมีสภาพของปัญหาเกิดขึ้นรัฐจึงจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อรองรับการดำเนินการตามกฎหมายโดยกำหนดหลักเกณฑ์ระยะเวลาขั้นตอนต่าง ๆ ตามหลักนิติรัฐ โดยได้มีการแก้ไขวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 ซึ่งก็ได้มีการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวมาแล้ว

โดยขอมให้มีการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยได้ในกรณีที่มีจำเลยหลบหนี และมีบทบัญญัติให้ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยที่หลบหนีระหว่างการปล่อยชั่วคราวถือว่าเป็นความผิดมิโทษทางอาญา

อย่างไรก็ตามจากการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติดังกล่าวทำให้มีผลทางกฎหมายอื่น ๆ ตามมาและมีผลกระทบเกิดขึ้น ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจึงต้องมีการแก้ไขข้อกำหนดที่ประธานศาลฎีกาจะออกมาอีกชั้นหนึ่ง

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามกฎหมายของประเทศไทยและต่างประเทศแล้ว เพื่อให้การพิจารณาคดีลับหลังจำเลยในคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำได้ถูกต้องและเป็นธรรม ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขดังนี้

1. แก้ไขข้อกำหนดประธานศาลฎีกาโดยบัญญัติข้อกำหนดรองรับ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2560 เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่ของจำเลยกรณีหลบหนี และเงื่อนไขการยื่นคำร้องขอพิจารณาคดีใหม่ นอกจากนี้ยังต้องแก้ไขระเบียบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเกี่ยวกับการอุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาด้วย

2. การบังคับใช้กฎหมายต้องฝึกอบรมผู้พิพากษาให้มีความรู้และความชำนาญในการไต่สวน โดยตรง เนื่องจากในกรณีที่จำเลยหลบหนีและไม่มีทนายความคอยช่วยเหลือศาลจะต้องมีบทบาทในการช่วยซักถามข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเส้นทางไปสู่ความจริง โดยในการปฏิบัติงานของศาลส่วนใหญ่เป็นระบบกล่าวหาซึ่งศาลทำหน้าที่นั่งฟังการสืบพยานหลักฐานของโจทก์และจำเลยทั้งสองฝ่าย แล้วเห็นว่าพยานฝ่ายใดมีน้ำหนักดีกว่าก็พิพากษาให้ชนะคดี แต่ในระบบไต่สวนศาลมีภาระการค้นหาความจริง โดยโจทก์และจำเลยต้องพยายามเสนอข้อเท็จจริงต่อศาลรวมทั้งศาลซักถามพยานเองหรือหาพยานหลักฐานมาไต่สวนเพิ่มเติม ข้อเท็จจริงต่าง ๆ เมื่อมารวมกันในสำนวนศาลต้องแยกความเท็จออกจากความจริงให้ได้ว่าความจริงเป็นอย่างไร แล้วพิพากษาคดีไปตามนั้น ดังนั้น ในกรณีที่จำเลยหลบหนีคดีและไม่มีทนายความมาดำเนินการแทนในการพิจารณาคดีลับหลังจำเลยศาลจึงมีบทบาทมากในการค้นหาความจริง และอำนวยความสะดวกธรรมอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม ซึ่งทางปฏิบัติศาลคงทำหน้าที่เช่นนี้ได้ไม่สมบูรณ์ เพราะเมื่อผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนี คณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้แต่ไต่สวนพยานฝ่ายผู้กล่าวหาฝ่ายเดียวหลังจากออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วไม่ได้ตัวมาก็ได้แต่ส่งสำนวนให้อัยการสูงสุดฟ้องต่อศาล ในชั้นศาลก็เช่นกันเมื่อฟ้องไม่มีตัวผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลย ตาม พ.ร.บ.ว่าด้วยวิธี

พิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560 มาตรา 26 ศาลก็ประทับฟ้องไว้เมื่อ
จำเลยหลบหนีก็ไม่ได้ตั้งทนายความต่อสู้คดี ไม่ได้ยื่นบัญชีพยาน ไม่ได้ตรวจพยานหลักฐาน แม้จะ
ถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธก็ตาม และกฎหมายก็ไม่ได้บัญญัติให้ศาลซักถามพยานให้แทน ดังเช่น
กรณีที่ต้องหาไม่มีทนายความเมื่อมีการสืบพยานไว้ก่อนล่วงหน้า ตาม ป.วิ.อ.มาตรา 237 ทวิ

นอกจากนี้ศาลก็ไม่อาจรู้ได้ว่าจำเลยจะต่อสู้คดีอย่างไร มีพยานหลักฐานใดมา
หักล้าง แม้ศาลจะมีอำนาจซักถามพยานที่มาได้ส่วนศาลก็คงจะไม่ว่าจะถามคำถามอะไร ผลสุดท้ายศาล
ก็ต้องฟังพยานโจทก์ที่มาได้ส่วนฝ่ายเดียว

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กันยรัตน์ รูปสมศรี. (2554). การทบทวนคำพิพากษาในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- กานดา สิริฤทธิภักดี. (2538). การนำระบบอิมพีทเมนต์มาใช้ในประเทศไทย.(วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณิต ฒ นคร . (2549). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. (พิมพ์ครั้งที่ 7) กรุงเทพมหานคร:วิญญูชน.
- จันทจิรา เอี่ยมมยุรา, ปิยะบุตร แสงกนกกุล,ธีระ สุธีวรางกูร และกริช ภูญิยามา. (2556). การพัฒนาระบบการจัดการคดีการเมืองในศาลยุติธรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยระพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ชัยรัตน์ อร่ามทอง.(2553). ปัญหาในวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. (การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์. (2559). ลักษณะพิเศษบางประการของระบบศาลสหรัฐอเมริกา.(ออนไลน์). สืบค้นเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561. จาก WWW.institute.go.th.
- ชนศักดิ์ วรรณสุข.(2544). การถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสมาชิกและประชาชน. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง, กรุงเทพฯ:
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2540). ระบบการพิจารณาคดีความผิดทางอาญาของนักการเมืองระดับสูงในประเทศฝรั่งเศส. (รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปี ศาสตราจารย์ ดร.ประยูร กาญจนกุล คณะนิติศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย). กรุงเทพฯ.
- นันทวัฒน์ บรมานันท์. (2560). ความรับผิดชอบทางอาญาของประธานาธิบดีฝรั่งเศส. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 เมษายน 2561. From http://www.unhcr.ch/html/menu3/b/a_ccpr.htmwww.digi.library.tu.ac.th
- นิยม รัฐอมฤต. (2549). กระบวนการไต่สวนและการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งในระดับสูง: ในอำนาจหน้าที่ของ ป.ป.ช. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.

- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2560). *หลักกฎหมายมหาชน หลักนิติธรรม/นิติรัฐ ในฐานะ "เกณฑ์" จำกัดอำนาจรัฐ*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2538). *กฎหมายมหาชนเล่มที่ 3*. กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2545). *ที่มาของกฎหมายและความชอบของกฎหมายในกลุ่มมือการศึกษาวิชากฎหมายปกครอง*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2546). *ภาพรวมของรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540*. นนทบุรี, สถาบันพระปกเกล้า.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2540). “ระบบการตรวจสอบทุจริตของผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง (Impeachment)”. *วารสารกฎหมาย*, 17(3). หน้า 104.
- บุญชัย ภัทรพัฒน์. (2549). *การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2548). *การไต่สวนหาความจริงของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง: แนวทางปัญหาสู่ความเป็นระบบไต่สวนเต็มรูปแบบ*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.
- ประพันธ์ ทรัพย์แสง. (2555). *แนวคิดพื้นฐานและกระบวนการดำเนินคดีทางอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. ใน *ประมวลสาระวิชากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและพยานชั้นสูง* (หน่วยที่ 15). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, นนทบุรี.
- ประยูร กาญจนกุล. (2523). *กฎหมายปกครองเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประยูร กาญจนกุล. (2523). *คำบรรยายกฎหมายปกครอง*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ ปิวาวัฒนพานิช. (2555). *บทบาทของฝ่ายตุลาการในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต: การศึกษาเปรียบเทียบกับต่างประเทศกรณีศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*.
- ปิยบุตร แสงกนกกุล. (2550). “การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐที่ 5 ของฝรั่งเศสเพื่อการปฏิรูปสถาบันการเมือง”. *วารสารนิติศาสตร์*, 4(36): หน้า 744-745.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2538). “การพิจารณาคดีอาญาโดยลูกขุนตามกฎหมายอเมริกัน”. *ศาลพาห*, 42(2): หน้า 109.
- พรเพชร วิชิตชลชัย. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*, (พิมพ์ครั้งที่ 3), กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
- โกคิน พลกุล. (ม.ป.ป.). ใน *เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาการหลักกฎหมายมหาชน*, กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- โกคิน พลกุล. (ม.ป.ป.). *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น*, (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิติธรรม.
มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2559). *ระบบศาลประเทศสหรัฐอเมริกา American Court System*. สืบค้น
เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2561. เข้าถึงได้จาก: <http://e-book.ram.edu/e-book/1/LW454-6.pdf>.
- มองติสกีเออ. (2528). *เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย, แปลโดยวิภาวรรณ คูยานนท์*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มานิตย์ จุมปา และพรสันต์ เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2552). *รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำอธิบายเรียง
มาตราพร้อมคำพิพากษาศาลฎีกา*. กรุงเทพฯ: เดือนตุลาคม.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, 2550 และ 2560
ลาวัลย์ หอนพรัตน์. (2555). ใน *ประมวลสาระวิชากฎหมายอาญาและอาญาวิทยาชั้นสูง
หน่วยที่ 4*, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2016). *ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญกับศาลรัฐธรรมนูญ*.
(รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปี ศาสตราจารย์ สัญญา
ธรรมศักดิ์).
- วัธ ดิงสมิตร. (2551). “การดำเนินคดีแก่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองกับปัญหาการขัดต่อหลัก
ความเสมอภาค และพันธกรณีระหว่างประเทศ”. *สุลพาท*, 55(1), (มกราคม-เมษายน
2551): 148-188.
- วิทยากร เชียงกูร. (2549). *แนวทางการปราบคอร์รัปชันอย่างได้ผล: เปรียบเทียบไทยกับประเทศอื่น*.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิษณุ เครืองาม. (2530). *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*. กรุงเทพฯ: แสงสุทธิการพิมพ์.
- วิสาร พันธนะ. (2521). *วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา*. *สุลพาท*, 25(5), หน้า 39 - 40.
- สัญญา ธรรมศักดิ์. *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร:
สำนักฝึกอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, หน้า 1.
- สุธิชา ม่วงผล. (2552). *ศาลชั้นต้นกับการตรวจสอบความจริงในคดีอาญา*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
นิติศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (2545). *คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*.
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.
- สุรินทร์ ฤกษ์พงษ์. (2534). “หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” ใน *เอกสารการสอนชุดวิชา
กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพยานหลักฐานสำหรับรัฐศาสตร์ หน่วยที่ 1-5*.
นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- อัปษร หิรัญบุรณะ. (2546). *ผลกระทบในการนำระบบไต่สวนมาใช้กับการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม
- อุทัย อาทีเวช. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.
- Andre VITU and Roger MERLE. (2004). *TRAITE DE DROIT CRIMINEL. TOME II*
 Procedure penaie (PARIS).
- Christopher E.smith. (2003). *Criminal procedure*. THOMSON WADSWORTH.
- Dmitri Georges Lavroff. (1999). *Le droit constitutinnel de la Ve Republique*, Dalloz. Page.640-654.
 Doris Jonas Freed. *Aspect of French Criminal Procedure*. Retirved 2018, May 21.
 From Available: [http://digitalcommons.law.Isu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2506
 &context=lalrev](http://digitalcommons.law.Isu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2506&context=lalrev)
- Dadomo, Catherine Elliott and Farran Susan. (1996). *The French Legal system* (2 nd ed.).
 London: Sweet & Maxwell.
- Jay Feinman. *Law 101: Everything you need to know about American Law*. 4th Edition. London:
 Oxford University Press.
- John N. Ferdico. (2005). *Criminal procedure for the criminal justice professional*.
 THOMSON LEARNING WADSWORTH.
- Lawrence J. Culligan. *Corpus juris secundum* (volume 23). St. Paul Minn west.
- Lafave, Wayne R. Isracl, Jerold H. and King Nancy J. (2001). *Criminal Procedure*. St. Paul
 Minn: West Group.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัย

สืบช่วยธรรมมาภิบาล

ภาคผนวก ก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมสารีราช

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540
(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง)

ส่วนที่ 4

การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา 308 ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร้ายยศผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่นให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา บทบัญญัติวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลดังกล่าวหรือบุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย

มาตรา 309 ผู้เสียหายจากการกระทำตามมาตรา 308 มีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเพื่อให้ดำเนินการตามมาตรา 301(2) ได้ตามกฎหมาย ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 305 วรรคหนึ่ง วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 310 ในการพิจารณาคดี ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 265 มาใช้บังคับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 311 การพิพากษาคดีให้ถือเสียงข้างมาก โดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะทุกคน ต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ

ความเห็นในการวินิจฉัยคดีอย่างน้อยต้องประกอบด้วย

- (1) ชื่อผู้ถูกกล่าวหา
- (2) เรื่องที่ถูกกล่าวหา
- (3) ข้อกล่าวหาและสรุปข้อเท็จจริงที่ได้จากการพิจารณา
- (4) เหตุผลในการวินิจฉัยทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- (5) บทบัญญัติของกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง

(6) คำวินิจฉัยคดี รวมทั้งการดำเนินการเกี่ยวกับทรัพย์สินที่เกี่ยวข้อง ถ้ามีคำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เปิดเผยและเป็นที่สุด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550
(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง)

ส่วนที่ 3

ศาลยุติธรรม

มาตรา 218 ศาลยุติธรรมมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญนี้หรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่ในอำนาจของศาลอื่น

มาตรา 219 วรรคสี่

ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาหรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกาจำนวนเก้าคน ซึ่งได้รับเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาโดยวิธีลงคะแนนลับ และให้เลือกเป็นรายคดี

อำนาจหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ และในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

หมวด 12
การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ
ส่วนที่ 1
การตรวจสอบทรัพย์สิน

มาตรา 262 ในกรณีที่มีการยื่นบัญชีเพราะเหตุที่ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดพ้นจากตำแหน่งหรือตาย ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติทำการตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งนั้น แล้วจัดทำรายงานผลการตรวจสอบรายงานดังกล่าวให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ดำรงตำแหน่งตามวรรคหนึ่งผู้ใดมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ ให้ประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติส่งเอกสารทั้งหมดที่มีอยู่พร้อมทั้งรายงานผลการตรวจสอบไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ทรัพย์สินที่เพิ่มขึ้นผิดปกตินั้นตกเป็นของแผ่นดินต่อไป และให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคห้ามาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 263 ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอเรื่องให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัยต่อไป

ถ้าศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งในวันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัย โดยให้นำบทบัญญัติมาตรา 92 มาใช้บังคับโดยอนุโลมและผู้นั้นต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือดำรงตำแหน่งใดในพรรคการเมืองเป็นเวลาห้าปีนับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองวินิจฉัยด้วย

มาตรา 264 บทบัญญัติมาตรา 259 มาตรา 260 มาตรา 261 วรรคสองและมาตรา 263 วรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ตามที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติกำหนดโดยอนุโลม

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติอาจเปิดเผยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบที่มีการยื่นไว้แก่ผู้มีส่วนได้เสียได้ ถ้าเป็นประโยชน์

ในการดำเนินคดีหรือการวินิจฉัยการกระทำความผิด ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ส่วนที่ 4

การดำเนินคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา 275 ในกรณีที่นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการเมืองอื่น ถูกกล่าวหาว่าร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีอำนาจพิจารณาพิพากษา

บทบัญญัติวรรคหนึ่งให้ใช้บังคับกับกรณีที่บุคคลดังกล่าวหรือบุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน รวมทั้งผู้ให้ ผู้ขอให้ หรือรับว่าจะให้ทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดแก่บุคคลตามวรรคหนึ่ง เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่ด้วย

การยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ผู้เสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าวจะยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) หรือจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเพื่อขอให้ตั้งผู้ไต่สวนอิสระตามมาตรา 276 ก็ได้ แต่ถ้าผู้เสียหายได้ยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ได้ต่อเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติไม่รับดำเนินการไต่สวน ดำเนินการล่าช้าเกินสมควร หรือดำเนินการไต่สวนแล้วเห็นว่าไม่มีมูลความผิดตามข้อกล่าวหา

ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเห็นว่ามิเหตุอันควรสงสัยว่ามีกรณีตามวรรคสี่ และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีมติให้ดำเนินการตามมาตรา 250 (2) ด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการตามมาตรา 250 (2) โดยเร็วในกรณีนี้ ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามวรรคสี่ก็ได้

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคหนึ่ง วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 276 ในกรณีที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาเห็นควรดำเนินการตามคำร้องที่ยื่นตามมาตรา 275วรรคสี่ ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ หรือจะส่งเรื่องให้คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามการทุจริตแห่งชาติดำเนินการไต่สวนตามมาตรา 250 (2) แทนการแต่งตั้งผู้ไต่สวนอิสระก็ได้

คุณสมบัติ อำนาจหน้าที่ วิธีการไต่สวน และการดำเนินการอื่นที่จำเป็นของผู้ไต่สวนอิสระ ให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

เมื่อผู้ไต่สวนอิสระได้ดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทำความเห็นแล้วถ้าเห็นว่าข้อกล่าวหาไม่มูล ให้ส่งรายงานและเอกสารที่มีอยู่พร้อมทั้งความเห็นไปยังประธานวุฒิสภาเพื่อดำเนินการตามมาตรา 273 และส่งสำนวนและความเห็นไปยังอัยการสูงสุดเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองต่อไป และให้นำบทบัญญัติมาตรา 272 วรรคห้ามาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 277 ในการพิจารณาคดี ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ยึดสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือของผู้ไต่สวนอิสระแล้วแต่กรณี เป็นหลักในการพิจารณาคดี และอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

วิธีพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และให้นำบทบัญญัติมาตรา 213 มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองด้วยโดยอนุโลม

บทบัญญัติว่าด้วยความคุ้มกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภามาตรา 131 มิให้นำมาใช้บังคับกับการพิจารณาคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

มาตรา 278 การพิพากษาคดีให้ถือเสียงข้างมาก โดยผู้พิพากษาซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนต้องทำความเห็นในการวินิจฉัยคดีเป็นหนังสือพร้อมทั้งต้องแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ คำสั่งและคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เปิดเผยและเป็นที่สุด เว้นแต่เป็นกรณีตามวรรคสาม

ในกรณีที่ผู้ต้องคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีพยานหลักฐานใหม่ ซึ่งอาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ อาจยื่นอุทธรณ์

ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญา
ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้

หลักเกณฑ์การยื่นอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา ให้เป็นไป
ตามระเบียบที่ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกากำหนด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560
(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง)

ส่วนที่ 2

ศาลยุติธรรม

มาตรา 195 ให้มีแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองในศาลฎีกา โดยองค์คณะผู้พิพากษาประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา หรือผู้พิพากษาอาวุโสซึ่งเคยดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคนแต่ไม่เกินเก้าคนตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง โดยให้เลือกเป็นรายคดี

ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ

วิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

คำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้อุทธรณ์ต่อที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา

การวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาตามวรรคสี่ ให้ดำเนินการโดยองค์คณะของศาลฎีกาซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาในศาลฎีกาซึ่งดำรงตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกาซึ่งไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน และได้รับคัดเลือกโดยที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาจำนวนเก้าคน โดยให้เลือกเป็นรายคดี และเมื่อองค์คณะของศาลฎีกาดังกล่าวได้วินิจฉัยแล้ว ให้ถือว่าคำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยอุทธรณ์ของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่ง หรือคำพิพากษานั้นมีผลให้ผู้ใดพ้นจากตำแหน่ง ไม่ว่าจะมีการอุทธรณ์ตามวรรคสี่หรือไม่ให้ผู้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งตั้งแต่วันที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษา

หลักเกณฑ์และวิธีการอุทธรณ์ตามวรรคสี่ และการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ตามวรรคห้า ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ส่วนที่ 4

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา 235 ภายใต้บังคับมาตรา 236 ในกรณีที่มีเหตุอันควรสงสัยหรือมีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเฉพาะที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระ หรือผู้ว่าการตรวจเงินแผ่นดินผู้ใดมีพฤติการณ์ตามมาตรา 234 (1) ให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติได้สวนข้อเท็จจริง และหากมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมดเท่าที่มีอยู่เห็นว่าผู้นั้นมีพฤติการณ์หรือกระทำความผิดตามที่ได้สวนให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเป็นกรณีฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง ให้เสนอเรื่องต่อศาลฎีกาเพื่อวินิจฉัย ทั้งนี้ ให้นำความในมาตรา 226 วรรคเจ็ด มาใช้บังคับแก่การพิจารณาพิพากษาของศาลฎีกาโดยอนุโลม

(2) กรณีอื่นนอกจาก (1) ให้ส่งสำนวนการได้สวนไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือดำเนินการอื่นตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

การได้สวนข้อเท็จจริงและมีมติตามวรรคหนึ่ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

เมื่อศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองประทับฟ้องให้ผู้ถูกกล่าวหาหยุดปฏิบัติหน้าที่จนกว่าจะมีคำพิพากษา เว้นแต่ศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น ในกรณีที่ศาลฎีกาหรือศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิดหรือกระทำความผิดตามที่ผู้ถูกกล่าวหา แล้วแต่กรณี ให้ผู้ต้องคำพิพากษานั้นพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันหยุดปฏิบัติหน้าที่ และให้เพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งของผู้นั้น และจะเพิกถอนสิทธิเลือกตั้งมีกำหนดเวลาไม่เกินสิบปีด้วยหรือไม่ก็ได้

ผู้ใดถูกเพิกถอนสิทธิสมัครรับเลือกตั้งไม่ว่าในกรณีใด ผู้นั้นไม่มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งหรือสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นตลอดไปและไม่มีสิทธิดำรงตำแหน่งทางการเมืองใดๆ

ในกรณีที่ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองพิพากษาว่าผู้ถูกกล่าวหา มีความผิดฐานร้ายแรงผิดปกติหรือทุจริตต่อหน้าที่ ให้ริบทรัพย์สินที่ผู้ต้องหาได้มาจากการกระทำ ความผิด รวมทั้งบรรดาทรัพย์สินหรือประโยชน์อื่นใดที่ได้มาแทนทรัพย์สินนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

การพิจารณาของศาลฎีกาและศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ให้นำสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลัก ในการพิจารณา และเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ให้ศาลมีอำนาจไต่สวนข้อเท็จจริง และ พยานหลักฐานเพิ่มเติมได้

ให้นำมาตรานี้มาใช้บังคับแก่กรณีที่บุคคลตามมาตรา 234(3) จงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการ ทรัพย์สินและหนี้สิน หรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินอันเป็นเท็จ หรือปกปิด ข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ และมีพฤติการณ์อันควรเชื่อได้ว่ามีเจตนาไม่แสดงที่มาแห่งทรัพย์สิน หรือหนี้สินนั้นด้วยโดยอนุโลม

ภาคผนวก ข

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Rights)

(เฉพาะส่วนภาค 3 ข้อ 14 วรรค 5)

กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง

(International Covenant on Civil and Political Right)

(เฉพาะส่วนภาค 3 ข้อ 14 (d))

ข้อ 14

หลักสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ICCPR ข้อ 14

บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาของศาลและคณะตุลาการ ในการพิจารณาคดีอาญาซึ่งตนต้องหาว่ากระทำผิดหรือการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ของตน บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม โดยคณะตุลาการ ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง....

All persons shall be equal before the courts and tribunals. In the determination of any criminal charge against him, or of his rights and obligations in a suit at law, everyone shall be entitled to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial tribunal established by Law....

ในการพิจารณาคดีอาญา บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดย่อมมีสิทธิที่จะได้รับหลักประกันขั้นต่ำ ดังต่อไปนี้ โดยเสมอภาค

In the determination of any criminal charge against him, everyone shall be entitled to the following minimum guarantees, in full equality:.....

(a).....

สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาต่อหน้าบุคคลนั้น และสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเอง หรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก สิทธิที่บุคคลได้รับแจ้งให้ทราบถึงสิทธิในการมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมาย หากบุคคลนั้นไม่มีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายในกรณีใด ๆ เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมบุคคลนั้นมีสิทธิที่จะมีผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายซึ่งมีการแต่งตั้งให้ โดยปราศจากค่าตอบแทน ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถรับภาระในการจ่ายค่าตอบแทน

(d) To be tried in his presence, and to defend himself in person or through legal assistance of his own choosing; to be informed, if he does not have legal assistance, of this right; and to have legal assistance assigned to him, in any case where the interests of justice so require, and without payment by him in any such case if he does not have sufficient means to pay for it;

Article 14: Right to equality before courts and tribunals and to a fair trial

I. GENERAL REMARKS

1. This general comment replaces general comment No. 13 (twenty-first session).
2.

36. Article 14, paragraph 3 (d) contains three distinct guarantees. First, the provision requires that accused persons are entitled to be present during their trial. Proceedings in the absence of the accused may in some circumstances be permissible in the interest of the proper administration of justice, i.e. when accused persons, although informed of the proceedings sufficiently in advance, decline to exercise their right to be present. Consequently, such trials are only compatible with article 14, paragraph 3 (d) if the necessary steps are taken to summon accused persons in a timely manner and to inform them beforehand about the date and place of their trial and to request their attendance.

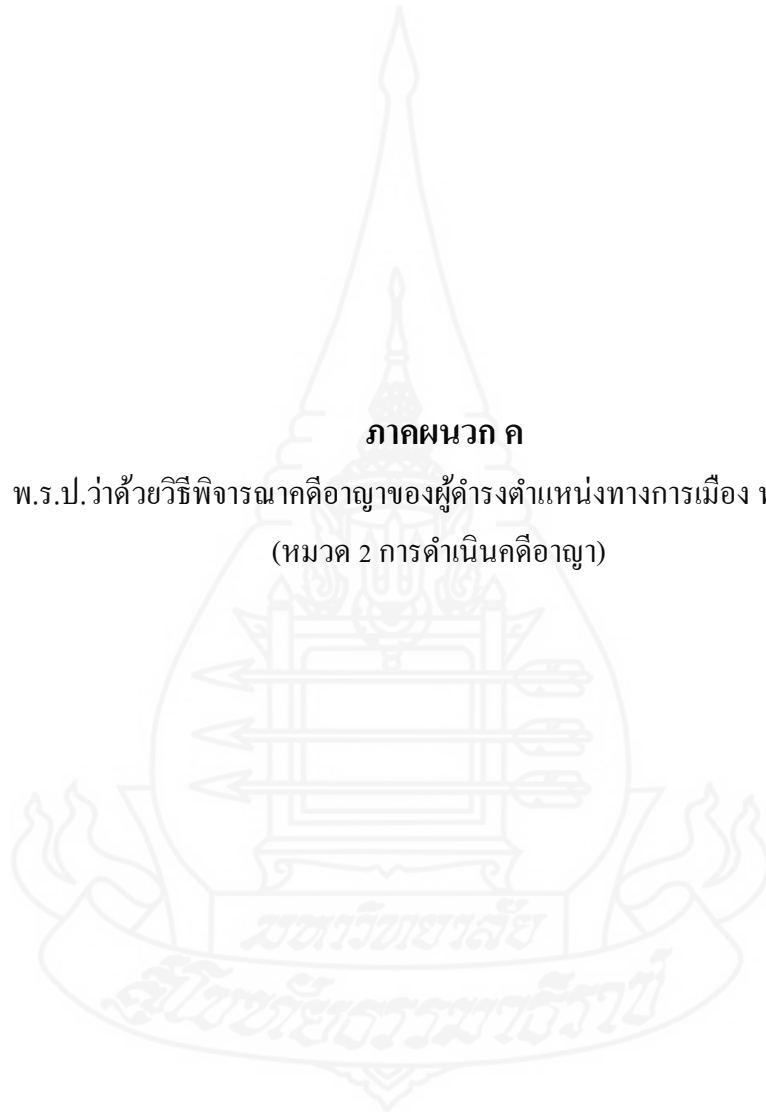
ข้อ 36 ตามข้อ 14 วรรค 3 (ง) ได้รับรองสิทธิสามประการ ประการหนึ่งคือสิทธิการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี แต่บางกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมการพิจารณาคดีโดยไม่มีตัวจำเลยอยู่ร่วมด้วยอาจกระทำได้เมื่อได้แจ้งให้จำเลยมาศาลและแจ้งรายละเอียดเกี่ยวกับสภาพแห่งความผิดที่ถูกล่ามำกับวันที่และสถานที่ที่จะดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาให้ทราบอย่างชัดเจนแล้วแต่จำเลยปฏิเสธที่จะใช้สิทธิดังกล่าวเอง เป็นผลให้การพิจารณาคดีพิพากษาเป็นไปตามข้อ 14 วรรค 3 (ง)

ภาคผนวก ค

พ.ร.ป.ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560

(หมวด 2 การดำเนินคดีอาญา)

พ.ร.ป. ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ.2560

หมวด 2 การดำเนินคดีอาญา

มาตรา 23 ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ได้แก่

(1) อัยการสูงสุด

(2) คณะกรรมการ ป.ป.ช. ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตกำหนด

มาตรา 24 ในการฟ้องคดีอาญาสำหรับการกระทำความผิดเป็นกรรมเดียวผิดต่อกฎหมายหลายบทและบทใดบทหนึ่งอยู่ในอำนาจของศาล ให้ศาลรับพิจารณาพิพากษาข้อหาความผิดบทอื่นไว้ด้วย

ในกรณีที่พบว่าศาลอื่นรับฟ้องคดีในข้อหาความผิดอาญาบทอื่นจากการกระทำความผิดกรรมเดียวกับการกระทำความผิดตามที่มีการยื่นฟ้องคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้องค์คณะผู้พิพากษาแจ้งไปยังศาลอื่นที่รับฟ้องดังกล่าวเพื่อให้โอนคดี ดังกล่าวมายังศาลต่อไป หรือศาลอื่นจะขอโอนคดีดังกล่าวมายังศาลเองก็ได้ และให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาที่ได้ดำเนินการไปแล้วในศาลอื่นก่อนมี คำพิพากษาไม่เสียไป เว้นแต่องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา 25 ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เมื่อได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้อายุความสะดุดหยุดลง

ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยหลบหนีไปในระหว่างถูกดำเนินคดี หรือระหว่างการพิจารณาคดี ของศาล มิให้นำระยะเวลาที่ผู้ถูกกล่าวหา หรือจำเลยหลบหนีรวมเป็นส่วนหนึ่งของอายุความ

ในกรณีมีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ลงโทษจำเลย ถ้าจำเลยหลบหนีไปในระหว่างต้องคำพิพากษา ถึงที่สุดให้ลงโทษ มิให้นำบทบัญญัติมาตรา 98 แห่งประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

มาตรา 26 ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือและมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มีข้อความที่เป็นการกล่าวหาเกี่ยวกับการทุจริตต่อหน้าที่ หรือจงใจปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย และต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด พร้อมทั้งชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจนเพียงพอที่จะดำเนิน กระบวนการพิจารณาไต่สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

ภายใต้บังคับมาตรา 27 ในวันยื่นฟ้องให้จำเลยมาหรือคุมตัวมาศาล และให้โจทก์ส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือคณะผู้ไต่สวนอิสระ แล้วแต่กรณี พร้อมสำเนา

อิเล็กทรอนิกส์ต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวน ทั้งนี้ ศาลอาจไต่สวนหาข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ตามที่เห็นสมควร

กรณีที่ศาลเห็นว่าฟ้องไม่ถูกต้อง ให้ศาลมีคำสั่งให้โจทก์แก้ฟ้องให้ถูกต้อง

การฟ้องคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้อง

มาตรา 27 ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ให้อัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. แจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหา มาศาลในวันฟ้องคดี ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลและอัยการสูงสุด หรือคณะกรรมการ ป.ป.ช. มีหลักฐานแสดงต่อศาลว่าได้เคยมีการออกหมายจับผู้ถูกกล่าวหาแล้วแต่ยังไม่ได้ตัวมา หรือเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มาศาลเกิดจากการประวิงคดี หรือไม่มาศาลตามนัด โดยไม่มีเหตุแก้ตัวอันควร ให้ศาล ประทับรับฟ้องไว้พิจารณาได้ แม้จะไม่ปรากฏผู้ถูกกล่าวหาต่อหน้าศาล

มาตรา 28 ในกรณีที่ศาลประทับรับฟ้องไว้ตามมาตรา 27 และศาลได้ส่งหมายเรียก และสำเนาฟ้องให้จำเลยทราบโดยชอบแล้วแต่จำเลยไม่มาศาล ให้ศาลออกหมายจับจำเลย และให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลการติดตามจับกุมเป็นระยะตามที่ศาลกำหนด

ในกรณีที่ได้ออกหมายจับจำเลยและได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว แต่ไม่สามารถจับจำเลยได้ ภายในสามเดือนนับแต่ออกหมายจับ ให้ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีได้ โดยไม่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย แต่ไม่ตัดสิทธิจำเลยที่จะตั้งทนายความมาดำเนินการแทนตนได้

บทบัญญัติมาตรานี้ไม่เป็นการตัดสิทธิจำเลยที่จะมาศาลเพื่อต่อสู้คดีในเวลาใดก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา แต่การมาศาลดังกล่าวไม่มีผลให้การไต่สวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้ว ต้องเสียไป

มาตรา 29 ในคดีที่ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาตามมาตรา 28 และมีคำพิพากษาว่า จำเลยกระทำความผิด ถ้าภายหลังจำเลยมีพยานหลักฐานใหม่ที่อาจทำให้ข้อเท็จจริงเปลี่ยนแปลงไปในสาระสำคัญ จำเลยจะมาแสดงตนต่อศาลและยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ แต่ต้องยื่นเสียภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษา และให้ศาลมีอำนาจสั่งรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามที่เห็นสมควร คำสั่งของศาลในกรณีเช่นนี้ให้เป็นที่สุด

ในกรณีที่ศาลสั่งรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ให้ดำเนินการตามมาตรา 11 แต่ผู้พิพากษาในองค์คณะผู้พิพากษาต้องไม่เคยพิจารณาคดีนั้นมาก่อน

การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ไม่มีผลให้การไต่สวนและการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปแล้วต้องเสียไป

การดำเนินการในการรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา

มาตรา 30 เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้ถอนฟ้อง เว้นแต่จะได้ความว่า หากไม่อนุญาตให้ถอนฟ้องจะกระทบกระเทือนต่อความยุติธรรม

มาตรา 31 การพิจารณาและไต่สวนพยานหลักฐานให้กระทำโดยเปิดเผย เว้นแต่มีความจำเป็น เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะสำคัญ ให้ศาลมีคำสั่งให้พิจารณาเป็นการลับได้

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจไต่สวนพยานหลักฐานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการไต่สวนพยานหลักฐานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่น อันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา และสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้ว แต่ยังไม่จับตัวมาได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือไต่สวน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวาง การพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

(5) จำเลยทราบวันนัดแล้วไม่มาศาลโดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นต้องไต่สวนพยานหลักฐานใดในคดีนั้นโดยไม่เลื่อนคดี

กรณีตาม (3) ในกรณีที่ต้องมีการส่งหนังสือ คำสั่ง หรือหมายอาญาของศาลให้ส่งไปยังทนายความ ของจำเลยแทน

มาตรา 32 ในการดำเนินคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยซึ่งหลบหนีไปในระหว่างได้รับการปล่อยชั่วคราวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือนหรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และถ้าเป็นการหลบหนีไปในระหว่างการพิจารณาคดี ศาลอาจมีคำสั่ง ให้ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการติดตามหรือจับกุมจำเลยรายงานผลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควร

ความผิดตามวรรคหนึ่งไม่ระงับไปเพราะเหตุที่คดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยนั้นมีการตั้งไม่ฟ้อง ยกฟ้อง จำหน่ายคดี หรือถอนฟ้อง

มาตรา 33 ภายใต้บังคับมาตรา 28 เมื่อศาลประทับฟ้องแล้ว ให้ศาลส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย และนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก

นับแต่วันที่จำเลยได้รับสำเนาฟ้อง ให้จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสาร
ในสำนวน การไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช.

ในวันพิจารณาครั้งแรก เมื่อจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลและศาลเชื่อว่าเป็นจำเลยจริง ให้อ่าน
และอธิบายฟ้องให้ฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การ
ของ จำเลยให้บันทึกไว้ ถ้าจำเลยไม่ให้การก็ให้บันทึกไว้ และถ้าจำเลยให้การปฏิเสธหรือไม่ให้การ
ก็ให้ศาลกำหนดวันตรวจพยานหลักฐาน โดยให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบสี่วัน
ในกรณีที่จำเลยมิได้มาศาล ในวันพิจารณาครั้งแรกไม่ว่าด้วยเหตุใด ให้ถือว่าจำเลยให้การปฏิเสธ

ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง แม้ข้อหาที่จำเลยรับสารภาพนั้นกฎหมายกำหนด
อัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกน้อยกว่าห้าปี หรือ โทษสถานที่ไม่เบากว่านั้น ศาลอาจเรียกพยานหลักฐาน
มาไต่สวนต่อไป เพื่อทราบถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดจนกว่าจะพอใจว่าจำเลยกระทำ
ความผิดจริงก็ได้

มาตรา 34 ให้โจทก์จำเลยยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ ก่อนวัน
พิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

การยื่นบัญชีระบุพยานเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคหนึ่งจะกระทำได้อีกต่อ เมื่อได้รับ
อนุญาตจากองค์คณะผู้พิพากษา เมื่อมีเหตุสมควรแสดงได้ว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น
หรือเป็นกรณีจำเป็น เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

มาตรา 35 ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้โจทก์จำเลยส่งพยานเอกสาร และพยานวัตถุ
ต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบ เว้นแต่องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น เนื่องจากสภาพ
และความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น หลังจากนั้นให้โจทก์จำเลยแถลงแนวทางการเสนอ
พยานหลักฐาน ต่อองค์คณะผู้พิพากษาเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริง แม้จำเลยจะมีได้ยื่น
บัญชีระบุพยานตามมาตรา 34 หรือมิได้ส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลตามวรรคหนึ่ง
เพราะเหตุที่จำเลยไม่มาศาลและไม่มี ทนายความ หรือแม้โจทก์จำเลยจะมีได้มีการโต้แย้ง
พยานหลักฐานไว้ หรือมีการโต้แย้งพยานหลักฐาน ภายหลังจากวันตรวจพยานหลักฐาน องค์คณะ
ผู้พิพากษาจะไต่สวนหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพิ่มเติมก็ได้

มาตรา 36 ในกรณีที่ต้องมีการไต่สวน ในห้ององค์คณะผู้พิพากษากำหนดวันเริ่มไต่สวน
โดยแจ้งให้โจทก์จำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน

มาตรา 37 ในการไต่สวนพยานบุคคล ไม่ว่าจะพยานที่คู่ความฝ่ายใดอ้าง หรือที่ศาล
เรียกมาเอง ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็น
และข้อเท็จจริงที่จะไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น โดยวิธีแถลงด้วยตนเอง หรือตอบ

คำถามศาล ศาลอาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใด ยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม

การถามพยานตามวรรคหนึ่ง จะใช้คำถามนำตามที่ศาลเห็นสมควรก็ได้

หลังจากคู่ความถามพยานตามวรรคหนึ่งแล้ว ห้ามมิให้คู่ความฝ่ายใดถามพยานอีก เว้นแต่ จะได้รับอนุญาตจากศาล

มาตรา 38 บุคคลดังต่อไปนี้ไม่มีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และ ค่าใช้จ่ายอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหาร ราชการ ศาลยุติธรรมกำหนด

(1) พยานบุคคลที่ศาลเรียกมาเองตามมาตรา 37

(2) บุคคลซึ่งมาให้ถ้อยคำ และบุคคลหรือคณะบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งตามมาตรา 6 วรรคสาม และวรรคสี่

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอให้มาให้ความเห็นตามมาตรา 39

มาตรา 39 ศาลอาจขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญมาให้ความเห็นเพื่อประกอบการ พิจารณา พิพากษาคดีได้ แต่ต้องแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบและให้โอกาสคู่ความตามสมควร ในอันที่จะขอให้เรียก ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญฝ่ายตนมาให้ความเห็นโต้แย้ง หรือเพิ่มเติม ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิหรือ ผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว

มาตรา 40 เมื่อการไต่สวนพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โจทก์จำเลยมีสิทธิแถลงปิดคดีของตน ภายในเวลาที่ศาลกำหนด แล้วให้ห้องค้คณะผู้พิพากษามีคำพิพากษาและให้อ่านคำพิพากษาในศาล โดยเปิดเผยภายในสามสิบวันนับแต่วันเสร็จการพิจารณา

ในกรณีที่ศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งตามวรรคหนึ่ง แต่จำเลยที่ทราบนัดโดยชอบแล้ว ไม่มาฟัง คำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งลับหลังจำเลยได้ และให้ถือว่า จำเลยได้ฟัง คำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นแล้ว

ในการพิจารณาคดีตามมาตรา 28 วรรคสอง เมื่อศาลนัดฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ปิด ประกาศแจ้ง การนัดฟังคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้น ณ ภูมิลำเนาหรือที่อยู่ที่ปรากฏตามหลักฐาน ทางทะเบียน ตามกฎหมายว่าด้วยการทะเบียนราษฎรของจำเลย หรือวิธีการอื่นใดตามที่ศาล เห็นสมควร และให้ถือว่าจำเลยทราบนัดโดยชอบแล้ว

มาตรา 41 ให้ถือว่าพยานบุคคลในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ เป็นพยานที่อาจได้รับการคุ้มครองตามมาตราการพิเศษตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยาน ในคดีอาญา

มาตรา 42 การริบทรัพย์สินในการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม นอกจากศาลจะมีอำนาจริบทรัพย์สินตามกฎหมายที่บัญญัติไว้ โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็น เป็นใจช่วยในการกระทำความผิด

- (1) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด
- (2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิดหรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด
- (3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่ายจ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) หรือ (2)
- (4) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3) ในการที่ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินตาม (1) ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด รวมทั้งโอกาสที่จะนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามิใช่วิธีการอื่นที่จะทำให้บุคคลไม่สามารถใช้ทรัพย์สินตาม (1) ในการกระทำความผิดได้อีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าวแทนการริบทรัพย์สิน

หากการดำเนินการตามวรรคสามไม่เป็นผล ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นในภายหลังก็ได้

มาตรา 43 การดำเนินคดีตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม บรรดาทรัพย์สินดังต่อไปนี้ให้ริบเสียทั้งสิ้น เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจ ช่วยในการกระทำความผิด

- (1) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อจูงใจให้กระทำการ ไม่กระทำการ หรือประวิงการกระทำอันมิชอบด้วยหน้าที่
- (2) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้มาจากการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือความผิดในลักษณะเดียวกันตามกฎหมายเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปราม การทุจริตหรือตามกฎหมายอื่น
- (3) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่ได้ให้ ขอให้ หรือรับว่าจะให้เพื่อจูงใจบุคคลให้กระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด
- (4) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่ายจ่าย โอนด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) หรือ (3)

(5) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

มาตรา 44 ในการพิพาทภาคีหรือภายหลังจากนั้น ถ้าความปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏ ตามคำขอของโจทก์ว่า สิ่งที่ศาลจะสั่งริบหรือได้สั่งริบ โดยสภาพไม่สามารถส่งมอบได้ สูญหาย หรือไม่สามารถ ติดตามเอาคืนได้ไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือได้มีการนำสิ่งนั้นไปรวมเข้ากับ ทรัพย์สินอื่น หรือได้มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น หรือการติดตามเอาคืนจะกระทำไม่ได้ โดยยากเกิน สมควร หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจกำหนดมูลค่าของสิ่งนั้น โดยคำนึงถึงราคาท้องตลาด ในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และสั่งให้ ผู้มีหน้าที่ต้องส่งสิ่งที่ศาลสั่งริบชำระเป็นเงินแทน ตามมูลค่าดังกล่าวภายในเวลาที่ศาลกำหนด

การกำหนดมูลค่าตามวรรคหนึ่ง ในกรณีที่มีการนำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่นหรือในกรณี มูลค่า ของทรัพย์สินที่ได้มาแทนต่ำกว่าราคาท้องตลาดของสิ่งที่ศาลสั่งริบในวันที่มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีการรวมเข้าด้วยกันนั้น หรือ มูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนสิ่งนั้น แล้วแต่กรณี

ในการสั่งให้บุคคลชำระเงินตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ผู้นั้นชำระเงินทั้งหมดในคราว เดียว หรือจะให้ผ่อนชำระก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่กรณี และถ้าผู้นั้น ไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ต้องเสียดอกเบี้ย ในระหว่างเวลาผิดนัดตามอัตราที่ศาลกำหนด และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สิน อื่นของบุคคลนั้น ได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ยังค้างชำระ

ภาคผนวก ง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย)

มาตรา 172 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย เว้นแต่บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อโจทก์หรือทนายโจทก์และจำเลยมาอยู่ต่อหน้าศาลแล้ว และศาลเชื่อว่าเป็น จำเลยจริงให้อ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามว่าได้กระทำผิดจริงหรือไม่ จะให้การต่อสู้อย่างไรบ้าง คำให้การของจำเลยให้จดไว้ถ้าจำเลยไม่ยอมให้การ ก็ให้ศาลจกรายงานไว้ และ ดำเนินการพิจารณาต่อไป

มาตรา 172 ทวิ ภายหลังจากที่ศาลได้ดำเนินการตามมาตรา 172 วรรค 2 แล้ว เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การดำเนินการพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณา และสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ในคดีมีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสิบปีจะมีโทษปรับด้วยหรือไม่ก็ตาม หรือในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา และการสืบพยาน

(2) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลพอใจตามคำแถลงของโจทก์ว่า การพิจารณา และการสืบพยานตามที่โจทก์ขอให้กระทำไม่เกี่ยวข้องกับจำเลยคนใด ศาลจะพิจารณาและสืบพยานลับ หลังจำเลยคนนั้นก็ได้อีก

(3) ในคดีที่มีจำเลยหลายคน ถ้าศาลเห็นสมควรจะพิจารณาและสืบพยานจำเลย คนหนึ่ง ๆ ลับหลังจำเลยคนอื่นก็ได้

ในคดีที่ศาลพิจารณาและสืบพยานตาม (2) หรือ (3) ลับหลังจำเลยคนใด ไม่ว่ากรณี จะเป็นประการใด ห้ามมิให้ศาลรับฟังการพิจารณา และการสืบพยาน ที่กระทำลึกลับนั้นเป็นผล เสียหายแก่จำเลยคนนั้น

มาตรา 172 ตร เว้นแต่ในกรณีที่จำเลยอ้างตนเองเป็นพยาน ในการสืบพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปี ให้ศาลจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก และศาลอาจ ปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ศาลเป็นผู้ถามพยานเอง โดยแจ้งให้พยานนั้นทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่ง ต้องการสืบแล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้น ๆ หรือศาลจะถามผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ก็ได้

(2) ให้คู่ความถาม ถามค้าน หรือถามติงผ่านนักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์

ในการเบิกความของพยานดังกล่าวตามวรรคหนึ่ง ให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียง ไปยังห้องพิจารณาด้วย และเป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องแจ้งให้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ทราบ

ก่อนการสืบพยานตามวรรคหนึ่ง ถ้าศาลเห็นสมควรหรือถ้าพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอ โดยมีเหตุผลอันสมควรซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่า จะเป็นผลร้ายแก่เด็กถ้าไม่อนุญาตตามที่ร้องขอ ให้ศาลจัดให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงคำให้การของผู้เสียหายหรือพยานที่เป็นเด็กอายุไม่เกินสิบแปดปีที่ได้บันทึกไว้ในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้องตามมาตรา 171 วรรคสอง ต่อหน้าคู่ความและในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล โดยให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม ถามค้านหรือถามดิงพยานได้ ทั้งนี้เท่าที่จำเป็น และภายในขอบเขต ที่ศาลเห็นสมควร

ในกรณีที่ไม่ได้ตัวพยานมาเบิกความตามวรรคหนึ่งเพราะมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นให้ศาลรับฟังสื่อภาพและเสียงคำให้การของพยานนั้นในชั้นสอบสวนตามมาตรา 133 ทวิ หรือชั้นไต่สวนมูลฟ้อง ตามมาตรา 171 วรรคสอง เสมือนหนึ่งเป็นคำเบิกความของพยานนั้นในชั้นพิจารณาของศาล และให้ ศาลรับฟังประกอบพยานอื่นในการพิจารณาพิพากษาคดีได้

มาตรา 180 ให้นำบทบัญญัติเรื่องรักษาความเรียบร้อยในศาลในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาบังคับแก่การพิจารณาคดีอาญาโดยอนุโลม แต่ห้ามมิให้สั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณา เว้นแต่จำเลยขัดขวางการพิจารณา

มาตรา 230 เมื่อคู่ความที่เกี่ยวข้องร้องขอหรือเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร ศาลอาจเดินเช็ชญสืบพยานหลักฐาน หรือเมื่อมีเหตุจำเป็นไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบที่ศาลนั้น และการสืบพยานหลักฐาน โดยวิธีอื่นไม่สามารถกระทำได้ ศาลมีอำนาจส่งประเด็นให้ศาลอื่นสืบพยานหลักฐานแทน ให้ศาลที่รับประเด็นมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลเดิม รวมทั้งมีอำนาจส่งประเด็นต่อไปยังศาลอื่นได้

ภายใต้บังคับมาตรา 172 และมาตรา 172 ทวิ ให้ส่งสำนวนหรือสำเนาฟ้อง สำเนาคำให้การ และเอกสาร หรือของกลางเท่าที่จำเป็น ให้แก่ศาลที่รับประเด็นเพื่อสืบพยาน หลักฐาน หากจำเลยต้องขังอยู่ในระหว่างพิจารณาให้ผู้คุมขังส่งตัวจำเลยไปยังศาลที่รับประเด็น แต่ถ้าจำเลยในกรณี ตามมาตรา 172 ทวิ ไม่ตั้งใจไปฟังการพิจารณาจะยื่นคำถามพยานหรือคำแถลงขอให้ตรวจพยานหลักฐานก็ได้ให้ศาลสืบพยานหลักฐาน ไปตามนั้น เมื่อสืบพยานหลักฐานตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นแล้ว ให้ส่งถ้อยคำสำนวนพร้อม ทั้งเอกสารหรือของกลางคืนศาลเดิม

มาตรา 235 ในระหว่างพิจารณา เมื่อเห็นสมควร ศาลมีอำนาจถาม โจทก์จำเลย หรือพยานคนใดก็ได้ ห้ามมิให้ถามจำเลยเพื่อประโยชน์แต่เฉพาะจะเพิ่มเติมคดีโจทก์ซึ่งบกพร่อง เว้นแต่จำเลยจะอ้างตนเองเป็นพยาน

มาตรา 237 ทวิ ก่อนฟ้องคดีต่อศาล เมื่อมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าพยานบุคคลจะ เดินทางออกไปนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดี หรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้น ไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม หรือ มีเหตุจำเป็นอื่นอันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า พนักงานอัยการ โดยตนเองหรือ โดยได้รับคำร้องขอจากผู้เสียหายหรือจากพนักงานสอบสวน จะยื่นคำร้อง โดยระบุการกระทำทั้งหลาย ที่อ้างว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดต่อศาลเพื่อให้ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ทันทีก็ได้ ถ้ารู้ตัวผู้กระทำ ความผิด และผู้นั้นถูกควบคุมอยู่ในอำนาจพนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ ให้พนักงานอัยการ นำตัวผู้นั้นมาศาล หากถูกควบคุมอยู่ในอำนาจของศาล ให้ศาลเบิกตัวผู้นั้นมาพิจารณาต่อไป

เมื่อศาลได้รับคำร้องเช่นว่านั้น ให้ศาลสืบพยานนั้นทันทีในการนี้ ผู้ต้องหาจะชักค้ำ หรือตั้งทนายความชักค้ำพยานนั้นด้วยก็ได้

ในกรณีตามวรรคสอง ถ้าเป็นกรณีที่ผู้ต้องหานั้นถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอาญา ซึ่งหากมีการฟ้องคดีจะเป็นคดีซึ่งศาลจะต้องตั้งทนายความให้หรือจำเลยมีสิทธิขอให้ศาลตั้ง ทนายความให้ตามมาตรา 173 ก่อนเริ่มสืบพยานดังกล่าว ให้ศาลถามผู้ต้องหาว่ามีทนายความหรือไม่ ในกรณีที่ศาลต้องตั้งทนายความให้ถ้าศาลเห็นว่าตั้งทนายความให้ทันทีให้ตั้งทนายความให้และ ดำเนินการสืบพยานนั้นทันทีแต่ถ้าศาลเห็นว่าไม่สามารถตั้งทนายความได้ทันทีหรือผู้ต้องหาไม่อาจตั้ง ทนายความได้ทันที ก็ให้ศาลชักถามพยานนั้นให้แทน

คำเบิกความของพยานดังกล่าวให้ศาลอ่านให้พยานฟัง หากมีตัวผู้ต้องหาอยู่ในศาลด้วยแล้ว ก็ให้ศาลอ่านคำเบิกความดังกล่าวต่อหน้าผู้ต้องหา

ถ้าต่อมาผู้ต้องหานั้นถูกฟ้องเป็นจำเลย ในการกระทำความผิดอาญานั้น ก็ให้รับฟังคำพยานดังกล่าวในการพิจารณาคดีนั้นได้

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเห็นว่า หากตนถูกฟ้องเป็นจำเลยแล้วบุคคลซึ่งจำเป็นจะต้องนำมาสืบเป็นพยานของตนจะเดินทางไปนอกราชอาณาจักร ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือเป็นบุคคลมีถิ่นที่อยู่ห่างไกลจากศาลที่พิจารณาคดีหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้น ไม่ว่าโดยทางตรง หรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอื่น อันเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า ผู้ต้องหานั้นจะยื่นคำร้องต่อศาล โดยแสดงเหตุผลความจำเป็น เพื่อให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้สืบพยานบุคคลนั้นไว้ทันทีก็ได้

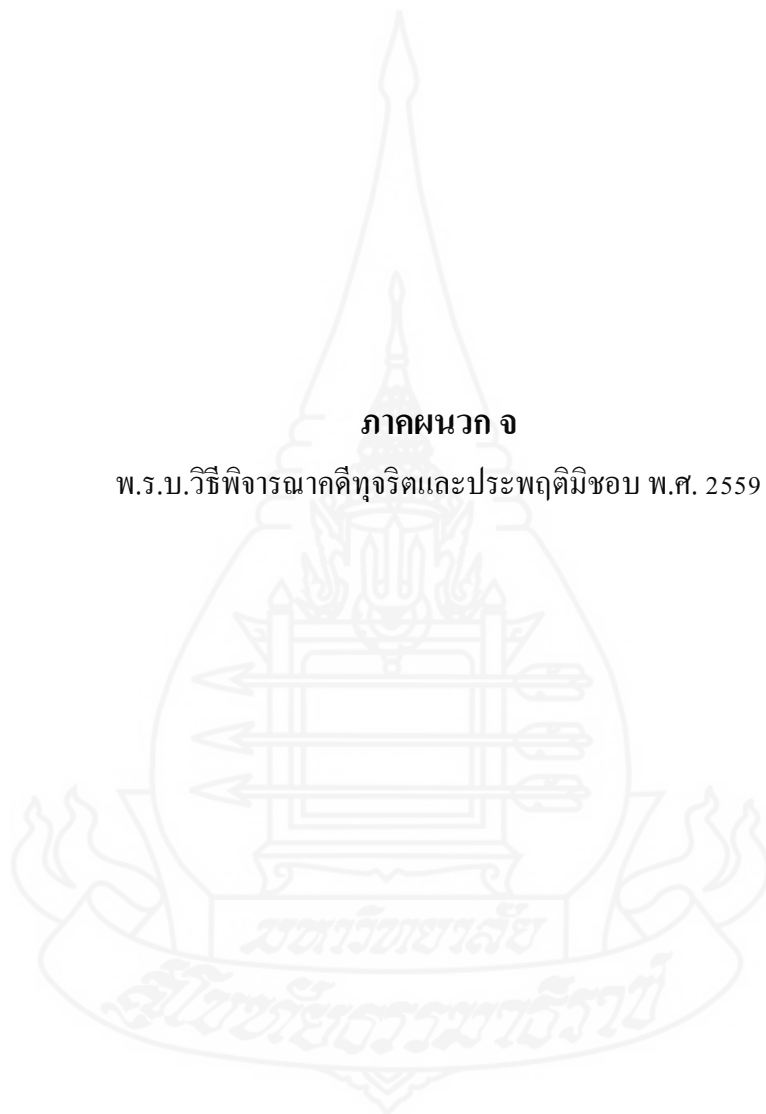
เมื่อศาลเห็นสมควร ให้ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้สืบพยานนั้น และแจ้งให้พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการที่เกี่ยวข้องทราบในการสืบพยานดังกล่าว พนักงานอัยการมีสิทธิที่จะซักค้าน พยานนั้นได้ และให้นำความในวรรคสาม วรรคสี่ และวรรคห้า มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ให้นำบทบัญญัติในมาตรา 172 ตรี มาใช้บังคับโดยอนุโลมแก่การสืบพยานที่เป็นเด็กอายุ ไม่เกินสิบแปดปี

ภาคผนวก จ

พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ พ.ศ. 2559

พ.ร.บ. วิธีพิจารณาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ**พ.ศ. 2559**

มาตรา 28 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณาและการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมีอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนายและจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณา และสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไปและศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

ภาคผนวก ฉ

พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีข้ามพรมแดน พ.ศ. 2559

พ.ร.บ.วิธีพิจารณาคดีคุ้มครอง พ.ศ. 2559

มาตรา 33 การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย

เมื่อศาลเห็นเป็นการสมควร เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

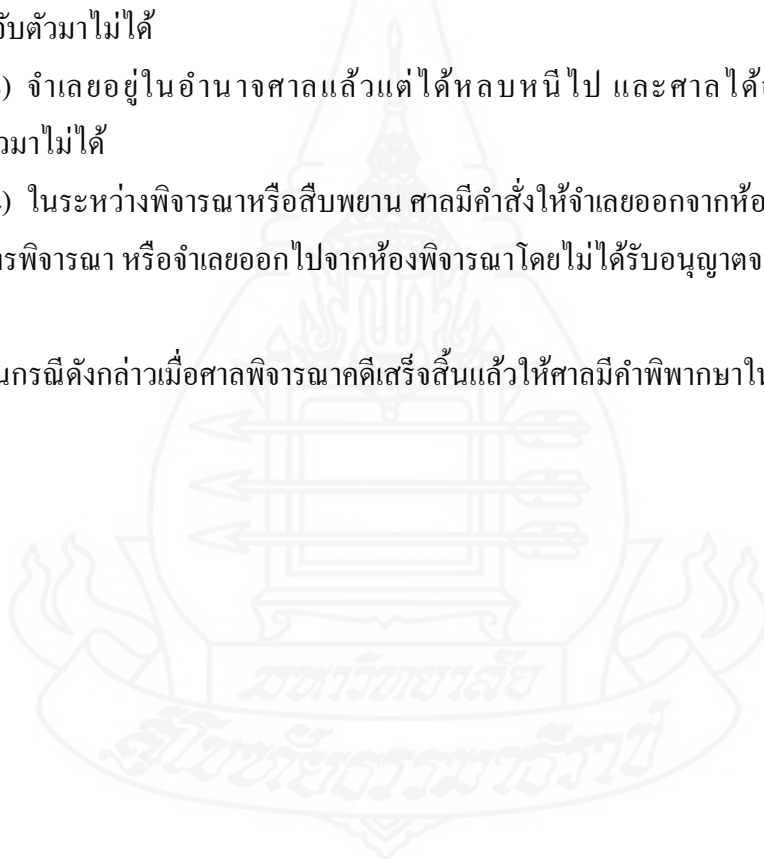
(1) จำเลยไม่อาจมาฟังการพิจารณา และการสืบพยานได้เนื่องจากความเจ็บป่วย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ เมื่อจำเลยมีทนาย และจำเลยได้รับอนุญาตจากศาลที่จะไม่มาฟังการพิจารณาและสืบพยาน

(2) จำเลยเป็นนิติบุคคลและศาลได้ออกหมายจับผู้จัดการหรือผู้แทนของนิติบุคคลนั้นแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(3) จำเลยอยู่ในอำนาจศาลแล้วแต่ได้หลบหนีไป และศาลได้ออกหมายจับแล้วแต่ยังจับตัวมาไม่ได้

(4) ในระหว่างพิจารณาหรือสืบพยาน ศาลมีคำสั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาเพราะเหตุขัดขวางการพิจารณา หรือจำเลยออกไปจากห้องพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาล

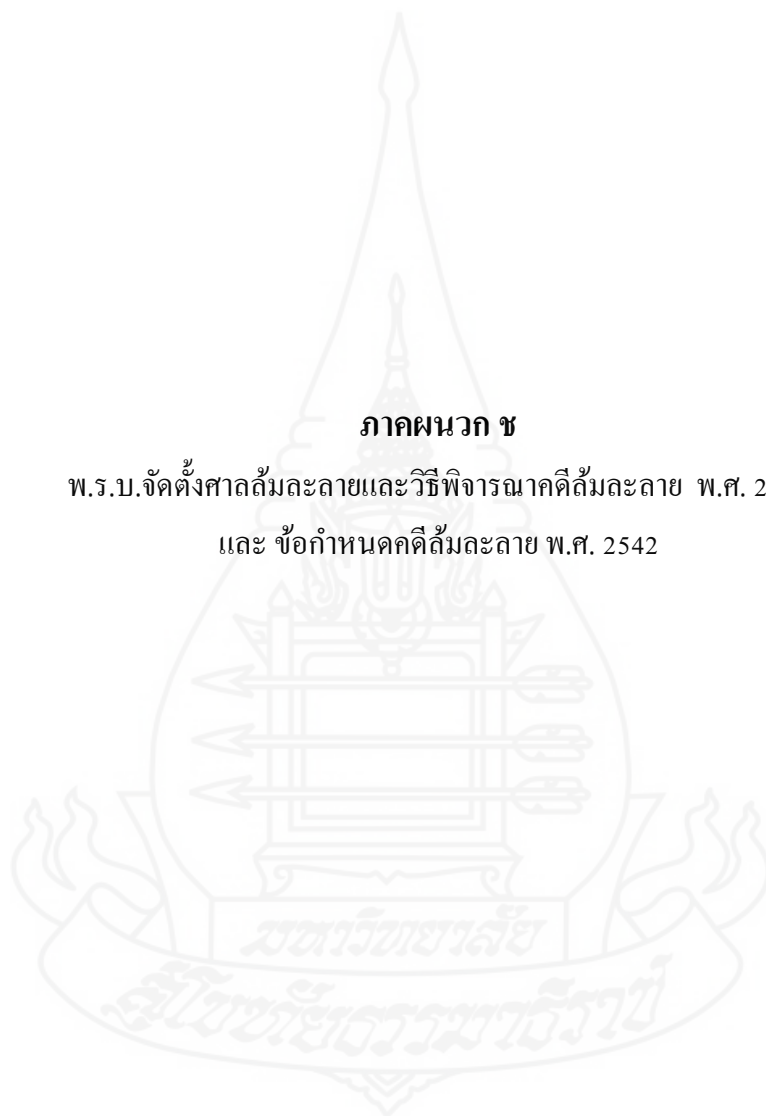
ในกรณีดังกล่าวเมื่อศาลพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วให้ศาลมีคำพิพากษาในคดีนั้นต่อไป

ภาคผนวก ข

พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

และ ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

พ.ร.บ.จัดตั้งศาลล้มละลายและวิธีพิจารณาคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

มาตรา 19 เพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็วและเที่ยงธรรม อธิบดีผู้พิพากษาศาลล้มละลายกลางมีอำนาจออกข้อกำหนดใด ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลล้มละลายได้ แต่ข้อกำหนด ดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยต้องลดน้อยกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย

ข้อกำหนดนั้นเมื่อได้รับความเห็นชอบจากประธานศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ข้อกำหนดคดีล้มละลาย พ.ศ. 2542

การสืบพยานบุคคลโดยระบบการประชุมทางจอภาพ

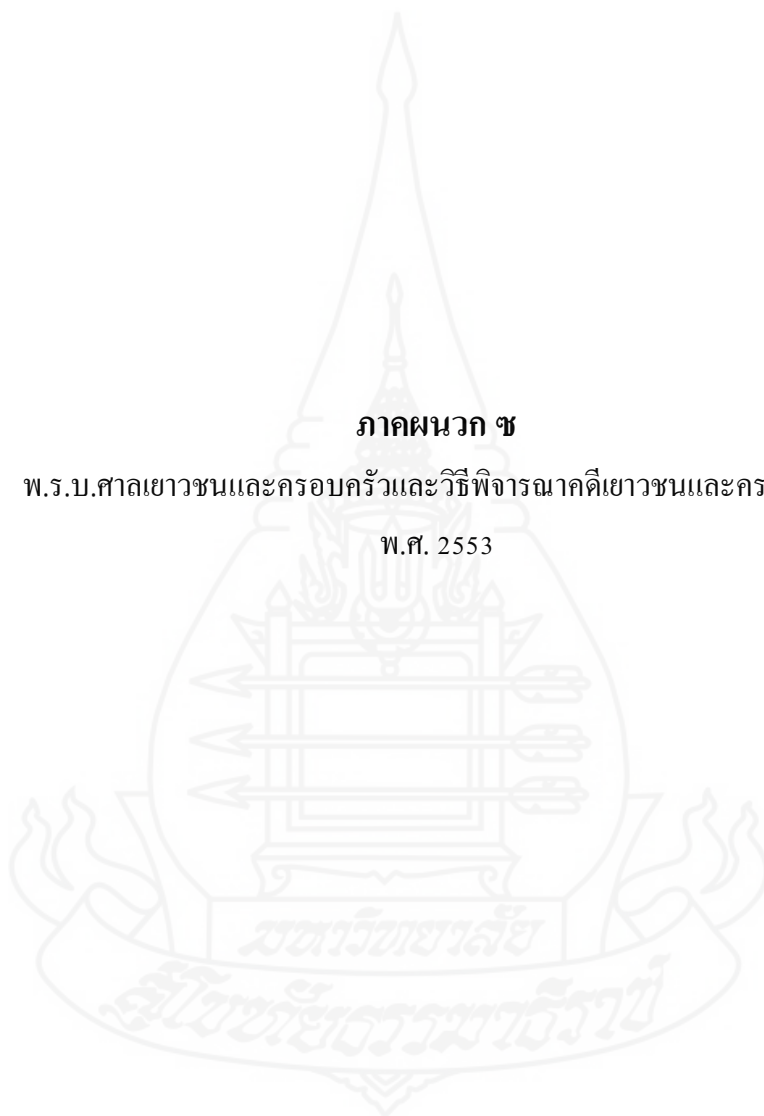
ข้อ 17 เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายมีคำขอและศาลเห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจอนุญาตให้ทำการสืบพยานบุคคลที่อยู่นอกศาล โดยระบบการประชุมทางจอภาพ (VIDEO CONFERENCE) ได้โดยให้คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และไม่ถือว่าค่าใช้จ่ายนั้นเป็นค่าฤชาธรรมเนียมในการดำเนินกระบวนการพิจารณาซึ่งศาลอาจพิพากษาให้คู่ความฝ่ายอื่นรับผิดชอบได้ตามมาตรา 161 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

การสืบพยานตามวรรคหนึ่งให้ถือเสมือนว่าพยานเบิกความในห้องพิจารณาของศาล

ภาคผนวก ข

พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว

พ.ศ. 2553

พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว**พ.ศ. 2553****(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีลับหลังจำเลย)****หมวด 10****การพิจารณาคดีอาญา**

มาตรา 109 ถ้าศาลที่มีอำนาจพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัวเห็นว่าจำเลยไม่ควรฟังคำให้การของพยานในตอนหนึ่งตอนใด ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยออกไปนอกห้องพิจารณาได้ แต่เมื่อศาลสั่งให้จำเลยกลับเข้ามาฟังการพิจารณา ให้ศาลแจ้งข้อความที่พยานเบิกความไปแล้ว ให้จำเลยทราบเท่าที่ศาลเห็นสมควร

มาตรา 127 ในกรณีที่จำเลยไม่สามารถมาฟังการพิจารณา ถ้าศาลเห็นสมควรศาลจะสั่งให้สืบพยานในข้อที่ไม่เกี่ยวกับประเด็นที่ว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่ ลับหลังจำเลยได้แต่ทั้งนี้ ต้องกระทำต่อหน้าที่ปรึกษากฎหมายของจำเลยนั้น

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	นายณรงค์ อีเทิง
วันเดือนปีเกิด	30 ธันวาคม 2519
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช 2546
ตำแหน่งปัจจุบัน	นิติกร 8 สำนักงานอำนวยการ การรถไฟแห่งประเทศไทย
สถานที่ทำงาน	สำนักงานอำนวยการ การรถไฟแห่งประเทศไทย เลขที่ 1 แขวงรองเมือง เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร 10330

